

Treball de Fi de Màster

Títol

Autoria

Tutoritzat per

Màster

Departament

Data

Full resum del TFM

Títol del Treball Fi de Màster:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autoria:

Tutoritzat per:

Edició: Màster:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Màster (extensió màxima 600 caràcters)

Català:

Castellà:

Anglès:

Agraïments

A totes les docents del màster en Mitjans, comunicació i cultura i, en particular, a la tutora del TFM, la doctora Marta Rizo García. La seva orientació, suport i suggeriments han estat fonamentals en la realització d'aquest treball.

A totes les persones que han participat en els grups de discussió, aquest treball és vostre.

A les entitats que han facilitat els espais per a aquestes trobades: l'Associació Superar l'ICTUS de Barcelona, la Cooperativa Ranura de Figueres i el Centre Perfetti de Sant Cugat. A més, els hi agraeixo a la Pilar, la Vivi, la Núria i la Carolina haver-nos facilitat l'accés a aquests espais.

Al Taller d'Accessibilitat Audiovisual de la Fundació Els Tres Turons per la seva professionalitat en la transcripció dels grups de discussió.

A l'Alba Blanco per la magnífica revisió lingüística del treball.

A la mare i al pare que sempre em donen suport i em recolzen en tot el que faig. També, a la Maria i en Ricart que sempre hi són quan fan falta.

A les meves benvolgudes amigues que sempre estan allí per a mi. Són massa per a esmentar-les a totes, però m'agradaria destacar la contribució de Sònia, Oriol, Joana, Gouns, Maria, Gonza, Galia, Edu, Carol, David, Amanda, Marina i Pep Toni. Cadascuna d'elles, amb els seus consells, ajuda i revisions, ha contribuït de manera inavaluable a aquest treball.

Índex

Índex	1
Taula d'esquemes	2
Introducció	3
Objecte d'estudi	4
Objectius del TFM	5
Hipòtesis i preguntes d'investigació	6
Marc teòric i conceptual	8
Conceptes bàsics	9
La diversitat funcional i el capacitisme	9
Les representacions socials	15
Els prejudicis i l'estigma capacitista	20
L'opressió interioritzada	26
Els estereotips, l'estigma, la identitat i la interseccionalitat	29
La influència social	38
Metodologia	44
Justificació metodològica	44
El grup de discussió	45
Mostra	46
Procediment	48
Generació de dades	49
Consideracions ètiques i metodològiques	52
Anàlisi del discurs	52
Anàlisi i interpretació	57
Primeres intervencions	57
La representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació	60

Representació del pobret o la pena	71
Representació del superheroi i la superació.....	74
La responsabilitat dels mitjans de comunicació	78
<i>Crippling up</i>	80
La diversitat funcional com a minoria	85
Què fer? Accions i propostes	88
Conclusions.....	96
Bibliografia	109
Apèndix 1.....	113
Guió dels grups de discussió.....	113
Apèndix 2.....	117
Apèndix 3.....	118
Apèndix 4.....	119
Apèndix 5.....	120

Taula d'esquemes

Esquema 1 - Formes de discriminació, els estereotips, les causes i les conseqüències. Elaboració pròpia.	59
Esquema 2- Les representacions de la diversitat funcional. Formes de representació i característiques. Elaboració pròpia.	61
Esquema 3 - El crippling up. Arguments a favor i en contra. Elaboració pròpia.	81
Esquema 4 - Contribució de la minoria activa en els grups de discussió. Elaboració pròpia.....	106

Introducció

Les persones amb diversitat funcional pateixen discriminació, invisibilització i estigmatització. Prova d'això en són les seves condicions socioeconòmiques, la manca d'accessibilitat en el transport i els edificis, fins i tot els de titularitat pública, o la popularitat dels insults i les expressions despectives que fan referència explícita al col·lectiu. Totes aquestes actituds discriminatòries tenen el seu origen en el capacitisme, una ideologia que estipula que les persones *capacidades* són la norma i, consegüentment, les persones amb *diversitat funcional* han d'adaptar-se a la societat o bé quedar-ne.

El capacitisme i l'estigmatització de la diversitat funcional se sustenten en uns imaginaris i unes representacions col·lectives que s'han construït socialment. Els prejudicis i les ideologies no són innats, sinó que s'aprenen mitjançant la comunicació. El discurs té un paper fonamental en la reproducció, difusió i legitimació dels prejudicis i en els estereotips que produeixen la discriminació contra els grups minoritaris. Les representacions socials i els imaginaris tenen efectes sobre l'autopercepció de les persones amb diversitat funcional i imposen límits a les seves aspiracions i oportunitats. Aquestes representacions, en bona part, són interioritzades per les persones mitjançant relats que, directament o indirecta, han estat construïts i amplificats pels mitjans de comunicació i l'autocomunicació de masses.

En aquest treball s'investigaran les representacions socials del capacitisme entre les persones amb diversitat funcional i quina és la seva percepció del paper dels mitjans de comunicació en la creació, difusió i perpetuació del capacitisme. Es partirà d'unes hipòtesis i preguntes d'investigació i després es desenvoluparà el marc teòric i conceptual. S'ha de tenir en compte que la diversitat funcional serà tractada des del model conceptual social i s'adoptarà la perspectiva teòrica interpretativa de les representacions socials. També es farà servir l'interaccionisme simbòlic i la teoria de l'opressió interioritzada que, juntament amb les representacions socials, serviran de base per entendre quin paper juguen els mitjans de comunicació en la difusió del capacitisme, la discriminació i els estereotips. Així mateix, la teoria genètica de la influència social ens explicarà com les minories poden transformar la societat. Tot seguit, es passarà a exposar la metodologia emprada. Aquest és un estudi propedèutic amb una metodologia qualitativa i s'utilitza la tècnica dels grups de discussió. Seguidament, es procedirà a l'anàlisi i la interpretació del discurs obtingut i, per acabar, se n'exposaran les conclusions.

En el marc del màster en Mitjans, Comunicació i Cultura interrogar-nos sobre quin paper juguen els mitjans de comunicació en la discriminació patida per una minoria oprimida em

sembla que és una necessitat. De fet, el màster fa una aposta clara per les qüestions ètiques i els drets civils de les minories oprimides. Una altra característica del màster és la cerca d'una mirada àmplia en totes les qüestions que s'hi aborden i el foment de la interdisciplinarietat. Aquest treball és de mirada molt àmplia: es pregunta per la forma dels missatges dels mitjans, entesos en la seva màxima amplitud, però també s'interroga sobre com es produeix la recepció dels missatges per part de l'audiència general i de les persones representades en aquests. Així mateix, ho fa també sobre els seus efectes sobre la persona i com són les comunicacions interpersonals i intergrupals de les persones amb diversitat funcional. En últim lloc, tant el màster com aquest treball tenen una clara vocació acadèmica, i aquesta recerca és propedèutica per eixamplar la mirada i obrir vies d'investigació.

Ja per finalitzar aquesta introducció, voldria recordar que la diversitat funcional està inclosa entre els objectius per al desenvolupament de l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible de les Nacions Unides (Martínez, 2020). Cal conèixer la societat per tal de poder-la transformar i el coneixement s'adquireix a través de la recerca.

Objecte d'estudi

L'objecte d'estudi és la percepció per part de les persones amb diversitat funcional del capacitisme i la difusió que se'n fa des dels mitjans de comunicació de masses. Aspiro a comprendre les representacions socials del capacitisme que tenen les persones amb diversitat funcional i quines són les conseqüències que té aquest fenomen sobre la persona.

La discapacitat, sovint de manera bastant inconscient, continua sent examinada i ensenyada des de la perspectiva de l'Altre. El desafiament, llavors, és revertir, invertir aquest enfocament tradicional, desplaçar la nostra mirada i concentrar-nos en el que l'estudi de la discapacitat ens diu sobre la producció, el funcionament i el manteniment del capacitisme. (Campbell i Campbell, 2009:4) [Traducció pròpia]

El capacitisme és una ideologia que promou la discriminació de les persones amb diversitat funcional: "És un conjunt de suposicions (conscients o inconscients) i pràctiques que promouen el tracte diferencial o desigual de les persones a causa de discapacitats reals o presumptes" (Campbell i Campbell, 2009:4) [Traducció pròpia]. La lluita per assolir un canvi social emancipatori per a les persones amb diversitat funcional exigeix corregir aquestes actituds negatives, possibilitar la seva participació en la societat i promoure accions i mecanismes compensatoris quan la situació de vulnerabilitat duradora ho requereixi.

Soc conscient que el concepte *capacitisme* no forma part del vocabulari habitual de la major part de la societat o, inclús, entre els col·lectius directament afectats per aquesta ideologia i les formes de discriminació que fomenta. Malgrat això, el desconeixement de la paraula encunyada per referir a una ideologia que promou i justifica un seguit de pràctiques discriminatòries no va en detriment de la consciència de l'existència d'aquestes pràctiques. Encara que el terme *capacitisme* no formi part del *coneixement de sentit comú*, la ideologia com a tal i les formes de discriminació que provoca sí que en formen part. Una prova fefaent d'aquesta afirmació seria l'existència de la *Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat* de l'ONU (2006) o el dia mundial de la discapacitat.

Objectius del TFM

El meu propòsit és estudiar la percepció que tenen les persones amb diversitat funcional de la representació que es fa d'elles als mitjans de comunicació. També tinc la intenció d'esbrinar a quines causes atribueixen els estereotips i les representacions prejudicioses, així com, quin paper juguen els mitjans en la difusió del capacitisme.

En aquesta investigació també vull indagar en les diferències que existeixen en la percepció d'aquestes representacions socials per part de diferents persones amb diversitat funcional, atès que aquestes es diferencien per unes característiques socials com el gènere, l'edat o la professió, entre altres. A més, les persones amb diversitat funcional probablement estan influïdes per un seguit de factors que poden incidir en la seva percepció de les representacions socials. Possiblement, una persona que s'ha socialitzat i educat com a persona amb diversitat funcional tindrà unes representacions socials que diferiran d'una persona socialitzada en la norma capacitista que en un moment de la seva vida ha adquirit una diversitat funcional i, segurament, una persona amb una diversitat funcional externament observable tindrà una experiència diferent de la d'una persona amb una diversitat funcional invisible. Em proposo estudiar com influeixen en la percepció del capacitisme aquestes diferències.

L'objectiu subjacent d'aquest estudi és apuntar vies de superació d'aquestes representacions socials com un primer pas per possibilitar la plena inclusió en la societat de les persones amb diversitat funcional per tal que puguin gaudir d'una vida plenament autònoma.

Finalment, cal esmentar que aquest treball també té un plantejament propedèutic o, dit d'altra forma, ha de servir per assentar les bases per a futures investigacions sobre quin és el paper dels mitjans en la difusió i la interiorització del capacitisme.

Hipòtesis i preguntes d'investigació

Podem formular la pregunta d'investigació com:

- Quina percepció tenen les persones amb diversitat funcional sobre la representació que se'n fa d'elles als mitjans de comunicació?

La hipòtesi principal és que les persones amb diversitat funcional tenen la percepció que els mitjans de comunicació difonen una representació d'elles que promou la seva discriminació i estigmatització. Els mitjans difonen unes representacions socials capacitistes.

- Quina percepció tenen les persones amb diversitat funcional de la representació que se'n fa d'elles als mitjans de comunicació en termes quantitatius?

La hipòtesi d'aquesta pregunta és que les persones amb diversitat funcional creuen que aquesta està invisibilitzada als mitjans. Els motius que expliquen aquesta manca de representació són la discriminació capacitista i l'exclusió mediàtica d'allò no normatiu.

- Quines són les formes concretes de representació de la diversitat percebudes per part del mateix col·lectiu?

Segons aquesta hipòtesi existeixen unes representacions mediàtiques exclusives de la diversitat funcional que contribueixen a difondre i mantenir el capacitisme. La presència als mitjans de comunicació de les persones amb diversitat funcional va lligada a una representació associada a la pena, associada amb una malaltia o vinculada a un missatge de superació.

- Quina és la responsabilitat que atribueixen als mitjans en la difusió i el manteniment del capacitisme?

La hipòtesi és que les persones amb diversitat funcional atribueixen als mitjans la responsabilitat de la seva situació de discriminació i vinculen les seves possibilitats de millora amb una transformació de les representacions mediàtiques.

- Quines propostes o solucions plantegen les persones amb diversitat funcional per poder millorar la seva representació als mitjans de comunicació?

La hipòtesi és que les persones amb diversitat funcional tenen múltiples propostes de com millorar la seva representació als mitjans. Aquestes propostes passen per l'augment de la quota de pantalla de les persones amb diversitat funcional i l'abandonament de les representacions estereotipades i estigmatitzants.

- Com influeixen les característiques socials com l'edat, el gènere, la situació laboral, el nivell d'estudis o el lloc de residència en la percepció de les representacions capacitistes?

La hipòtesi és que totes aquestes variables tindran la seva influència, especialment aquelles que estiguin associades a una discriminació.

- L'experiència vital d'una persona que s'hagi socialitzat com a persona amb diversitat funcional serà significativament diferent de la d'una persona que ha estat socialitzada com a persona sense diversitat funcional i l'hagi adquirit al llarg de la vida. Quines diferències hi ha en la percepció de la representació de la diversitat funcional als mitjans?

La hipòtesi és que les persones que han estat educades i socialitzades com a persones amb diversitat funcional tenen una percepció menor sobre les representacions socials capacitistes. L'opressió interioritzada i el fet de no poder fer una comparació entre el tracte rebut com a persona estigmatitzada i el rebut com a persona no estigmatitzada en són l'explicació.

- L'experiència vital d'una persona amb diversitat funcional externament observable serà molt diferent de les que no són externament observables. Quines diferències hi ha en la percepció de la representació de la diversitat funcional als mitjans?

La hipòtesi és que les persones que tenen una diversitat funcional no externament perceptible no seran tan conscients de les representacions discriminatòries perquè elles mateixes han experimentat una discriminació que no està sempre present.

Marc teòric i conceptual

En primer lloc, tractarem la diversitat funcional des del model conceptual social, això significa considerar-la com un seguit de condicionants socials i no com un atribut de la persona afectada. Des de la perspectiva de la investigació social, la diversitat funcional s'ha tractat des de la perspectiva teòrica positivista, cognitiva, sociocrítica i interpretativa (Vargas Dengo, 2012). En aquest cas s'adoptarà una perspectiva interpretativa que troba els seus orígens en la psicologia experimental i que, en contacte amb la sociologia europea, passa a integrar elements de la construcció col·lectiva de significats. En aquesta perspectiva interpretativa podem identificar dues línies: l'*interaccionisme simbòlic* i la de les *representacions socials*.

Per una banda, l'*interaccionisme simbòlic* sosté que les persones es construeixen mútuament i construeixen significats en la interacció amb les altres. Per tant, els significats tenen un caràcter social. En vull destacar Erving Goffman (2006) atès que estudia els comportaments i les interaccions socials i analitza els processos d'estigmatització. Etiquetar les persones amb diversitat funcional com a discapacitades les estigmatitza i, com a resultat, es devalua la seva identitat. Això té un impacte directe sobre la seva vida. Aquesta devaluació de la identitat comporta una opressió interioritzada que estudiarem seguint a Watermeyer i Görgens (2013).

Per altra banda, la línia de les *representacions socials* postula que ens representem a les altres persones en un imaginari col·lectiu (Doise, 1994; Farr, 1994; Ibáñez, 1988; Jaspars i Hewstone, 1994; Jodelet, 1994; Moscovici i Hewstone, 1994; Vargas Dengo, 2012). Les relacions de la persona amb el món i amb si mateixa estan compreses en aquest imaginari. Aquest plantejament té el seu màxim exponent en Moscovici (Vargas Dengo, 2012). De la psicologia social també n'usarem la teoria de la influència social, especialment el paper de les *minories actives* i les *minories com a víctimes*, ja que ens interessa conèixer els mecanismes i les estratègies que pot adoptar un grup per activar el canvi social.

Totes les anteriors teories, i algunes altres, les posarem en relació amb el concepte de capacitisme. Nario-Redmond (2019) recull les aportacions dels estudis sobre discapacitat i encara la nova perspectiva centrada a problematitzar el capacitisme.

Conceptes bàsics

La diversitat funcional i el capacitisme

La *diversitat funcional* tradicionalment ha estat tractada, en el millor dels casos, com una malaltia o un problema de salut de la persona individual (OMS, 2001). En les darreres dècades s'ha produït un canvi de paradigma, impulsat per la mobilització i les reivindicacions dels col·lectius afectats i s'ha adoptat una nova mirada, que anomenada *model conceptual social* o *model social* (Builes i Vasco, 2008). Aquest model considera la diversitat funcional com una problemàtica social: “La discapacitat no és un atribut de la persona, sinó un complicat conjunt de condicions, moltes de les quals són creades per l'ambient social” (p. 12) [Traducció pròpia]. La problemàtica té una arrel social i és responsabilitat del conjunt de la societat fer les modificacions necessàries per a possibilitar la plena inclusió i una vida autònoma de les persones amb capacitats diverses.

La qüestió se situa, per tant, en el nivell de les actituds i de la ideologia, i requereix canvis socials, els quals es transformen en el nivell polític en una qüestió de drets humans. Segons aquest model, la discapacitat es configura com un tema d'índole polític. (Builes i Vasco, 2008:12) [Traducció pròpia]

Així doncs, el model social centra l'atenció en la discriminació i en la ideologia que l'empara, el capacitisme, i no en les limitacions que socialment tenen les persones que no compleixen amb la normativitat capacitista. En els següents apartats, dedicats a *la construcció ideològica i els models de la diversitat funcional i el capacitisme*, parlaré més profusament sobre aquesta qüestió.

Abans vull exposar un seguit de qüestions que guarden relació amb la semàntica i la terminologia que empraré. La Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya ha publicat una guia de bones pràctiques lingüístiques en sintonia amb el nou paradigma conceptual social (DGPL, 2021). Entre les novetats hi figura l'abandonament de la paraula *minusvalidesa* per *discapacitat* i es recomana posar l'èmfasi en el conjunt de la persona “es recomana dir una *persona amb discapacitat*” (p. 13). Alhora justifica que no s'hagi fet servir el terme *diversitat funcional* sota l'argument que la seva acceptació és minoritària i exposa les fortaleces i les debilitats de cadascuna de les opcions:

Els qui el defensen sostenen que és una denominació amb connotacions positives i que equipara realment tothom, ja que posa l'accent en les diferents capacitats i funcionalitats que tenen totes les persones. Els qui no en són partidaris consideren que

és tan genèric que invisibilitza les persones amb discapacitat, perquè des del punt de vista lingüístic es pot aplicar a tothom indistintament i no serveix per referir-se a un col·lectiu determinat (DGPL, 2021:11).

Personalment, he optat per adscriure'm a la denominació *diversitat funcional* per la seva connotació positiva, però sobretot perquè és un terme que no fereix a ningú. Les partidàries d'usar *persona discapacitada* no se senten menystingudes per l'ús del terme *diversitat funcional* i, en canvi, a la inversa sí. Per tant, en aquest treball empraré *persona amb diversitat funcional* tot i no ser la terminologia oficial.

Per altra banda, coincideixo amb l'afirmació de Builes i Vasco (2008) quan diem discapacitat “s'està fent èmfasi en la situació social que l'estigma ha generat” (p. 19) [Traducció pròpia]. Penso que si busquem “un canvi de percepció de l'altre com a deficient, a una percepció de l'altre, com un altre diferent de mi” (p. 19) [Traducció pròpia], la millor manera d'assolir-ho és utilitzant un descriptor no negatiu. Óscar Martínez-Rivera (2014) alerta que de vegades es produeixen canvis en les paraules que no van acompanyats de canvis en el significat: “Però, en qualsevol cas, la discussió, com dèiem, genera prou debat per donar l'oportunitat de centrar l'atenció en una qüestió que no està resolta” (p. 14).

Finalment, cal aclarir que les dues denominacions, *persona amb diversitat funcional*¹ i *persona amb discapacitat* no estan exemptes de contestació. En l'entorn anglosaxó les dues denominacions serien classificades dins la *person-first language* (Nario-Redmond, 2019). Com veiem, es posa l'èmfasi en la persona situant-la al davant. Els darrers anys, la *person-first language* ha estat criticada d'equiparar la diversitat funcional amb limitacions i ignorar la discriminació. Els qui defensen aquesta postura prefereixen l'ús de *disabled person*² en comptes de *person with disability*³. A més, diuen que és una forma de parlar eufemística:

Algunes persones de la comunitat de discapacitats consideren que el llenguatge centrat en la persona és eufemístic, un substitut més suau per a paraules que semblen massa directes com ‘opressió’ o ‘sense llar’. En contrast, paraules eufemístiques com ‘capacitat diferent’ o ‘persona del carrer’ s'utilitzen per a disfressar les realitats opressives i abusives d'un grup discapacitat per la societat (Nario-Redmond, 2019:13). [Traducció pròpia]

¹ En l'entorn anglosaxó la denominació diversitat funcional no té implantació. El terme va ser inventat per Javier Romañach i Manuel Lobato. Sobretot té implantació a l'Estat Espanyol i Llatinoamèrica.

² En català no existeix un terme equivalent, el més semblant seria *persona discapacitada*.

³ En català és *persona amb discapacitat*.

Des d'aquesta visió es reivindica reapropriar-se de la paraula *disabled*⁴ (Nario-Redmond, 2019). Altres individus de la comunitat amplien aquesta reapropiació a les paraules i els insults que històricament han rebut les persones amb diversitat funcional, en la línia de la reapropiació feta per la comunitat LGTBI amb el vocabulari més ofensiu.

Ideologia i llenguatge: la justificació

Les ideologies com el *darwinisme social*, *l'individualisme*, *la meritocràcia* i *l'ètica protestant del treball* ofereixen justificacions del capacitisme que s'empren per a comprendre les disparitats d'estatus i les pràctiques discriminatòries (Nario-Redmond, 2019). Quan parlem de pràctiques, ens referim a la institucionalització, l'esterilització forçada, l'experimentació mèdica i l'exterminació sistemàtica:

Poques persones saben que, abans de la Segona Guerra Mundial, més de 240.000 persones amb discapacitat van ser sotmeses a situacions inanició, van ser gasades i enverinades. No obstant això, aquestes accions no van ser considerades crims de guerra. En canvi, es van justificar com a assassinats per compassió destinats a alliberar les famílies d'una vida de sacrifici'. (Nario-Redmond, 2019:13) [Traducció pròpia]

Els diferents marcs explicatius sobre la discapacitat —el moral, el mèdic i el social— poden enfortir o afeblir els vincles d'estatus que mantenen uns certs grups a la part superior i a uns altres en la part inferior de la jerarquia social (Nario-Redmond, 2019). En aquest sentit, aquests marcs operen com a teories justificadores del sistema i la dominació social. Les creences són transmeses mitjançant discursos i altres formes d'influència social. Aquestes creences sovint operen en l'àmbit de l'inconscient i influeixen tant en les decisions sobre les polítiques com en els comportaments individuals. Tot seguit repassarem els principals models explicatius de la diversitat funcional.

La construcció ideològica i els models de la diversitat funcional

Segons Nario-Redmond (2019), la diversitat funcional és una construcció social, en el sentit que és una manera d'entendre la realitat: "La discapacitat és un subjecte canviant: la forma en què les persones comprenen els 'problemes de la discapacitat' les porta a considerar solucions particulars i a ignorar-ne unes altres" (p. 92) [Traducció pròpia]. Les explicacions sobre els prejudicis són importants perquè afecten en la manera com les persones responen. A

⁴ En català *discapacitada*.

continuació repassarem els tres models més estesos per explicar la diversitat funcional: el model moral, el mèdic i el social.

El model moral de la discapacitat creu que aquesta és fruit de la intervenció divina. La diversitat funcional és interpretada com una maledicció o un càstig pels pecats comesos per la persona o els seus avantpassats (Nario-Redmond, 2019). L'autor exposa que, alternativament, en algunes ocasions la diversitat funcional pot ser vista com un regal i és relacionada amb poders màgics. Aquest model fou el dominant fins que a poc a poc va ser substituït pel mèdic.

El model mèdic, encara avui en dia, constitueix la forma predominant d'aproximació a la diversitat funcional. S'assumeix que les persones amb diversitat funcional tenen un defecte i que aquest està dins el seu cos o cervell (Nario-Redmond, 2019). La diferència s'identifica amb malaltia i, per tant, es limita a buscar-ne les causes físiques i promoure'n les eines diagnòstiques per prevenir-la, erradicar-la o reduir-ne els símptomes. Des d'aquesta aproximació, les úniques autoritats en la matèria són les professionals mèdiques i les persones amb diversitat funcional passen a ser pacients que s'han de sotmetre acríticament als tractaments. Aquest model no té en compte les barreres ambientals, justifica el capacitisme institucionalitzat i ofereix cobertura ideològica als prejudicis capacitistes individuals.

El model social de la discapacitat es pot anomenar sociopolític o de la minoria. Es planteja dins el marc dels drets civils i identifica la diversitat funcional com un fenomen completament social (Nario-Redmond, 2019). Per tant, és la societat que impossibilita la participació de les persones classificades com a discapacitades mitjançant barreres ambientals, físiques i actitudinals. Aquest model, a diferència dels anteriors, possibilita que les persones amb diversitat funcional s'identifiquin a elles mateixes com a minoria: “En compartir les seves preocupacions col·lectives, les persones amb discapacitat van començar a identificar un conjunt coherent d'interessos i experiències d'opressió” (Nario-Redmond, 2019:96) [Traducció pròpia]. Així mateix, aquest model ha permès que les persones amb diversitat funcional es polititzin i s'empoderin (Watermeyer i Görgens, 2013; Nario-Redmond, 2019).

Els beneficis d'aquest enfocament han estat molts: en lloc de buscar caritat, assistència social o ‘privilegis especials’, les persones amb discapacitat han lluitat per l'accés igualitari i la ciutadania responsable, la qual cosa ha portat a la promulgació de la legislació que dona suport a la vida independent, l'educació inclusiva, la Llei contra la Discriminació per Discapacitat i la Llei d'Estatunidenques amb Discapacitats (ADA). (Nario-Redmond, 2019:97) [Traducció pròpia].

Tot i els avantatges clars del model social, s'han de fer notar les seves limitacions perquè no es pot legislar la tolerància i l'entesa entre individus (Nario-Redmond, 2019), però sí que es poden adoptar mesures i polítiques destinades a reduir l'aïllament i, amb ell la, incomprensió.

Watermeyer i Görgens (2013) ens introdueixen els dos models més recents, que encara no gaudeixen de massa acceptació. El model afirmatiu cerca “reclamar i reinterpretar la identitat de les persones amb discapacitat en una llum ‘no tràgica’, emfatitzant la diferència d'estil de vida com una cosa positiva i creativa” (p. 272) [Traducció pròpia]. La crítica que se li fa és que crea una contra-narrativa forçada que no aconsegueix abordar d'arrel els prejudicis, fins i tot, a vegades els reforça. Per la seva banda, els models de conscienciació basats en grups “tenen el potencial de combinar l'augment de la consciència dels mecanismes sovint invisibles d'exclusió amb el creixement de la comprensió personal de la subordinació internalitzada” (p. 272) [Traducció pròpia]. Aquest enfocament, a diferència del model social, sí que prioritza l'atenció a les necessitats de benestar emocional de les persones amb diversitat funcional. Tot i la seva potencialitat, falta molt perquè puguin arribar a ser una alternativa als models mèdic i social.

La progressiva adopció del model social de la diversitat funcional la situa com una problemàtica exclusivament política, sustentada ideològicament pel capacitisme. Parlo d'adopció progressiva perquè, com ja he comentat en un paràgraf anterior, ara com ara, el model preponderant continua sent el mèdic. El següent apartat el dedicaré a caracteritzar el capacitisme.

El capacitisme

El terme *capacitisme* no té el seu origen en l'acadèmia, sinó que neix dins del moviment pels drets de les persones amb diversitat funcional als Estats Units i al Regne Unit (Nario-Redmond, 2019). Funciona “com a paral·lel analític del sexisme i el racisme per aquells que estudien la diversitat funcional com a construcció social” (p. 5) [Traducció pròpia]. L'autor descriu el capacitisme com una ideologia que privilegia les persones sense discapacitat i fomenta el prejudici i la discriminació de les persones classificades com a discapacitades que, com ja hem vist, no es tracta d'una categoria ni objectiva ni estable sinó que el formen un conjunt “d'idees, pràctiques, institucions i relacions socials que pressuposen la capacitat física, i en fer-ho, construeixen les persones amb discapacitat com a marginades... i en gran part ‘altres’ invisibles” (p.5) [Traducció pròpia].

Tradicionalment, s'ha adoptat una aproximació centrada *en el que està malament* dins l'individu que resulta insuficient perquè “no tenen en compte les desigualtats persistents,

prejudicis i discriminació experimentats per aquest grup marginalitzat” (Nario-Redmond, 2019:10) [Traducció pròpia].

Una perspectiva intergrup al sobre el capacitisme reconeix que mentre que els prejudicis sovint es produeixen entre individus que interactuen en l'àmbit interpersonal, els prejudicis també representen creences i motivacions que deriven de la pertinença a uns grups particulars – grups de ‘nosaltres’ i ‘ells’ – grups sovint motivats pel manteniment d'unes diferències d'estatus. (Nario-Redmond, 2019:9) [Traducció pròpia]

En aquest sentit, en els contactes entre grups la propensió “a tenir efectes negatius, avivar hostilitats i soscavar les relacions positives entre grups” (Nario-Redmond, 2019:276) [Traducció pròpia] són més probables. Aquest antagonisme en la interacció entre grups és més probable “quan les activitats d'interacció són competitives, desiguals o reforcen estereotips grupals” (p. 276) [Traducció pròpia].

Nario-Redmond (2019) comenta que existeix evidència científica que estipula que en la major part dels casos promoure un contacte positiu entre els grups pot contribuir a la reducció dels prejudicis: “En general, com més gran sigui la quantitat de contacte experimentat entre els grups, menor serà la demostració de prejudicis” (p. 270) [Traducció pròpia]. També afirma que el grup de les persones amb diversitats funcionals físiques i cognitives està entre els grups que mitjançant el contacte assoleixen un efecte més substancial en la reducció dels prejudicis, just al contrari de les persones amb una diversitat funcional psicològica.

Segons la psicologia social, el prejudici es produeix en tres nivells: emotiu, a partir d'afectes i actituds; comportamental, a partir d'accions i pràctiques; i, cognitiu, generat per creences i estereotips (Nario-Redmond, 2019). En un encontre interpersonal amb una persona amb diversitat funcional els sentiments de pena o repulsió serien al nivell afectiu, l'oferiment d'ajuda o evitació de la persona correspondrien al nivell conductual i l'assumpció de la necessitat d'ajuda o que la persona no pensi amb claredat es produeixen a nivell cognitiu.

En definitiva, el capacitisme, igual que altres formes de prejudici, pot manifestar-se en diversos nivells i afectar l'autopercepció, la identitat, les interaccions interpersonals i les relacions intergrupals (Nario-Redmond, 2019). Influeix en com els individus es perceben a si mateixos i les seves pròpies habilitats, així com en la percepció i la interacció amb les altres persones amb diversitat funcional i, fins i tot, impregnen les institucions i provoquen discriminació en àrees com l'educació, l'ocupació, l'atenció mèdica i els serveis socials. A Catalunya la proporció de persones amb diversitat funcional amb estudis superiors és la meitat

que les persones sense diversitat funcional, la taxa d'ocupació és de menys de la meitat i el salari mitjà és un 18% més baix (Observatori del Treball i Model Productiu, 2023).

Les representacions socials

Usem el terme de *representacions socials* en l'accepció procedent del camp de la psicologia social. Ibáñez (1988) afirma que la motivació de Serge Moscovici, quan va reprendre l'ús del concepte encunyat per Durkheim, era “insistir sobre la possibilitat d'analitzar científicament el que ve sent dit sentit comú” (Ibáñez, 1988:24) [Traducció pròpia]. En una altra reflexió sobre el terme, el mateix Moscovici, ens prevé: “Si bé és fàcil captar la realitat de les representacions socials, no és gens fàcil captar el concepte” (Ibáñez, 1988:37) [Traducció pròpia]. En definitiva, estem davant un concepte i un fenomen complex i flexible que no té una definició senzilla i concisa.

En primer lloc, hem d'assenyalar que les representacions socials estan situades en la intersecció del que és psicològic amb el que és social. L'estudi de les representacions socials s'interessa per com els éssers socials copsem allò que passa en el nostre dia a dia, el medi i les persones, i en com interpretem les informacions que ens arriben. En definitiva, allò que s'anomena *coneixement de sentit comú* o *natural*, en contraposició al *coneixement científic*. Aquest *coneixement de sentit comú* està format per les nostres experiències, però també per models de pensament que ens són llegats i, al seu temps, transmetem mitjançant la tradició, l'educació i la comunicació. Aquest és, en bona part, *coneixement socialment elaborat i compartit* (Jodelet, 1994).

En segon lloc, les representacions socials són processos i alhora el producte d'aquests processos. Són processos i, ensems, pensament constituït i pensament constituent. Són estructures preformades i preformadores. Són productes socioculturals de naturalesa simbòlica i aquesta activitat simbòlica es basa en unes pràctiques culturals determinades que arrelen en la història social. Així mateix, és un procés de construcció de la realitat. La seva expressió concreta reflecteix les característiques principals del col·lectiu que les ha fet possible i, al mateix temps, aquests trets revelen moltes coses sobre les condicions originals que les han produït (Ibáñez, 1988). Aquesta bateria de trets característics, a part de servir-nos per fer-ne una primera aproximació, ens referma la percepció de la seva complexitat conceptual.

En tercer lloc, Moscovici i Hewstone (1994) defineixen les representacions socials com teories, per bé que matisen que si no ho són, representen el paper de teories:

Per consegüent, en aquesta qualitat han de mostrar ‘com succeeixen les coses’. Dit d'una altra manera, les representacions tenen per missió: primer, descriure; després,

classificar, i finalment, explicar (heus aquí per què les representacions inclouen les denominades ‘teories implícites’ que serveixen únicament per a classificar persones o comportaments, i els esquemes d'atribució destinats a explicar-les). (p. 699) [Traducció pròpia]

Tanmateix, en destaquen la diferència vers les teories científiques perquè la ciència té la tendència a subratllar la incertesa dels seus conceptes i les seves experiències. Moscovici i Hewstone (1994) en tracen una distinció clara, mentre que en la ciència té més pes el component descriptiu, en les representacions és l’explicatiu qui domina. Aquest darrer té la virtut de ser “el que va més directament al cor de l'home” (p. 700) [Traducció pròpia].

Una altra explicació de les representacions socials, especialment indicada per al propòsit d’aquest treball, és la que ens ofereix Jodelet (1994). Les representacions socials són fenòmens que poden prendre moltes formes:

Imatges que condensen un conjunt de significats; sistemes de referència que ens permeten interpretar que ens succeeix i, fins i tot, donar un sentit a l'inesperat; categories que serveixen per a classificar les circumstàncies, als fenòmens i als individus amb qui tenim alguna cosa a veure; teories que permeten establir fets sobre ells. (Jodelet, 1994:472) [Traducció pròpia]

Ens interessa remarcar que són imatges útils a l'hora d’interpretar allò que ens passa i creen les categories per classificar les persones, entre d’altres. En últim lloc, redunda en el fet que són teories i que juguen un paper quan es tracta de mitigar la incertesa.

Ibáñez (1988) assenyala que alguns autors, destaca Doice, relacionen les representacions socials i certs factors socioestructurals. Les representacions socials són “principis generatius de preses de postures que estan lligades a insercions específiques en un conjunt de relacions socials i que organitzen dos processos simbòlics implicats en aquestes relacions” (Ibáñez, 1988:34) [Traducció pròpia]. En tot cas, per tot el que hem comentat en aquest paràgraf, queda clar que “una representació social no pot pensar-se com una abstracció desconnectada de les estructures socials concretes en les quals s'emmarca” (Ibáñez, 1988:34) [Traducció pròpia].

Per acabar, enumerar les funcions essencials de tota representació ens ajudarà a entendre-les millor. Ens serveixen per entendre i explicar la realitat i permeten l’intercanvi i difusió de coneixement del sentit comú. Altrament, són claus en la configuració de la identitat dels subjectes i garanteixen la coherència i permanència de la societat en el temps. Així mateix, ens orienten i condueixen els comportaments; i també, creen expectatives i anticipacions. En

conclusió, legitimen i sancionen les accions com vàlides si estan alineades amb les normes i els valors del grup (Ibáñez, 1988).

Dos processos principals expliquen com el que és social transforma un coneixement en representació i com aquesta representació transforma el que és social. Aquests dos processos, l'*objectivació* i l'*ancoratge*, es refereixen a l'elaboració i el funcionament d'una representació social perquè mostren la interdependència entre l'activitat psicològica i les seves condicions socials d'exercici. Aquestes aclareixen una important propietat del fet de saber la *integració de la novetat* que apareix com una funció bàsica de la representació social (Jodelet, 1994).

El procés d'objectivació és la propietat de fer concret el que és abstracte. Aquest procés passa per tres fases (Jodelet, 1994). La primera selecciona i descontextualitza, de tal manera que només s'escull el que coincideix amb el propi sistema de valors. Després, es forma un nucli figuratiu, creant una imatge que encapsula el significat o l'essència del que s'està objectivant. Finalment, es naturalitza el model figuratiu, en el qual l'esquema conceptual passa a ser una realitat del sentit comú.

El procés d'ancoratge es refereix a “la integració cognitiva de l'objecte representat dins el sistema de pensament preexistent i a les transformacions derivades d'aquest sistema, tant d'una part com de l'altre” (Jodelet, 1994:486) [Traducció pròpia]. Consisteix en la inserció d'un coneixement dins d'un pensament constituït. Al seu temps, articula les tres funcions de la representació: “la funció cognitiva d'integració de la novetat, la funció d'interpretació de la realitat i la funció d'orientació de les conductes i les relacions socials” (Jodelet, 1994:486) [Traducció pròpia]. Aquestes tres funcions són molt importants per als propòsits d'aquest text: la integració de la novetat possibilita el canvi, la interpretació de la realitat condiona les atribucions i l'orientació de les conductes i les relacions socials regula el comportament.

Les representacions socials i els mitjans de comunicació

Per estudiar les representacions socials hem d'interessar-nos pel contingut de les converses i per les seves formes variades (Farr, 1994). La comunicació té una importància cabdal en la reproducció i transformació de la societat i, en les darreres dècades, aquesta ha estat cada volta més mediatitzada:

Un dels canvis més espectaculars és sens dubte el paper cada vegada més determinant dels mitjans de comunicació de masses en la creació i la difusió d'informacions, opinions i idees. Les converses particulars mai han girat tant al voltant d'esdeveniments d'abast nacional i internacional. (Farr, 1994:496) [Traducció pròpia]

La comunicació de masses és la que crea, reflecteix i transforma les representacions socials. En aquest procés, ordena la forma i el contingut de les converses: "Nombroses representacions són socials perquè són transmeses pels mitjans de comunicació" (Farr, 1994:496) [Traducció pròpia]. Per estudiar les representacions socials té un interès cabdal l'anàlisi dels continguts dels mitjans de comunicació.

Primerament, la penetració dels mitjans de comunicació, segons Rouquette (1994), es produeix mitjançant processos interpersonals que passen dins el teixit psicosocial preexistent. Podem distingir quatre fases en el procés de penetració d'un missatge: l'exposició, la recepció, el tractament i la interacció. La particularitat de la comunicació de masses és que un gran nombre d'individus s'exposa a una font al mateix temps o en un lapse molt curt de temps i, d'aquesta forma, l'individu passa a formar part d'un públic. Tanmateix, aquest públic no pot ser assimilat a una col·lecció de receptors individuals, equivalents i intercanviables (Rouquette, 1994). L'individu rep de la font, a través d'un canal determinat, un missatge amb un contingut i una forma determinada. El missatge és tractat cognitivament per l'individu segons els condicionants individuals relacionats amb la seva psicologia, però també hem de tenir presents els condicionants socials. El tractament consisteix en la interpretació, la classificació, la integració i la retenció. Finalment, es produeixen un seguit d'interaccions amb diferents interlocutors que afecten profundament a la recepció del missatge.

En segon lloc, hem de tenir present que la influència directa d'un missatge és molt limitada, un procés que Lazarsfeld anomena el *flux de comunicació de dos passos* (Rouquette, 1994). La major part de la gent està influenciada principalment per persones del seu entorn, que per la seva part "adopten d'una certa manera els missatges transmesos pels *media*, els personalitzen i exerceixen així una influència efectiva" (p. 635) [Traducció pròpia]. Així, la influència dels missatges es produeix a través de l'acció de certes persones, denominades guies d'opinió.

El guia d'opinió no solament retransmet el missatge, sinó que el selecciona i el transforma, exercint d'aquesta manera una funció de filtre i operador (Rouquette, 1994). Aquesta transformació, al seu torn, està composta per dos processos: l'apropiació per part del guia i l'assimilació per part dels receptors. L'apropiació consisteix a adaptar els missatges als seus receptors. Primer, atribuint-los una font, que pot ser el mateix guia, ja que molt sovint el valor d'un missatge ve determinat per l'atribució i no pel contingut. Quan parlem de l'assimilació d'un missatge "pot descriure's de forma concisa mitjançant tres categories complementàries: el que s'ha conservat, el que ha desaparegut i el que ha estat afegit" (p. 639) [Traducció pròpia]. Aquests processos donaran lloc a diversos tipus de transformacions que

podem resumir en la simplificació, que farà desaparèixer les precisions, els matisos, les restriccions i les reserves; la traducció al vocabulari i la sintaxi del grup; i la interpretació que donarà lloc a un discurs complementari que el comenta, explica, justifica o subverteix.

Tanmateix, aquests processos d'apropiació i assimilació del missatge els podem relacionar amb l'objectivació i l'ancoratge d'una representació social, ja que poden influir en com un missatge és interpretat i comprès pels receptors. Un missatge objectivat de manera clara i concreta és més probable que sigui fàcilment compartit i transmès entre individus i grups. A més, si el missatge està ancorat a alguna cosa que ja és familiar o conegut pel receptor, és més probable que sigui comprès i assimilat de manera efectiva.

Hem de tenir present que aquestes representacions socials van més enllà de les simples opinions, imatges i actituds (Farr, 1994). Són sistemes cognitius que serveixen per descobrir la realitat i ordenar-la. En el cas de les representacions col·lectives, com la religió o els mites, són compartides per una comunitat. A l'altra banda, hi trobem les representacions individuals, que són un tema de la psicologia. Actualment, quan parlem de representacions ho fem en el sentit que no són individuals, però tampoc fenòmens globals com els mites i fenòmens similars que entrarien en el camp de l'antropologia o la sociologia.

La identitat

Ras i curt, podem definir la identitat com la possibilitat de conèixer-nos a nosaltres mateixes. Tanmateix, Peter Berger i Thomas Luckmann (1988) sostenen que aquesta es forma a partir de processos socials “i un cop ha cristal·litzat són relacions, tanmateix, socials que la preserven la modifiquen o la transformen” (p. 238). Aquestes identitats concretes sorgeixen durant el decurs de la història de la societat, però al mateix temps, “aquesta història són uns homes amb unes identitats concretes que la fan” (p. 239).

Amb aquesta dialèctica es pot aconseguir “no caure en la noció enganyosa de les identitats col·lectives, ni en la singularitat i unitat absolutes de cada existència individual. Unes estructures socials històriques concretes engendren uns certs tipus d'identitat, que hom pot detectar en els casos individuals” (Berger i Luckmann, 1988:239). Així és com la identitat “sorgeix de la dialèctica entre l'individu i la societat. Els tipus d'identitat, d'altra banda, són uns productes socials, és a dir, elements de la realitat social objectiva relativament estables” (p. 240). A part de la història, o si més no un altre factor que cal tenir en consideració, les pertinences socials del subjecte incideixen en la formació de les seves representacions i del seu imaginari. Com ja hem comentat en l'apartat anterior, alguns autors com Doise (1994) sostenen que les representacions socials estan relacionades amb factors socioestructurals.

Quan verbalitzem judicis o opinions no només intentem ratificar aquests judicis i opinions, sinó que, a més, busquem reafirmar la nostra identitat (Berger i Luckmann, 1988). És cert que volem verificar que la nostra percepció i comprensió de la realitat són socialment compartides, però és igualment cert, si no més, que volem tenir la raó, comprovar que les nostres opinions i judicis són acceptades i, per mitjà d'aquesta acceptació, veure aprovada la mateixa individualitat. Fem pública la nostra veritat privada, esperem que les altres prenguin com a seva la nostra veritat i que els agradi el que a nosaltres ens agrada (Moscovici, 1996). Estem parlant de la valoració i acceptació d'un mateix i la seva transcendència rau en la capacitat de modelar les interaccions socials i els intercanvis d'influència. La identitat, modelada per les representacions socials de les quals prové, es modifica en les mateixes interaccions socials, condiciona la nostra capacitat d'intercanvi i influència social i, d'aquesta manera, s'esdevé un procés autoreferencial.

Per finalitzar, convé destacar que el concepte d'identitat prendrà molta importància en la nostra investigació. Primer de tot perquè el capacitisme es basa en l'opressió i la discriminació d'un grup de persones que prèviament han estat classificades com a persones amb diversitat funcional (Nario-Redmond, 2019) mitjançant unes representacions socials (Jodelet, 1994). Aquesta classificació tindrà un efecte sobre la identitat de la persona amb diversitat funcional (Nario-Redmond, 2019), la seva autoestima i les seves relacions interpersonals, arribant-ne a provocar una opressió interioritzada⁵ (David i Derthick, 2013). Així com, el capacitisme també comportarà un estigma⁶ (Goffman, 2006), el qual es defineix com la fissura entre la *identitat social virtual*⁷ i la *identitat social real*⁸ de la persona.

Els prejudicis i l'estigma capacitista

Per parlar de l'estigma ho farem basant-nos, per una banda, en les aportacions de la psicologia social, mentre que per l'altra, emprarem l'interaccionisme simbòlic. Des del meu punt de vista, la psicologia social explica millor com es produeix l'origen d'aquests estigmes perquè s'ha dedicat a experimentar com es produeixen els diversos processos d'interacció amb el medi i amb les altres persones. L'interaccionisme simbòlic, en canvi, s'aproxima millor als efectes de l'estigma sobre la persona. Aquest, en basar-se en l'observació de les interaccions

⁵ Veure l'apartat *L'opressió interioritzada*.

⁶ Veure l'apartat *La percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes*.

⁷ La *identitat social virtual* és aquella esperada d'acord amb els atributs que li són assignats a la persona (Goffman, 2006). Veure l'apartat *La percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes*.

⁸ La *identitat social real* és aquella que explica la mateixa persona en les seves relacions amb les altres (Goffman, 2006). Veure l'apartat *La percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes*.

socials, no es veu limitat per la impossibilitat, o si més no per la dificultat d'objectivar i quantificar les discriminacions pròpies dels estigmes, que és l'obstacle amb el qual topa la psicologia social. Abans, però, farem un repàs de les explicacions sobre els orígens remots del capacitisme. Un dels propòsits d'aquest apartat és poder diferenciar i dilucidar quins factors no purament socials poden contribuir a la difusió i manteniment del capacitisme.

Els orígens evolutius i existencials del capacitisme

Des de la branca del coneixement dels estudis sobre discapacitat, els *disability studies*, s'han fet nombroses aportacions en el camp de la psicologia per intentar donar resposta a una certa percepció que en la discriminació capacitista hi ha quelcom d'universal, més o menys transversal a totes les cultures. En aquest apartat n'explicarem les principals.

Emprant arguments evolucionistes, es poden explicar els orígens remots d'algunes formes de prejudicis envers la discapacitat com la conseqüència d'una por infundada al contagi (Nario-Redmond, 2019). A pesar que habitualment les persones no adquireixen una diversitat funcional per contagi, la resposta que reben les persones amb diversitat funcional per part de la societat és la mateixa: l'evitació. La psicologia evolutiva estipula, d'acord amb els principis de la selecció natural, que totes les espècies tenen individus que neixen amb unes determinades característiques i tendències de comportament que els fan més propensos a sobreviure i reproduir-se que altres. És així com algunes predisposicions genètiques són considerades adaptatives i es transmeten a la següent generació:

Si un estrany o fins i tot algú dins del grup sembla o actua d'una forma que suggereix malaltia o contaminació, la resposta més adaptativa podria ser l'evitació i la repulsió, tal vegada acompanyats de creences que justifiquin el control o l'eliminació de l'amenaça. (Nario-Redmond, 2019:39) [Traducció pròpia]

Segons aquesta teoria, l'evitació de qualsevol persona que tingués qualsevol indicatiu de malaltia hauria estat beneficiós per a la supervivència i, conseqüentment, estaríem parlant d'un tret més propens a ser genèticament transmès (Nario-Redmond, 2019). Atès que les evidències de malaltia no són fàcilment detectables, aquests mecanismes d'evitació de les malalties van evolucionar en “un biaix inconscient que reacciona exageradament en activar automàticament la por al contagi quan s'enfronta a unes certes disfuncions observables” (p. 40) [Traducció pròpia]. Aquesta seria una explicació de l'aïllament a què se sotmeten molt sovint les persones amb una diversitat funcional: Les persones tenen una predisposició genètica a evitar-les.

Per altra banda, la teoria de la gestió del terror⁹ estipula que les persones amb diversitat funcional són evitades perquè ens recorden la nostra vulnerabilitat (Nario-Redmond, 2019). El prejudici capacitista serveix per eludir prendre consciència de la nostra fragilitat, així com la d'aquelles persones que ens envolten. El capacitisme, en part, neix de la necessitat de sentir-nos diferents de les altres espècies animals, i una diferència central és el distanciament de la seva naturalesa animal i el sentiment de domini de la natura que promou (Nario-Redmond, 2019): “Si les persones amb discapacitat serveixen com a recordatoris no desitjats que la vida no és predictable, no sols poden ser excloses, sinó que també poden convertir-se en blancs de crims violents” (p. 12) [Traducció pròpia].

La percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes

Els humans ens relacionem amb el món que ens envolta a través dels sentits. Constantment rebem estímuls i aquestes informacions són les que ens permeten prendre decisions per interactuar amb aquest mateix medi, però tenim cinc sentits i cadascun és capaç de captar molta informació a cada instant, tot i que es queden molt curts en comparació a la infinita complexitat d'allà fora. Per poder processar aquesta complexitat estem dotades d'uns mecanismes de priorització, perquè processar tota aquesta informació constantment, a part de ser energèticament molt ineficient, ens duria inexorablement al desbordament. Des de la psicologia social, Doise (1994) ens explica que la nostra percepció dels estímuls físics es produeix de tal manera que s'accentuen les similituds i els contrastos. Aquest mecanisme d'adaptació a l'entorn físic té l'origen en l'evolució de les espècies: “A través de l'accentuació de les semblances i les diferències, l'organisme viu pot organitzar amb major eficàcia la seva activitat en l'entorn. En l'ésser humà, aquestes accentuacions també serien importants per a orientar-se en el seu univers social” (Doise, 1994:308-309) [Traducció pròpia].

Un exemple il·lustratiu de com funciona aquest mecanisme és l'exageració perceptiva de diferències en les dimensions físiques per fer més senzill discernir entre la grandària dels objectes. Aquest efecte serà més evident si les diferències de dimensió de l'objecte mantenen una relació sistemàtica amb el valor d'aquests: com el diàmetre de les monedes de diferent valor (Doise, 1994).

Quan ens relacionem amb altres persones ens valem d'uns mecanismes similars d'accentuació de les similituds i diferències. Al procés de percepció el seguirà un judici, en el

⁹ En anglès és la Terror Management Theory (TMT).

que s'anomena el procés d'atribució. Jaspars i Hewstone (1994) el defineixen de la següent manera:

L'atribució d'un comportament a trets latents és la primera fase de la formació d'una impressió sobre l'altre. Després, per arribar a un judici definitiu de conjunt és necessari que integri totes les informacions disponibles, siguin consistents o no. Una vegada integrada l'observació apareix una representació que sobreentén una teoria (de la personalitat) implícita completa per part de l'observador. (p. 417-418) [Traducció pròpia]

S'ha de tenir en compte que el procés de categorització està més o menys present en tots aquests processos (l'atribució, l'accentuació de similituds i diferències, etc.) i la seva intensitat està modulada o, inclús, el seu efecte podria quedar contrarestat, puix que tots aquests processos depenen de múltiples variables (Doise, 1994). A criteri de Goffman, (2006) és la societat la que determina els mitjans per categoritzar les persones i els atributs que aquestes poden, o no, tenir per ser percebudes com a persones normatives dins d'una categoria concreta:

El medi social estableix les categories de persones en el qual es poden trobar.

L'intercanvi social rutinari en medis preestablerts ens permet tractar amb 'altres' previstos sense necessitat de dedicar-los una atenció o reflexió especial... En trobar-nos enfront d'un estrany, les primeres aparences ens permeten preveure en quina categoria es troba i quins són els seus atributs, és a dir, la seva *identitat social*".

(Goffman, 2006:13-14) [Traducció pròpia]

En aquest context, quan parlem d'identitat social ho fem en un sentit que en la major part de les situacions podria concordar amb el d'*estatus* de la persona.

D'altra banda, la categorització social i el mecanisme d'accentuació de similituds i diferències, que alhora influeix en la categorització, ens permeten crear una representació de l'altre amb molt poc temps i esforç: El que en diríem a primera vista, però al mateix temps són la causa dels estereotips socials. "Un estereotip social existeix quan diversos membres d'un grup accentuen les diferències que existeixen entre els membres del seu grup i els membres d'un altre grup, accentuant així mateix les semblances entre els membres d'aquest altre grup" (Doise, 1994:310) [Traducció pròpia].

Cal remarcar que el procés de categorització (Doise, 1994) intervé en les accions dels grups socials i explica com es forgen les convergències o separacions socials, en altres paraules, com s'estructura la realitat social. Les relacions entre grups són determinades pels

projectes dels grups en interacció. Quan la realització dels projectes de diversos grups resulta incompatible, n'augmenten les tensions.

Així, quan tenim un individu al davant, sense gairebé ni adonar-nos-en, ens generem uns supòsits determinats i ens en formem unes determinades expectatives, i aquestes expectatives esdevenen en una espècie de demandes: una persona així s'ha de comportar d'aquesta manera (Goffman, 2006):

Aquestes demandes enunciades 'en essència' i el caràcter que atribuïm a l'individu hauria de considerar-se com una imputació feta amb una mirada retrospectiva en potència —una caracterització en essència, una identitat social virtual—. La categoria i en els atributs que, de fet, segons pot demostrar-se, li pertanyen, es denominaran la seva identitat social real. (p. 14) [Traducció pròpia]

El mateix Goffman (2006) descriu la *identitat social virtual* com aquella esperada d'acord amb els atributs que li són assignats i la *identitat social real* és aquella que conta en la seva relació amb les altres. Així mateix, classifica les persones entre *normals* i *estigmatitzades* segons la fissura que existeix entre la seva *identitat social virtual* i *identitat social real*.

Veiem que l'origen de l'estigma té, en part, una base fisiològica: categorització i exageració de les similituds i diferències. Existeix la possibilitat de naturalitzar l'estigmatització com quelcom inevitable, però els humans som éssers eminentment socials, això significa, culturals. Per això, em permeto afirmar que si bé és cert que els mecanismes d'atribució faciliten l'*objectivació* i l'*ancoratge*, el seu origen és cultural i, per aquesta raó, susceptible de ser superat mitjançant la *influència social*.

Els efectes de l'estigma en la persona

Una persona que té un tret estigmatitzant passa de ser una persona *normal i corrent*¹⁰, que seria fàcilment acceptada en un intercanvi social a una persona menystinguda, i en certs casos desaprovada i menyspreada. La nostra atenció se centra en aquell tret diferencial i ens porta a allunyar-nos d'ella i, si no és així físicament, socialment sí que ho serà. La resta d'atributs d'aquesta persona passaran a un segon pla, té un estigma, “una indesitjable diferència que no havíem previst” (Goffman, 2006:17).

Quan fem el salt de la persona individual a un grup, ens trobem que “la desindividualització dels membres d'un grup facilita un comportament discriminatori i hostil

¹⁰ *Normal i corrent* són els termes utilitzats per Goffman (2006). En el text usualment emparam persona sense diversitat funcional, per aquest motiu emprariem persona no estigmatitzada.

contra ells” (Doise, 1994:324); i, contràriament, amb “l'afebliment d'un aspecte de la categorització, l'homogeneïtzació dels membres d'un grup es fa més difícil la discriminació contra ell” (Doise, 1994:324). L'homogeneïtzació entre els membres d'un grup sol manifestar-se amb més facilitat quan es tracta de descriure un grup al qual no es pertany.

A la pràctica actuem, i pensem, que la persona que té un estigma no és del tot humana: “Valent-nos d'aquest supòsit practiquem diversos tipus de discriminació, mitjançant la qual reduïm, encara que sovint sense pensar-ho, les seves possibilitats de vida” (Goffman, 2006:17). Repescant les expectatives i les demandes tractades en l'apartat precedent, el problema de l'estigma sorgeix on “existeix una expectativa difosa que els qui pertanyen a una categoria donada deuen no sols donar suport a una norma particular, sinó també dur-la a terme” (Goffman, 2006:18-19). La societat ha atribuït unes actituds i comportaments a les persones estigmatitzades i, en certa manera, les induïm a complir-les sota l'amenaça de ser definitivament excloses. L'existència vital d'una persona estigmatitzada està molt marcada i guarda relació directa amb allò que anomenem *acceptació*. Malgrat haver-hi individus que, tot i ser incapaços de complir amb la norma que els hi exigim, resten indiferents al suposat fracàs i opten per l'aïllament conscient —no podem parlar de voluntari en una situació de coacció— convençuts que la societat és la que no és humana. Una resposta més habitual serà intentar corregir allò que la converteix en persona estigmatitzada. (Goffman, 2006).

Per continuar avançant, hem de clarificar la distinció entre *persona desacreditada* i *persona desacreditable*. Quan l'estigma és conegut per les altres o externament evident, parlarem d'una *persona desacreditada*. Ara bé, si aquest és desconegut o passa desapercebut, com no és immediatament perceptible, parlarem de *persona desacreditable* (Goffman, 2006). En el nostre cas, les persones amb una diversitat funcional pertanyen, majoritàriament, a la primera categoria.

L'existència de la persona estigmatitzada, especialment notori entre les *persones desacreditades*, és la inseguretat i la incertesa davant moltes de les interaccions socials que enfronten en el seu dia a dia: “Fins que el contacte no ha estat realitzat, el cec, el malalt, el sord, el tolit no poden estar mai segurs si l'actitud de la persona que acaben de conèixer serà de rebuig o d'acceptació” (Goffman, 2006:27) [Traducció pròpia]. La persona estigmatitzada té la sensació de no saber què és el que les altres pensen d'ella. Això és especialment cert si l'estigma no és de naixement, com és el cas de les persones que han adquirit la diversitat funcional ja sent adultes.

Un sentiment habitual de la persona estigmatitzada quan interactua és que està en exhibició (Goffman, 2006). Aquesta es materialitza en dues situacions de signe oposat. De

vegades, pot sentir que està obligada a superar-se amb demostracions de força, resistència o tenacitat o, contràriament, pot sentir que accions quotidianes són interpretades com a proeses extraordinàries. Molt relacionat amb aquest punt, les persones se senten impel·lides a interpel·lar les estigmatitzades cercant satisfer una curiositat morbosa: “Un individu estigmatitzat és una persona a la qual els estranys poden abordar a voluntat amb la condició que siguin sensibles a situacions d'aquesta classe” (Goffman, 2006:31) [Traducció pròpia]. Només s’ha d’invocar una frase tipus: em vaig trencar la cama i vaig haver de dur crosses tres mesos; tinc un amic que va amb cadira de rodes; a la meua feina tracto amb gent com tu; etc.

Amb tot, no és d'estranyar que les interaccions socials entre persones estigmatitzades i persones normatives siguin tenses. Per això, en general, les persones sense diversitat funcional no saben molt bé com actuar davant d’una persona amb diversitat funcional. Algunes opten per actuar com si en realitat la persona no tingués una diversitat. Això és tractar-lo com algú millor del que en realitat creu que és. En l'altre extrem, hi ha gent que decideix actuar com si fos una no-persona i no existís. La persona estigmatitzada s'adaptarà a l'estratègia que la persona normativa adopti en primera instància en la interacció (Goffman, 2006). Per altra banda, Willem Doise (1994) posa èmfasi en l’asimetria d'aquestes relacions: “Els grups d'estatus superior presenten una major tendència a distanciar-se d'un grup d'estatus inferior que la manifestada per aquests últims respecte als primers” (p. 323) [Traducció pròpia]. Insisteix en les relacions entre dominadors i dominats: “Els primers apliquen als segons una definició col·lectiva, es reserven per a si mateixos i, en certa manera, per als altres membres del seu grup el dret a una identitat individual” (Doise, 1994:323) [Traducció pròpia].

Finalment, vull apuntar que aquesta agressivitat social té uns efectes psicològics molt grans en la persona estigmatitzada. La reiteració de situacions que deterioreni la seva completesa com a individu provoca l'assumpció de l'estigma que li ha estat assignat i, consegüentment, un rebuig cap a la seva pròpia persona. Aquests efectes psicològics els abordarem en el proper apartat dedicat a l’opressió interioritzada.

L’opressió interioritzada

Definició i tipus d'opressió

L'opressió té lloc, segons David i Derthick (2013), quan un grup amb més accés al poder i privilegis que un altre utilitza aquest poder i privilegi per a mantenir l'ordre preestablert. Així, l’opressió és un estat i un procés al mateix temps. Aquesta se serveix de la diferenciació de les persones en grups. Els possibles criteris de diferenciació poden ser la raça, el gènere,

l'orientació sexual o les capacitats. La pertinença a un grup pot exercir un paper important a l'hora de determinar el poder, les oportunitats i l'accés als recursos per part d'un individu concret.

Podem distingir entre formes diferents d'opressió. Hanna, Talley i Guindon (2000) parlen de l'*opressió per imposició*, en la qual s'apliquen a un grup de persones unes etiquetes, rols o unes condicions de vida concretes innecessàriament penoses i es priva al grup de benestar físic i psicològic. Per altra banda, Sue (2010) defineix l'*opressió per privació* com la negació “a les persones de les feines desitjades, una educació, salut o condicions de vida necessàries per al benestar físic i mental” (p. 7). L'*opressió institucionalitzada* és la que opera mitjançant lleis, polítiques, convencions o normes socials (David i Derthick, 2013). Igualment, es pot produir en l'àmbit interpersonal —això és entre individus— entre grups o en el si d'un grup.

Avui en dia la situació dels oprimits és molt precària a causa de la subtileza de les formes d'opressió modernes, ja que sovint tenen lloc a un nivell inconscient (David i Derthick, 2013). El que anomenem *microagressions*, que habitualment passen desapercebudes, provoquen que les víctimes es qüestionin la seva realitat i “sovint es culpen a si mateixos per ser ‘hipersensibles’ o ‘bojos’ i desestimen el comportament dels autors” (p. 5) [Traducció pròpia]. Això tindrà unes conseqüències psicològiques en la persona que les rep:

Quan a hom se li nega l'oportunitat d'enfrontar-se a la font de l'opressió, la ira es dirigeix interiorment cap a aquells que li recorden a l'individu oprimat a si mateix. D'aquesta manera, les microagressions contribueixen a l'opressió interioritzada i treballen per perpetuar l'opressió. (David i Derthick, 2013:5) [Traducció pròpia]

El model colonial de Frantz Fanon és el marc teòric per entendre l'opressió i l'opressió interioritzada (David i Derthick, 2013):

L'opressió interioritzada pot esdevenir una resposta inconscient i involuntària a l'opressió en la qual els membres dels grups oprimits interioritzen els estereotips negatius i les expectatives del seu grup basant-se en els missatges que han rebut de l'opressor. L'opressió interioritzada pot fins i tot conduir a profecies autorealitzades actives, ja que els individus oprimits comencen a representar els estereotips negatius. (p. 5-6) [Traducció pròpia]

Quan parlem de l'opressió interioritzada, en el cas de les persones amb diversitat funcional, haurem de distingir entre dos supòsits: les persones que han estat socialitzades des de la infància amb la diversitat funcional i les persones que l'han adquirida al llarg de la seva

vida. Les persones que han estat socialitzades amb una diversitat funcional els costa prou ser conscients de la seva opressió i els seus drets (Watermeyer i Görgens, 2013). Es dona la particularitat que, a diferència dels membres d'altres minories oprimides, han crescut en famílies on elles eren l'únic membre de la minoria. Així, no han pogut comptar amb l'empatia i la validació de compartir l'opressió amb les persones més pròximes:

La creença que les qualitats inherents fan impossible o poc raonable la participació fomenta l'aquiescència passiva davant la desigualtat. Les persones amb discapacitat criades en aquestes circumstàncies poden expressar la seva gratitud pel que és, de fet, una posició profundament marginal basada en una injustícia identificable. (Watermeyer i Görgens, 2013:267) [Traducció pròpia]

La realitat d'una cultura medicalitzada que mitjançant “la repetició de missatges, els quals desqualifiquen a aquells que tenen una diferència corporal, desqualifiquen la reclamació legítima a la plena ciutadania” d'aquelles que tenen una diferència corporal, i ens alerta que l'hegemonia de l'ideal del cos en les societats occidentals és un fenomen que comporta la denigració de totes les que en queden fora (Watermeyer i Görgens, 2013:267) [Traducció pròpia]. És difícil exagerar el seu abast i el seu impacte en la cultura occidental on els individus són sovint sotmesos a presumpcions esbiaixades respecte a les seves capacitats i competències. És comprensible, doncs, que moltes persones amb discapacitat optin per ocultar les seves deficiències. Aquesta conducta es pot anomenar *passing*, per la qual l'individu s'absté de revelar condicions, com l'epilèpsia o les deficiències sensorials, per evitar reaccions negatives que poden conduir a sentiments d'aïllament, degradació o estigmatització (Watermeyer i Görgens, 2013): “La compulsió d'emular la norma a través de la internalització del capacitisme. La normativitat capacitista resulta en el *passing* compulsiu, en el qual s'omet preguntar sobre la diferència i d'imaginar l'existència humana de manera diferent” (David i Derthick, 2013:4) [Traducció pròpia].

Les persones que adquireixen una diversitat funcional al llarg de la seva vida es veuen obligades a replantejar-se la pròpia identitat:

Tot el que sabies sobre tu mateix, el teu cos, la teva vida quotidiana, les teves preferències i les teves aversions, les teves relacions, tant amb els teus amics més pròxims i membres de la família com amb simples coneguts, i totes les teves esperances i aspiracions per al futur, necessiten ser redefinides. (Watermeyer i Görgens, 2013:264) [Traducció pròpia]

Els estereotips, l'estigma, la identitat i la interseccionalitat

Els estereotips, que no han de ser necessàriament negatius, són un conjunt d'atributs emprats per classificar un grup i els seus integrants (Nario-Redmond, 2019). Tot i això, el mateix autor ens avisa que els estereotips sobre la diversitat funcional són una de les causes més probables del prejudici perquè són “les creences específiques del grup que provoquen i mantenen judicis de persones amb discapacitat i altres formes de tractament diferencial” (p. 124) [Traducció pròpia]. Aquest punt està íntimament relacionat amb la teoria de l'atribució que hem tractat en l'apartat *La percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes*.

En primer lloc, els estereotips reflecteixen preocupacions sobre la identitat de grup perquè permeten distingir positivament les persones per la seva pertinença a un grup privilegiat respecte a un altre grup (Nario-Redmond, 2019). Estereotipant “les persones amb discapacitat com a dependents i febles, les persones sense discapacitat poden considerar-se a si mateixes com a útils i fortes” (p. 145) [Traducció pròpia]. El grup de les persones sense diversitat funcional per autodefinir-se competent necessita aquest ‘altre útil’. Li cal definir el grup de les persones amb diversitat funcional com incompetent (Nario-Redmond, 2019). Així mateix, les paraules *normal* i *normalitat*, històricament, han estat utilitzades per delimitar aquells grups *desviants*¹¹, considerats menys humans, que suposen un obstacle al progrés.

Aquests estereotips acaben per determinar fins i tot les expectatives de la persona (Watermeyer i Görgens, 2013) i, com ja hem tractat a l'apartat de l'*opressió interioritzada*, s'han de sumar les expectatives de la societat que, en molts casos, acabaran confirmant la predicció de l'estereotip i minvant les oportunitats de la persona amb diversitat funcional:

Les conseqüències dels estereotips també es manifesten de formes més subtils: influeixen en les expectatives dels mestres, redueixen les taxes de retenció dels estudiants amb discapacitat i soscaven la cerca d'educació superior. (Nario-Redmond, 2019:152) [Traducció pròpia]

En segon lloc, quan ens referim concretament als estereotips capacitistes hem de fer una doble distinció. La primera està relacionada amb l'especificitat o globalitat del nivell d'anàlisi d'aquest estereotip:

Alguns estereotips descriuen creences sobre grups de discapacitats específics, com aquells emprats per a caracteritzar ‘els cecs’, ‘els sords’ i ‘les persones autistes’. Altres estereotips s'apliquen a les persones discapacitades en general, independentment del

¹¹ En el context psicologia el terme *desviant* es refereix a aquells individus, grups o comportaments que s'aparten de les normes socials establertes (Moscovici, 1996).

tipus de discapacitat. Sovint se'n diuen *estereotips globals* o de *discapacitat creuada*. (Nario-Redmond, 2019:125) [Traducció pròpia]

En aquest treball ens interessem sobretot pels estereotips compartits per totes les persones amb diversitat funcional i no pels que es fonamenten sobre les característiques específiques d'un grup concret basat en la categorització que els ha assignat la societat. En concret, les persones amb diversitat funcional comparteixen moltes experiències de discriminació i estatus social (Nario-Redmond, 2019).

La segona distinció sobre els estereotips és sobre el nivell de consens o acord que té el contingut d'un estereotip dins d'un context cultural o social concret (Nario-Redmond, 2019). Parlem d'estereotips culturals quan són àmpliament coneguts a pesar que això no signifiqui que totes les persones donin suport al seu contingut:

Els estereotips culturals són simplement les creences de tota la comunitat sobre diferents grups de persones, apreses com a part del procés de socialització entre les persones que viuen en la mateixa cultura. Es comuniquen a través de llibres, televisió i converses interpersonals i sovint s'arrelen en la memòria. (Nario-Redmond, 2019:129) [Traducció pròpia]

En altres paraules, podem establir un paral·lelisme entre aquesta definició d'estereotip cultural i la representació social que hem definit en l'apartat corresponent del present treball. Ambdós són productes socials compartits per un grup, són transmesos mitjançant la comunicació i passen a formar part de l'individu.

En resum, la societat ha establert els trets normatius de les seves integrants i tota persona que s'allunyi de la definició tipus serà objecte de discriminació. El grau d'aquesta discriminació anirà relacionat amb la distància relativa respecte a la norma i l'acumulació de trets no normatius. Aquestes normes i prejudicis són interioritzats per les integrants de la societat i, fins i tot, les persones que són objecte d'aquestes discriminacions no estan exemptes d'aquests prejudicis (Doise, 1994; Goffman, 2006). Nario-Redmond (2019) quan parla de la intersecció entre gènere i diversitat funcional ho expressa així:

Si tant les persones amb discapacitat com les persones sense discapacitat se socialitzen o estan exposades a missatges similars sobre gènere i discapacitat, no és sorprenent que les narratives culturals dominants influeixin en com s'organitza la informació en la memòria. (Nario-Redmond, 2019:144) [Traducció pròpia]

Tanmateix, s'ha de tenir present que els estereotips de gènere assignats a les persones amb diversitat funcional són més difusos que els de les persones sense diversitat funcional

(Nario-Redmond, 2019). Com passa sovint amb societats i grups representats com a salvatges o inferiors, en definitiva, menys humans, la diferenciació de gènere en els estereotips queda anul·lada o és testimonial:

L'absència de diferenciació de gènere és coherent amb la representació històrica d'altres grups marginats com a 'regressions animals' i la suposició generalitzada que les persones amb discapacitat són d'alguna manera perversions menys humanes de la forma humana. (Nario-Redmond, 2019:134) [Traducció pròpia]

Resumint el més important, les persones ens trobem en la intersecció de molts encreuaments de pertinences, de manera que una persona no pot ser descrita emprant només una categoria. Quan ens trobem amb una persona amb la qual compartim alguna d'aquestes categories, les altres queden en segon pla. Els estereotips intervenen d'una forma més marcada quan dues persones d'una mateixa categoria es troben amb dues d'una altra que quan es troben dues persones soles i que cadascuna pertany a una categoria diferent: "En les trobades individuals, nombroses pertinences es barregen entre si en els judicis. En una trobada col·lectiva predominen les pertinences comunes a una part i diferents de l'altra part" (Doise, 1994:318) [Traducció pròpia].

Les representacions de la diversitat funcional

Moscovici (Farr, 1994) caracteritza la nostra època com la de les representacions socials a causa de la importància que tenen els mitjans de comunicació sobre les converses particulars.

Un dels canvis més espectaculars és sens dubte el paper cada vegada més determinant que els mitjans de comunicació de masses exerceixen en la creació i la difusió d'informacions, opinions i idees. Les converses particulars mai han girat tant al voltant d'esdeveniments d'abast nacional i internacional. (Farr, 1994:496) [Traducció pròpia]

Les representacions de la diversitat funcional que apareixen als mitjans de comunicació coincideixen en alt grau amb les representacions que les persones ens en fem, i anticipen la nostra possible resposta davant d'una situació determinada. En paraules de Michelle R. Nario-Redmond (2019): "Les representacions globals i indiferenciades de la discapacitat poden operar de manera que prediuen respostes basades en categories" (p. 130) [Traducció pròpia]. D'aquesta manera, la representació de la diversitat funcional als mitjans no sols està condicionada per les nostres representacions socials i estereotips, sinó que, al seu torn, reforça aquestes representacions socials i estereotips. Tot seguit veurem les representacions majoritàries: la pena i la superació.

La pena

En el model mèdic de la diversitat funcional, en identificar les persones amb diversitat funcional com a malaltes, es promou una representació des de la pena i, des d'aquesta òptica, les persones amb diversitat funcional són víctimes, indefenses, asexuals, incompetents, passives, febles i poc atractives (Nario-Redmond, 2019). D'aquesta manera, els personatges de ficció amb diversitat funcional compliran aquests estereotips:

En obres de ficció, les persones amb discapacitat sovint són retratades com a víctimes tràgiques però heroiques, sense molta capacitat o agència com a professionals o com a cuidadors... Els estereotips consensuals basats en les discapacitats, i que travessen diferents tipus de discapacitat, caracteritzen consistentment a les persones amb discapacitat com a dependents, asexuals, incompetents i sense diferenciació de gènere. Aquests estereotips globals demostren que les persones amb discapacitat són representades en la memòria com una categoria social més àmplia, més enllà del seu tipus de discapacitat. (Nario-Redmond, 2019:152) [Traducció pròpia]

Quan parlem del gènere informatiu que es fa des dels mitjans de comunicació, Nario-Redmond (2019) descriu les notícies sobre diversitat funcional com centrades “gairebé exclusivament en temes mèdics i de benestar social, i les persones amb discapacitat eren consistentment retratades com a víctimes indefenses, una càrrega per a la família i un esgotament dels recursos governamentals” (p. 102) [Traducció pròpia]. Tot això és coherent amb el supòsit de ‘l'altre útil’ que hem tractat en l'apartat anterior. Retratar les persones amb diversitat funcional com a incompetents serveix per a les persones sense diversitat funcional per considerar-se a elles mateixes competents. La representació majoritària en les notícies dels mitjans de comunicació dels Estats Units, influenciats pel model mèdic, n'és un exemple:

Les persones amb discapacitat eren usualment retratades com a ‘desafortunades, tristes, penedides del seu destí’, la qual cosa les feia semblar més mereixedores de llàstima i assistència caritativa per part d'aquells en posició de brindar-la. Congruents amb les perspectives de domini social, aquestes històries de notícies ajuden a racionalitzar per què aquells que són ‘inherentment febles’ requereixen l'amabilitat i el suport de persones de grups de major estatus. (Nario-Redmond, 2019:102) [Traducció pròpia]

Aquests prejudicis ens han estat inculcats des de la nostra infància a través dels continguts d'entreteniment destinats al públic infantil:

Al llarg dels anys, alguns han representat les persones amb discapacitat com a víctimes tràgiques però heroiques (per exemple, Quasimodo com el Geperut de Notre Dame,

Nemo), dolents enutjats (per exemple, el Capità Garfi, Elmer Rondinaire) i incompetents (per exemple, Mr. Magoo, Dopey de la Blancaneu)... Aquestes representacions inculquen i perpetuen estereotips culturals, especialment quan sistemàticament només s'associen uns certs trets amb el grup, com la indefensió, la dependència i l'asexualitat, mentre que mai relacionen la discapacitat amb altres característiques, com la paternitat, la independència i la competència. (Nario-Redmond, 2019:129) [Traducció pròpia]

En resum, molts dels estereotips presents en les representacions que es fan des dels mitjans de comunicació, sigui cinema, ficció televisiva o qualsevol altre tipus, reforcen la pena i “assumeixen que les persones amb discapacitat són indefenses, asexuals, incompetents, passives, febles i poc atractives” (Nario-Redmond, 2019:164) [Traducció pròpia]. L'explicació és que el model mèdic de la diversitat funcional encara és el dominant i aquest promou una representació emmarcada en la pena que ha generat el sorgiment d'organitzacions benèfiques (Hayes i Black, 2003): “Utilitzar la pena com una manera de presentació per a les persones amb diferències físiques, mentals i de comportament s'ajusta millor a la concepció moderna de les diferències humanes, és a dir, com a patològiques” (Bogdan, 1988:277) [Traducció pròpia].

En les pel·lícules de Hollywood, el discurs de la pena emmarca l'estructura narrativa en quatre parts interconnectades: (a) confinament, (b) esperança de rehabilitació, (c) negació de la rehabilitació i (d) reconciliació del confinament. Individualment i en conjunt, aquests elements situen la discapacitat en una xarxa de relacions de poder paternalistes que confinen les persones amb discapacitats i articulen el confinament com una obligació social. (Hayes i Black, 2003) [Traducció pròpia]

Tot i que Michelle R. Nario-Redmond (2019) reconeix que en els darrers anys s'han assolit moltes millores en la forma com es representa la diversitat funcional, també ens avisa que encara queda un llarg camí per recórrer.

La superació

Una de les representacions prototípiques de les persones amb diversitat funcional és la de la superació, o el que en anglès s'anomena el *supercrip*. Aquestes històries són fruit de la necessitat dels mitjans de trobar relats que reforcin les ideologies dominants, com la meritocràcia i el voler és poder (Nario-Redmond, 2019). Podem dir que fan un ús instrumental de la diversitat funcional per reforçar els valors associats amb la ideologia dominant i, fruit d'això, durant l'última dècada s'ha popularitzat l'expressió *porno inspiracional* per fer referència a aquest tipus de representacions (Grue, 2016). Nario-Redmond (2019) afirma:

Les característiques del *supercrip*, que segueixen una fórmula comuna, descriuen individus amb discapacitat com una font d'inspiració per a uns altres perquè han aconseguit l'èxit en contra de totes les probabilitats (o per sobre del que la majoria n'espera d'ells). No obstant això, aquestes probabilitats superades rares vegades se centren en les barreres arquitectòniques o actitudinals que els exclouen sistemàticament. En canvi, aquestes històries es ressalten com assoliments quotidians, com participar en un esport, graduar-se a l'escola secundària o casar-se s'assoleixen malgrat no poder caminar, veure, sentir o parlar. No sols reforcen la idea biomèdica que els problemes que afronten les persones amb discapacitat es deuen únicament a les seves limitacions, sinó que també impliquen subtilment que, si aquesta persona pot superar les seves limitacions, tots els altres també haurien de poder fer-ho. (Nario-Redmond, 2019:103) [Traducció pròpia]

Aquesta representació de la superació o *supercrip* pot prendre dues formes diametralment oposades (Nario-Redmond, 2019): la d'una gesta sobrehumana, feta per una persona amb diversitat funcional, com escalar una muntanya o destacar-ne el coratge en dur a terme una activitat ordinària, com finalitzar l'educació obligatòria. En aquesta segona modalitat l'assoliment és destacat partint de *tot i les seves limitacions*, i així es reforça l'estereotip de l'audiència de la nul·la expectativa. El més problemàtic és el missatge implícit que amb una mica de treball dur tothom pot progressar i això duu les persones a creure que a les persones amb diversitat funcional no els calen adaptacions d'accessibilitat o que la discriminació no és un impediment per a millorar socioeconòmicament (Nario-Redmond, 2019).

Per altra banda, la sobreabundància als mitjans de comunicació de peripècies i reptes de superació de l'adversitat per part de les persones amb diversitat funcional és una conseqüència de la pressió a la qual estan sotmeses per assolir l'ideal cultural del cos i la funcionalitat (Watermeyer i Görgens, 2013):

Els cors dels espectadors s'escalfen pels relats de com, 'malgrat les seves limitacions', la gent té el valor de triomfar sobre la seva tragèdia realitzant fantàstiques fites físiques, com escalar muntanyes o creuar estrets nedant... Aquest fenomen cultural il·lumina un problema quotidià en la vida de les persones amb discapacitat. Aquesta situació implica que cal definir-se a si mateix en oposició a una assignació cultural negativa altament carregada d'emocionalitat. (Watermeyer i Görgens, 2013:268-269) [Traducció pròpia]

És a dir, pot ser explicada a partir de l'opressió interioritzada: la consciència per part dels individus de les assumpcions negatives vers la diversitat funcional els duu a dedicar moltes energies per tal de superar l'estigma. A pesar de la disconformitat amb aquest tipus de representacions per part del moviment pels drets de les persones amb diversitat funcional, les històries de superació motivacional són les dominants tant en els mitjans de comunicació de masses com en les xarxes socials perquè és el que l'audiència sembla voler (Nario-Redmond, 2019).

L'humor

Una qüestió que no podem deixar de tractar és l'humor sobre la diversitat funcionals sobretot en les converses quotidianes en les quals les persones expressen els seus prejudicis mitjançant bromes, comentaris humorístics, acudits o mems (Nario-Redmond, 2019). A més a més, el que és socialment acceptable o políticament correcte és una qüestió que va mutant en el temps.

Les persones, quan volen confirmar els seus prejudicis, moltes vegades ho començaran fent a través de l'humor: “Poden comunicar activament les seves creences a través de l'humor i altres gestos, per tal d'expressar a altres idees similars un missatge implícit: “Escolta, encara crec que són inferiors, i tu?” (Nario-Redmond, 2019:106) [Traducció pròpia].

Això no obstant, l'humor també pot ser usat com a una eina d'empoderament i actua com una espècie de lubricant social que facilita a les persones l'adaptació a les noves normes socials:

Moltes persones encara tenen dubtes sobre el que es considera ofensiu o graciós en relació amb la discapacitat, però a mesura que els grups minoritaris guanyen poder, l'humor pot utilitzar-se per a alleujar la tensió i ajudar les persones a processar noves disposicions socials. El poder de l'humor sobre la discapacitat també pot crear consciència sobre els insults quotidians i les microagressions a les quals s'enfronten les persones amb discapacitat. (Nario-Redmond, 2019:15) [Traducció pròpia]

Així doncs, no està gens clar què es considera ofensiu o graciós. Probablement, en el fons, no està clar perquè són qüestions subjectives que poden generar respostes diametralment oposades en els individus. L'humor pot alleugerar les tensions socials que apareixen en les situacions de conflicte, com és el cas d'una minoria que reclama en contra d'una opressió:

A mesura que els grups guanyen major independència, els acudits s'utilitzen sovint per a alleujar la tensió i ajudar les persones a processar noves dinàmiques socials... Un

acudit de mal gust (una broma pesada) ha tingut l'efecte catàrtic d'eliminar la compassió que normalment es té cap a les persones amb discapacitat, de manera que el que conta l'acudit i el seu oïdor ara accepten a aquestes persones en igualtat de condicions... Com pots odiar a algú que et fa riure? (Nario-Redmond, 2019:106) [Traducció pròpia]

Actualment, l'humor està en evolució. Des d'una situació prèvia, en la qual els acudits ofensius que fan burla sobre una diversitat funcional específica n'eren la norma, fins a l'humor creat des del mateix col·lectiu on es fa befa de la ignorància social i el maltractament cap a les persones amb diversitat funcional (Nario-Redmond, 2019). El mateix autor cita un exemple il·lustratiu d'acudit d'aquest segon tipus: “ ‘Quantes persones amb discapacitat es necessiten per a canviar un focus?’ Resposta: ‘Una per a canviar-ho i cinc persones sense discapacitat per a dir: Ets una inspiració’ ” (p. 106-107) [Traducció pròpia]. Aquest pren l'estructura típica d'un acudit que es burla de les capacitats de la gent i acaba rient de l'estereotip capacitista de la superació o *supercrip*.

Segons Brigitte Vasallo, fer broma sobre les pròpies opressions —l'autohumor, en les seves paraules— és una manera de donar la volta a les expressions vexatòries i resignificar-les (Riera, 2021). Mitjançant la reapropiació es pot activar la resistència i assenyalar el poder. Vasallo afirma: “La sàtira ha d'apuntar cap amunt o cap a dins. Això d'apuntar cap avall (la tia violada o el negre) és humor opressiu i només li fa gràcia a qui està en el privilegi” (Ricart Ricart, 2019: 28) [Traducció pròpia]. Aquesta autora distingeix entre els dos extrems de l'humor, la sàtira i l'humor opressiu. Ensenms, confereix una importància cabdal al lloc d'enunciació de l'acudit: “Riure't de situacions d'opressió que a més redunden a desactivar la duresa d'aquestes situacions és una merda, això és violència simbòlica” (Riera, 2021:271) [Traducció pròpia]. Així mateix, l'autora defensa que només les persones que pateixen una opressió poden riure's d'elles mateixes sense cap limitació. Una altra cosa és quan l'humor s'usa per assenyalar el poder i els privilegis, que hauria de ser la seva funció principal.

El crippling up

El *cripping up* o *disfressar-se de tolima*¹² és una qüestió molt relacionada amb el darrer paràgraf de l'anterior apartat. És un concepte pejoratiu per descriure una pràctica emprada per persones normatives des del punt de vista capacitista en la qual interpreten personatges de persones amb diversitat funcional:

¹² En aquesta traducció pròpia hem emprat el terme despectiu *tolit* per ser coherents amb el terme original *crip*, també despectiu. Aquests conceptes són creats per part del moviment anticapacitista com una pràctica de reapropiació de les paraules estigmatitzants.

La frase *cripping up* s'utilitza generalment per a referir-se a actors sense discapacitat que interpreten personatges amb discapacitat en la televisió o el cinema. Tenint present el vincle entre el *blackface*¹³ i la imitació d'una marxa coixa en la història dels *minstrels*¹⁴, el *cripping up* té implicacions problemàtiques des del punt de vista històric. (Benham, 2018:9) [Traducció pròpia]

Sovint s'argumenta que el propòsit del *cripping up* sol ser desafiar les normes socials, qüestionar el capacitisme i explorar les experiències de vida de les persones amb discapacitat, atès que és una manera de generar consciència, provocar reflexió i iniciar discussions sobre la diversitat funcional i la seva intersecció amb diversos problemes socials, culturals i polítics. No obstant això, és important tenir en compte que aquesta pràctica pot resultar controvertida, ja que planteja qüestions d'autenticitat, apropiació i representació.

De vegades, el *cripping up*, es confon amb la *simulació de la diversitat funcional* (Benham, 2018), que fa referència a exercicis d'imitació de l'experiència de tenir una diversitat funcional amb fins educatius. A pesar de les bones intencions, aquest tipus de pràctiques, són discutides per la seva reduïda efectivitat i sobretot per les seves problemàtiques implicacions:

Els exercicis de simulació ofereixen una impressió completament falsa de com és ser una persona amb discapacitat. [...] El problema amb la simulació de discapacitat és que pot fer que una persona sigui més conscient de les experiències d'una altra persona, però no aprofundeix en l'arrel de la discriminació contra les persones amb identitats minoritàries. (Benham, 2018:9-10) [Traducció pròpia]

Tornant al *cripping up*, aquest planteja generalment problemes pel que fa a la qualitat de la interpretació actoral de la diversitat funcional: “Malgrat ser una pràctica comuna en les pel·lícules de Hollywood, la representació d'un personatge amb discapacitat per part d'un actor sense discapacitat generalment resulta en una actuació que no encarna completament la discapacitat” (Benham, 2018:9) [Traducció pròpia]. Aquest fet redunda encara més en la problemàtica de la dificultat de les persones amb diversitat funcional per sentir-se representades i de tenir referents: L'actuació no s'ajusta a la realitat que les persones amb diversitat funcional coneixen a la perfecció i a sobre saben que qui interpreta el paper quan acaba l'obra és una persona normativa.

¹³ El *blackface* és una pràctica racista que va néixer amb l'ús del maquillatge teatral empleat per blancs per a caricaturitzar una persona negra.

¹⁴ *Minstrels* són actuacions còmiques on actors blancs interpreten a persones negres de forma histriònica i amb vestits i maquillatge exagerats. La burla racial i els estereotips estan en el seu nucli.

Kate O'Reilly (Komporály, 2007) destaca que, per culpa del model mèdic, el capacitisme comporta una minva d'oportunitats per a l'estudi a causa de la segregació en centres d'educació especials, els prejudicis en els requisits d'admissió i la manca d'accessibilitat física de molts equipaments. Això s'ha traduït en el fet que les actrius amb diversitat funcional estiguin trobant una dificultat afegida per la manca d'educació formal ara que finalment es comencen a obrir algunes portes. Per altra banda, denuncia que aquestes primeres oportunitats encara tenen un component estètic. Kate O'Reilly:

Inclusió i integració són els termes de moda en els nostres temps, però sovint en companyies de dansa les cadires de rodes s'usen només per a fer piruetes, complint amb requisits d'igualtat d'oportunitats en els formularis. M'encantaria veure a una Hedda o a una Nora discapacitada. És com el moviment en el teatre negre quan la Royal Shakespeare Company (RSC) va triar al seu primer Otel·lo negre. L'elecció d'actors de diferents races ja no és tan important, així que amb sort arribarem a aquest punt amb la discapacitat també, actors discapacitats que no sols interpreten Ricard III o una persona no discapacitada que fingeix estar discapacitada, sinó actors discapacitats fent una peça perquè aporten una nova perspectiva. (Komporály, 2007:66) [Traducció pròpia]

Així doncs, aquí és on apunta a un futur on no sigui necessari un teatre específic de la diversitat funcional, igual que no existeix un teatre de dones o de persones negres.

La influència social

El fenomen de la influència suscita un doble interès sobre la present investigació. Per una banda, ens interessa conèixer com les persones amb diversitat funcional —enteses com una minoria oprimida i discriminada— poden influir en la societat —entesa aquesta com la majoria— per assolir un canvi social. La influència social pot dur a la innovació: a les minories només els resta el recurs d'exercir l'acció col·lectiva com l'únic mitjà per pressionar la majoria. Moscovici (Acosta Ávila, 2006) afirma que si reduïm la influència al poder, alhora estem reduint la persona social al conformisme: “El poder que suposa la desigualtat i la dominació violenta la major part del temps del fort sobre el feble” (p. 157) [Traducció pròpia], però aquest exercici continuat del poder es pot convertir en un obstacle per a la influència. L'experiència ens dicta que molt sovint grups dissidents sense cap poder han tingut una gran capacitat de persuasió sobre la majoria (Moscovici, 1996). Recapitulant a la qüestió del nostre interès per la influència, la segona raó és classificar el tipus de minoria que són el grup de les persones amb diversitat funcional.

Per determinar la interacció en termes d'influència social que s'estableix entre la minoria i la majoria recorrerem al paradigma de la influència social genètico-interaccionista.

Moscovici (1996) ha proposat el model genètic de la influència social basat en el conflicte, la innovació i el reconeixement. Aquest model genètic parteix de la diferenciació entre poder i influència.

En la present investigació ens interessen especialment els processos d'innovació perquè el propòsit dels grups estudiats aquí no és altre que la substitució d'una vella norma, el capacitisme, per una de nova. Tota ruptura implica un conflicte: "Si el conflicte implica incertesa i aquesta és una condició prèvia per a la influència, llavors com més gran és el conflicte major serà la influència" (Moscovici, 1996:130). Per superar-lo és necessària una negociació per la qual s'imposarà el criteri de la minoria:

És llavors el resultat immediat del reforç de l'oposició del sistema de comportament propi de la majoria i d'aquell que pertany a la minoria. Sabem ja que tota iniciativa per part de la majoria s'inscriu en l'estret marge de les fluctuacions acceptables de la norma majoritària. La reducció del conflicte amb la intenció d'un canvi social necessita, per consegüent, una negociació favorable, no a la majoria, sinó a la minoria. (Moscovici, 1975:222) [Traducció pròpia]

Per començar, el paradigma genètico-interaccionista estipula que tot individu o grup exerceix influència, independentment de quin sigui el seu estatus o posició dins la societat. El punt de partida de Serge Moscovici (1996), quan va escriure l'obra *Psicología de las minorías activas*, era oferir una explicació de la gran influència social que aquestes minories exerceixen sobre la majoria, fins al punt de ser capaces de produir una conversió en els membres de la majoria i, en conseqüència, un canvi social. La pretensió és donar una resposta a la capacitat d'incidència dels grups militants mitjançant una actitud determinada, constant i consistent (Acosta Ávila, 2006). El concepte de *minoría activa* és un element central d'aquesta teoria:

La *minoría activa*, o minoria nòmica, és aquella que té consciència de grup minoritari, posseeix una visió alternativa del món (Weltanschauung¹⁵) o d'alguna faceta d'ell i, a més, està convençuda que pot produir canvis. La minoria nòmica produeix canvis a través del conflicte si aquest té una intensitat adequada, si la minoria té un comportament consistent per a generar el conflicte i flexible per a negociar-lo i si hi ha

¹⁵ Weltanschauung és pot traduir per cosmovisió.

dissociació entre els processos de comparació i de validació, produïts per aquest.
(Alonso i altres, 2006:17) [Traducció pròpia]

Moscovici (1996) ofereix dues hipòtesis per explicar com les minories exerceixen aquesta influència. La primera explicació és que amb el seu comportament i actitud la minoria provoca i sosté un conflicte, mitjançant el seu rebuig a adoptar les normes i creences de la majoria. D'aquesta manera, esdevé un model de canvi, transgredint les prohibicions o en casos extrems trencant els vincles amb el grup i, d'aquesta forma, es dona accés a allò que és desconegut, original o a un punt de vista alternatiu. En definitiva, creen una atracció cap al que és prohibit. Aquesta explicació encaixa a la perfecció amb la *minoría activa*.

De forma anàloga, Nario-Redmond (2019) afirma que la confrontant a una persona que demostra prejudicis pot induir a l'autocrítica, el sentiment de culpa i la incomoditat i així reduir els biaixos futurs, fins i tot aquesta persona podria arribar a disculpar-se o cercar una altra forma de reparar les seves ofenses. Aquesta confrontació serà especialment efectiva si la realitza una persona del mateix grup de la persona que ha generat l'ofensa: “La confrontació pot generar una motivació interna per a frenar expressions prejudicades en el futur” (p. 327) [Traducció pròpia].

La segona hipòtesi que apunta Moscovici (1996) és la culpabilitat social que senten les integrants de la majoria vers els grups minoritaris que pateixen alguna forma de discriminació que els situa en una posició d'inferioritat o exclusió social. La discrepància entre els valors defensats per la majoria i la realitat opressiva i injusta imposada a la minoria, a més de crear un conflicte intrapersonal en les integrants de la majoria, els provoca un sentiment de culpa. En l'obra *Psicología de las minorías activas*, Moscovici (1996) se centra en la primera hipòtesi, que és la que caracteritzava millor la influència que exercien les minories militants que van inspirar el seu treball, però en les darreres dècades s'han produït un seguit de canvis en la societat que l'han dut a revisitar aquesta teoria des de l'òptica de la segona hipòtesi. Moscovici (Acosta Ávila, 2006) reconeix que en el seu moment no van investigar les minories que posen l'accent sobre la culpabilitat social perquè no existien:

Durant la dècada de 1990, va tenir lloc un canvi important en les relacions entre minories i majories. Aquest canvi podria atribuir-se a l'aparició d'un nou tipus de minoria, les *minories com a víctimes*, juntament amb el tipus anteriorment predominant, el de les *minories actives* i militants. (Moscovici i Pérez, 2007:737) [Traducció pròpia]

Aquesta transformació “és el resultat d'un canvi benvingut en l'ètica democràtica, la difusió dels drets humans” (Moscovici i Pérez, 2007:744) [Traducció pròpia]. Molts dels grups

que abans es consideraven diferents, marginals o fora del comú, van passar a ser reconeguts com a víctimes i, per tant, mereixedors de ser acceptats socialment i de rebre mesures específiques per a combatre qualsevol mena de discriminació o exclusió.

Una conseqüència d'aquest gir és un canvi en la nomenclatura; les persones anteriorment etiquetades com a 'minusvàlides' ara es classifiquen com a 'persona amb discapacitat', o, més correctament, 'persona amb diversitat funcional'. A més, l'estatut de les víctimes confereix un sentiment de superioritat moral i drets, entre ells, el dret a la compensació. (Moscovici i Pérez, 2007:726) [Traducció pròpia]

Dit d'una altra manera, s'interpreta la societat com un terreny on la majoria oprimeix la minoria i els grups vulnerables (Moscovici i Pérez, 2007). Aquesta visió, al seu torn, ha donat lloc a la reformulació de les exigències de les minories presentant-se a si mateixes com a víctimes. Presentar-se com a víctima permet "no només d'exculpar-se a un mateix de la culpa, sinó també de projectar culpa als altres" (p. 727) [Traducció pròpia].

La majoria, per apaivagar la indignació de la *minoria com a víctima*, haurà d'emprendre un exercici de reparació del mal causat:

Les minories com a víctimes bàsicament posen l'accent en factors externs, reclamant causes externes per als seus desavantatges, insistint en el respecte dels seus drets, els quals prèviament havien estat ignorats o frustrats per la majoria. Es diferencien principalment de les antigues minories militants en la seva insistència en una compensació pel que els ha succeït. (Moscovici i Pérez, 2007:727) [Traducció pròpia]

Aquesta reparació ha de començar per reconèixer la culpabilitat històrica i demanar perdó, però la demanda de la minoria com a víctima va més enllà del reconeixement simbòlic del seu patiment i les injustícies sofertes (Moscovici i Pérez, 2007) i exigeix la reparació en forma de compensació i mesures concretes per revertir l'actual situació de desavantatge. L'assumpció de la culpabilitat social reflecteix fins a quin punt la societat ha assimilat els drets humans i les nostres representacions socials de les minories s'hi han alineat.

D'altra banda, les minories actives i les minories com a víctimes fan servir diferents estratagemes i mètodes per exercir la influència. Moscovici i Pérez (2007) consideren que les minories actives generen un conflicte extern amb la majoria amb la finalitat de provocar-li un canvi. La conversió mitjançant una influència latent. En canvi, les minories com a víctimes provoquen un conflicte intern en la majoria en fer aflorar els seus sentiments de culpa. Una minoria activa exerceix una major influència latent i una minoria victimitzada exerceix una major influència manifesta. En un context en el qual s'emfatitza més la culpa que la

confrontació, una minoria victimitzada exercirà més influència. Podem assignar un caràcter més polític a la minoria activa i un caràcter més ètic a la minoria com a víctima. “Les minories actives creen un conflicte per a provocar un canvi; les minories com a víctimes exacerben un conflicte existent per a restaurar l'equilibri o aconseguir un consens amb la majoria” (p. 737) [Traducció pròpia].

En general, el col·lectiu de les persones amb diversitat funcional s'ajusta al prototip de minoria com a víctima. Les persones amb diversitat funcional se senten empeses a demostrar que són *in-discapacidades* per així negar els estereotips que els assignen i no ser-ne completament definides (Watermeyer i Görgens, 2013). En el seu intent per no ser reduïdes a un estereotip negatiu s'acaben definint pel que no són i això els comporta una dificultat addicional a l'hora de saber qui són realment. Aquesta ambivalència constitueix una dificultat afegida per constituir el col·lectiu en una minoria activa, organitzada políticament que lluita pels seus drets (Watermeyer i Görgens, 2013). A més, les barreres físiques i socials dificulten la seva participació política (Martínez-Pujalte, 2016) i, fins i tot, alguns col·lectius que pertanyen a la diversitat funcional tenen restringit el dret a vot.

Un altre factor que contribueix al dèficit d'organització política —com ja hem apuntat en l'apartat de l'opressió interioritzada— és que, en general, les persones amb diversitat funcional han crescut en famílies on elles eren l'únic membre de la minoria (Watermeyer i Görgens, 2013), la qual cosa les fa diferents de molts altres grups oprimits. Endemés, moltes associacions de l'entorn de la diversitat funcional estan organitzades al voltant de les cures.

La minoria actuant com a víctima (Moscovici i Pérez, 2007) exerceix una influència manifesta i pot obtenir concessions compensatòries favorables per part de la majoria. Hem de reconèixer que per aquesta via pot assolir els seus objectius i resoldre els seus problemes, però atès que no és capaç d'exercir una influència latent i convertir la majoria, la qual cosa permetria canviar l'opinió i les representacions de la majoria respecte a la minoria, totes aquestes millores estan en perill perquè existeix una amenaça:

La minoria com a víctima permet a la majoria —que ha causat tant de mal— superar el seu conflicte intern, fer un nou començament, però no crea un conflicte extern amb el qual pugui canviar en l'àmbit latent la forma en què la majoria jutja o prejudja a la minoria. Aquesta hipòtesi explica, en part, la pràctica de reparacions que esmentàvem anteriorment, les súpliques de perdó o les ofertes per a reparar els danys, que se suposa que purifiquen la memòria. (Moscovici i Pérez, 2007:729) [Traducció pròpia]

Les compensacions o reparacions concedides a les minories vistes com a víctimes poden conduir a un canvi en el comportament o en les accions de la majoria, però no necessàriament a un canvi més profund en les seves actituds o perspectives cap a aquestes minories. Per exemple, en els darrers anys hi ha hagut grans avenços en el compromís per garantir l'accessibilitat física, en l'assumpció de polítiques de discriminació positiva àmbit laboral o en l'abandonament de la terminologia despectiva i vexatòria que s'usava en la major part dels contextos socials per referir-se a les persones amb diversitat funcional. Totes aquestes millores sembla que s'han adoptat emparades en la pena i el desapoderament, però a nivell latent les representacions no s'han modificat de la mateixa manera com ho fa evident el manteniment de la discriminació, dels estereotips i l'aïllament social (Martínez-Rivera, 2014).

Un altre exemple sobre la importància de canviar les actituds a nivell latent (Nario-Redmond, 2019) és que les persones generalment són conscients dels seus biaixos, però aquests no deixen d'operar en la perpetuació del prejudici i la discriminació: “A nivell conscient, les persones poden afirmar que gaudeixen treballant amb individus amb discapacitat, però sense molta autoconsciència, demostren evitació i por” (p. 188) [Traducció pròpia]. A més, les persones no volen admetre en públic que tenen prejudicis, ja que això no està ben vist socialment.

Metodologia

Justificació metodològica

En aquest apartat em proposo argumentar el perquè em vaig decantar a emprar el mètode qualitatiu i la tècnica dels grups de discussió per caracteritzar la representació social del capacitisme per part de les persones amb diversitat funcional. Abans vull recordar que aquest treball pretén explorar de forma propedèutica la percepció de les persones amb diversitat funcional sobre les representacions mediàtiques del capacitisme. El caràcter exploratori està justificat perquè vull continuar investigant i aprofundint en aquest tema.

Per tal de poder complir amb els objectius d'estudi apuntats en l'apartat hipòtesis i preguntes d'investigació, s'ha utilitzat una metodologia qualitativa, atès que ha permès un major aprofundiment.

A l'hora de fer una primera aproximació de les representacions socials d'un grup de persones pertanyents a una minoria discriminada, em vaig imposar la condició d'escoltar la veu d'aquest col·lectiu. Aquest imperatiu moral autoimposat, que trobo totalment justificat, ja em va obligar a descartar alguns possibles plantejaments com podrien ser l'anàlisi documental de la literatura grisa o de la legislació.

La meua pretensió és estudiar les representacions socials del capacitisme per part de les persones amb diversitat funcional i, ensems, la seva percepció del paper dels mitjans en la seva creació. Ibáñez (1988) estipula que la manera d'accedir al contingut de les representacions és acumular material discursiu: "La producció del qual pot ser, o bé espontània (converses, entrevistes, llibres...), o bé induïda per mitjà de qüestionaris més o menys estructurats" (p. 67) [Traducció pròpia]. En definitiva, es tracta d'analitzar críticament el discurs capacitista tal com el percep el col·lectiu que n'és més afectat i, d'acord amb els seus resultats, cercar-ne els punts comuns i les discrepàncies per establir-ne les representacions socials.

Caballero (1998) destaca que l'anàlisi de les relacions entre llenguatge i societat és un lloc privilegiat per estudiar la complexitat de les relacions on es distribueix el poder i es creen les entitats correctives dels actors socials, i això és quelcom molt pertinent en situacions com la que investigaré aquí, ja que coincideix amb el nostre propòsit: usar el llenguatge per estudiar unes relacions de poder en el si de la nostra societat i com aquestes influeixen a un grup d'individus.

El grup de discussió

El grup de discussió es mou en l'esfera dels discursos. Segons Alonso (1998), els subjectes utilitzen la llengua per expressar els pensaments personals i comuniquen significats intersubjectius estructurats per un sistema de signes i llenguatges. En definitiva, el grup de discussió és un dispositiu per a la producció de textos en una situació de comunicació interpersonal. El procés grupal és capaç de fer aflorar representacions simbòliques sensibles i concretes que superen les respostes psicològiques individualitzades i ens permeten endinsar-nos en la cultura simbòlica del grup social de referència.

Per començar, molts autors (Alonso, 1998; Alzaga, 1998; Canales i Peinado, 1994) coincideixen que el discurs social es troba fora de la persona, dispers en el que és social. Canales i Peinado (1994) consideren que la ideologia social, en tant que fenomen social, no s'origina a l'interior de l'individu sinó que es manifesta globalment en l'exterior: “En la paraula, en el gest, en l'acció. En ella no hi ha res que fos interior i no expressat: tot està a l'exterior, en l'intercanvi, en el material i, abans de res, en el material verbal” (Canales i Peinado, 1994:290) [Traducció pròpia].

Per tant, si allò que cerquem està dispers en el que és social, la millor manera d'accedir-hi serà a través de la conversa grupal, en conseqüència, a través dels grups de discussió.

Canales i Peinado (1994) expliquen que el grup de discussió opera en el terreny del consens en el sentit que els parlars individuals proven d'ajustar-se mútuament al sentit social: “Consens, puix que el sentit és el lloc mateix de la convergència dels individus particulars en una topologia imaginària de caràcter col·lectiu” (Canales i Peinado, 1994:291) [Traducció pròpia]. Així mateix, Alzaga (1998) ho verbalitza d'una manera molt gràfica: “El grup és una fàbrica de discursos que en fan un només, el del mateix grup” (p. 81) [Traducció pròpia]. Afegeix que “aquest discurs es produeix a través de discursos individuals que xoquen i s'escolten i, al seu torn, són usats pels mateixos participants en forma creuada, contrastada i enfrontada” (p. 81) [Traducció pròpia].

A continuació, hem de tenir en compte que l'objectiu fonamental dels grups de discussió no podia ser més pertinent per al nostre propòsit: estudiar les representacions socials col·lectives. Alonso (1998) afirma que aquestes representacions socials sorgeixen a partir de la confrontació discursiva de les participants i caracteritza les representacions en “sistemes de normes i valors, imatges associades a institucions, col·lectius o objectes, tòpics, discursos estereotipats, etc.” (p. 94) [Traducció pròpia]. En el cas que ens ocupa, pren molta importància la imatge associada al col·lectiu de les persones amb diversitat funcional i també els discursos estereotipats. Tampoc podem perdre de vista el recordatori que ens fa Alonso (1999) que, just

al contrari del que succeeix en un grup natural de conversa on les intervencions sempre tenen autor conegut, per a l'investigador, els interlocutors desapareixen rere les (inter)locucions.

Una vegada més, quan recordem el veritable propòsit de la nostra investigació, que no era altre que desxifrar les representacions col·lectives, enteses aquestes com el pensament social que podem trobar en les persones d'un determinat grup. En la present investigació, aquest grup són les persones amb diversitat funcional, i les representacions socials que es creen, reflecteixen i transformen mitjançant la comunicació de masses (Farr, 1994). Per tot el que aquí he exposat ha quedat acreditat que els grups de discussió eren el paquet tècnic més adient per encarar la primera fase de la investigació que em vaig proposar.

Mostra

A l'hora de seleccionar les participants vaig optar per un mostreig intencional per garantir la presència de persones que complissin unes determinades característiques en els grups de discussió per tal de fer possible els objectius de la investigació. En el moment de fer-ne la selecció vaig tenir en compte que “el que s'espera del grup de discussió és que produeixi un discurs homogeni/consensuat a partir de l'heterogeneïtat de les classes de persones que el componen” (Álvarez Rojo, 1989:203) [Traducció pròpia]. Una excessiva homogeneïtat aniria en detriment de la riquesa de l'anàlisi i produiria informació redundant. La creació dels grups ha d'estar regida per evitar les classes excloents respecte al tema d'investigació i la cerca d'una heterogeneïtat inclusiva.

Els criteris d'homogeneïtat han estat que les participants siguin persones amb diversitat funcional d'entre 20 i 45 anys. Vaig escollir el grup de persones adultes per cercar una homogeneïtat en termes generacionals i de referents culturals, però també perquè en les últimes dècades s'han produït uns canvis en la societat que han afectat els sistemes de valors i les representacions socials (Moscovici i Pérez, 2007). Per exemple, hi ha hagut l'eclosió del fenomen dels grups minoritaris i l'adopció de la perspectiva interseccional. Un altre criteri per assolir certa homogeneïtat és que les participants havien de tenir reconegut un grau de discapacitat igual o superior al 33%. Aquest és el grau a partir del qual es pot obtenir el carnet de discapacitat i optar a algunes ajudes i beneficis.

Els criteris d'heterogeneïtat han estat, per una banda, sociològics, com el gènere, el nivell d'estudis i el lloc de residència i, per altra banda, específics de l'objecte d'estudi, com el tipus de diversitat funcional, si és adquirida o congènita i la seva visibilitat, que són factors que estimo que poden tenir incidència en les representacions socials.

En la mostra estan representades persones amb diversitat funcional de quasi tots els tipus. El 55% de les participants tenien una diversitat funcional adquirida i el 45% restant es van educar i socialitzar com a persones amb diversitat funcional. Un 30% de les participants tenien una diversitat funcional no externament evident. Un 65% de les participants eren de gènere femení. La mitjana d'edat de les participants era de trenta-sis anys i mig. El 40% de les participants tenien menys de trenta-quatre anys.

Participant	Grup	Població	Gènere	Edat	Tipus ¹⁶	Grau	Adqu ¹⁷	Visible	Ocupació	Estudis
Persona 1	1	Girona	H	44	Medul·lar	96	Sí	Sí	Oficinista	Secundaris
Persona 2	1	Figueres	D	44	Medul·lar	75	Sí	Sí	Pensionista	Secundaris
Persona 3	1	Girona	H	42	Orgànica	35	Sí	No	API	Secundaris
Persona 4	1	Vilafant	H	45	Amputació	40	No	Sí	Professor	Universitaris
Persona 5	2	Barcelona	D	44	Neurològica	65	Sí	No	Pensionista	Universitaris
Persona 6	2	Barcelona	D	44	Paràlisi cerebral	68	No	Sí	Actriu	Universitaris
Persona 7	2	Sitges	H	27	Medul·lar	68	Si	Si	Pensionista	Universitaris
Persona 8	2	Sant Cugat	D	24	Paràlisi cerebral	83	No	Si	Pensionista	Secundaris
Persona 9	2	Barcelona	D	37	Orgànica	70	No	No	Pensionista	Secundaris
Persona 10	2	Barcelona	D	33	Neurològica	67	Sí	No	Pensionista	Universitaris
Persona 11	3	Rubí	D	36	Neurològica	65	Sí	Sí	Pensionista	Universitaris
Persona 12	3	Terrassa	D	21	Neurològica	48	Sí	Sí	Professora	Universitaris
Persona 13	3	Rubí	D	44	Amputació	66	Sí	No	Fisioterapeuta	Universitaris
Persona 14	3	Cambrils	H	28	Neurològica	33	Sí	SÍ	Pensionista	Secundaris
Persona 15	3	Sant Cugat	D	31	Neurològica	51	Sí	SÍ	Executiva	Doctorat
Persona 16	4	Barcelona	D	32	Sensorial visual	99	No	Sí	Funcionària	Secundaris
Persona 17	4	Sant Adrià del Besòs	D	27	Genètica neuromuscular	85	No	Sí	Pensionista	Universitaris
Persona 18	4	Barcelona	H	45	Intel·lectual	33	No	No	Periodista	Secundaris

¹⁶ Tipus de diversitat funcional. **Persona amb una lesió medul·lar:** de tipus física per una lesió de la medul·la espinal. **Una diversitat funcional orgànica** és de tipus físic i no externament visible. Té l'origen en la pèrdua de funcionalitat d'òrgans, ja sigui per transplantaments o malalties com el Crohn. **Persona amb una extremitat o membre amputat:** diversitat funcional física. **Persona amb diversitat funcional neurològica:** inclouen una ampla varietat d'afectacions del sistema nerviós central, com serien ictus, Alzheimer, epilèpsia o ELA. **Diversitat funcional sensorial** és la que afecta als sentits com potser la ceguesa o la sordesa. **Una persona amb una paràlisi cerebral** està afectada per un grup de trastorns del desenvolupament atribuïts a alteracions en el desenvolupament del cervell fetal o infantil. Les diversitats funcionals poden ser física o intel·lectual i de vegades sensorial.

¹⁷ La diversitat funcional s'ha adquirit al llarg de la vida? Sí. La resposta negativa equival a l'educació i la socialització de la persona amb diversitat funcional.

Persona 19	4	Barcelona	H	41	Física i salut mental	78	No	Sí	Pensionista	Universitaris
Persona 20	4	Barcelona	D	45	Orgànica i física	58	No	Sí	Directiva	Universitaris

Taula 1. Les participants en els grups de discussió.

Procediment

Per al reclutament vaig emprar el mètode de la bola de neu. Vaig fer una demanda molt concreta mitjançant les aplicacions de missatgeria interpersonal WhatsApp i Telegram a associacions i persones properes i els vaig demanar que en fessin difusió als contactes que complissin els criteris específics. El contingut del missatge que es va utilitzar va ser:

Estic buscant persones amb discapacitat d'entre 20 i 45 anys per participar en una investigació sobre com veieu la representació de les persones amb diversitat funcional que fan els mitjans de comunicació.

Aquesta investigació és el meu Treball de Final de Màster (TFM) de la Facultat de Ciències de Comunicació de la UAB. Consistirà en una conversa entre 5 persones amb diversitat funcional d'una hora parlant sobre com estem representades les persones amb diversitat funcional als mitjans de comunicació. No cal cap coneixement previ, només es tracta de recollir la vostra opinió.

Des d'ara mateix agraeixo la teva col·laboració i et demano per favor que m'ajudis a difondre aquest missatge.

Les persones interessades van omplir un formulari on se'ls preguntava, a més de les dades de contacte, les variables de l'estudi: edat, gènere, població de residència, tipus de diversitat funcional, el grau de discapacitat, la professió, l'ocupació i el nivell d'estudis. Després, les vaig contactar telefònicament, els vaig explicar amb més detall el funcionament del grup de discussió, els objectius de l'estudi i, finalment, els vaig preguntar la disponibilitat per poder muntar els diferents grups de discussió. Durant la trucada, també els vaig preguntar dues qüestions que requerien una explicació:

1. La teva diversitat funcional és externament evident? És visible? Quan et creues amb una desconeguda pot saber que tens diversitat funcional?
2. T'has socialitzat i educat com a persona amb diversitat funcional? O, contràriament, has adquirit la diversitat funcional al llarg de la vida?

Posteriorment, vaig crear quatre grups i vaig escollir les participants en funció del mostreig intencional i la seva disponibilitat. L'objectiu era fer quatre grups de discussió d'entre cinc i set persones.

Una condició necessària per a participar dels grups de discussió era que les persones poguessin mantenir una conversa entre elles, que s'expressessin oralment de manera autònoma, amb una mínima fluïdesa i intel·ligibilitat en català o castellà i, que, a més, entenguin totes dues llengües. La valoració de la intel·ligibilitat es va fer en les converses telefòniques prèvies. Dues persones no hi van poder participar per la seva nul·la comprensió del català i dues més perquè no podien expressar-se oralment de manera autònoma.

L'elecció del nombre de grups es va fer amb la previsió d'assolir la saturació d'interacció i valorant el temps i recursos disponibles. A part, volia formar un grup integrat exclusivament per persones que s'han educat i socialitzat sent persones amb diversitat funcional i un altre de persones que l'hagin adquirit al llarg de la vida. A més a més, vaig realitzar dos grups fora de la ciutat de Barcelona: un grup a Figueres, format per persones que viuen al Gironès i a l'Alt Empordà, i un altre a Sant Cugat amb persones del Vallès Occidental. També, hi havia un grup format per persones del Barcelonès. Pel que fa al grup de discussió 2, havia de ser de persones que s'haguessin socialitzat i educat amb una diversitat funcional, però problemes d'última hora van fer caure tres de les persones que hi havien de participar i van haver de ser substituïdes. Això va fer que fos el grup més heterogeni. Llavors vaig reconfigurar el grup 4 per tal que estigués format íntegrament per persones que s'haguessin socialitzat i educat amb una diversitat funcional.

Conformar quatre grups de discussió que complissin totes les condicions que exigia la investigació no va ser gens senzill. A més de trobar les participants s'havien de trobar locals adients que, a part de ser llocs neutres, centrals i confortables fossin locals totalment adaptats. Vaig contactar amb més de 50 organitzacions i amb més de 100 persones, la qual cosa ha suposat una inversió d'hores immensa al llarg de tres mesos.

Generació de dades

La generació de les dades es va fer mitjançant quatre grups de discussió. Els grups de discussió van tenir lloc entre el 6 d'abril i el 5 de maig de 2023. Dues sessions van tenir lloc al local de l'Associació Superar l'Ictus de Barcelona, una es va fer al Centre Perfetti de rehabilitació neurològica de Sant Cugat i una a la Cooperativa Ranura d'acompanyament psicològic a les infàncies i les adolescències de Figueres. Tots els espais eren amplis, diàfans, amb llum natural i sense distraccions acústiques. Les persones estaven assegudes en una

rotllana en cadires idèntiques, tret de les persones que anaven en cadira de rodes. Les participants estaven informades que la conversa seria enregistrada per poder fer-ne la transcripció. Al mig de la rotllana hi havia una tauleta amb l'equip d'enregistrament de so i uns tres metres darrere l'investigador hi havia la càmera de vídeo.

Les sessions s'iniciaven amb una explicació del propòsit de la investigació, la dinàmica de la sessió, les consideracions ètiques i metodològiques i una sol·licitud de parlar amb respecte i mantenir els torns de paraula. Les participants estaven informades que els grups de discussió serien enregistrats amb finalitats acadèmiques. Els enregistraments de les sessions dels grups de discussió van ser transcrits i posteriorment processats amb el programari Atlas.ti.

Per tal de conduir la sessió l'investigador disposava d'un guió semiestructurat (es pot consultar el guió en l'Apèndix 1 del treball). La primera pregunta en tots els grups era molt oberta: "Com veieu la imatge que ofereixen els mitjans de comunicació de la diversitat funcional?". L'investigador deixava fluir la conversa fins que interpretava que el tema s'havia apartat dels objectius. Procurava enllaçar la conversa presentant un tema del guió que estigués relacionat amb algun dels últims comentaris que hagueren aparegut, sempre procurant presentar-los amb un vocabulari vague i no acadèmic. Estava previst que els grups tinguessin una durada d'entre 60 i 75 minuts.

També s'havia preparat una dinàmica mitjançant una roda d'intervencions en la qual totes les participants havien d'aportar un exemple que consideressin un element positiu i un de negatiu de la representació de la diversitat funcional als mitjans de comunicació. Un dels propòsits d'aquesta dinàmica era aconseguir que les participants més tímides intervinguessin una primera vegada. Aquesta és una tècnica recomanada per Krueger (1991) per trencar el gel que "fa que cadascun dels assistents participi. Després que cada participant ja ha parlat una vegada resulta més fàcil que torni a fer-ho" (p. 85). La dinàmica es va repetir en tots els grups tot i resultar innecessària perquè totes les participants ja intervenien de manera natural des del principi. L'altre objectiu era que, mitjançant els exemples d'altres persones sortissin, temes no previstos i les participants obrissin la mirada a altres interpretacions d'allò que significaven els mitjans per a les altres. En aquest segon objectiu la dinàmica va ser fructífera i van sortir alguns temes inesperats.

A la primera sessió estava prevista la participació de cinc persones, però els problemes de desplaçament d'una de les participants van fer que al final només en fossin quatre. La conversa va ser fluida i es van poder tractar quasi tots els temes i, a més, van sorgir molts consensos. Aquest grup va tenir una durada de 90 minuts, superior a la prevista. Tot i això, no es va fer feixuga. De fet, les participants es van quedar parlant vint minuts més una vegada

finalitzada la sessió. Per això em vaig haver de replantejar la durada de les sessions i al final vaig decidir que aquestes durarien entre 90 i 100 minuts. A les sessions que quedaven estava previst que hi assistissin més persones. L'altra opció que em vaig plantejar era reduir el guió, però amb la tutora la vam descartar perquè aquesta solució hauria fet que les sessions fossin difícilment comparables. Durant el transcurs de la sessió van aparèixer dues qüestions molt interessants que no havia previst i que tenien la virtut de funcionar com una provocació que feia avançar i dinamitzava el grup: l'humor sobre la diversitat funcional i el *cripping up*¹⁸. Vaig decidir incloure-les al guió.

La segona sessió va ser molt accidentada. Aquesta havia de ser de persones que s'havien socialitzat i educat com a persones amb diversitat funcional. Un parell de dies abans tres de les sis participants que hi havien d'assistir van cancel·lar l'assistència i una altra va dir que estava malalta i no podia assegurar la seva presència. Així que vaig replantejar la sessió creant un grup més heterogeni, és a dir, prescindint del requisit de l'educació i la socialització com a persones amb diversitat funcional. Aquest grup va estar penjant d'un fil fins al darrer moment. Al final vaig convocar set persones amb la previsió que hi podia haver baixes d'última hora (així va acabar passant) i al final foren sis participants. Aquest grup va tenir una durada de dues hores perquè el desenvolupament de la sessió va ser poc fluid.

El tercer grup va tenir una durada de 90 minuts, es va desenvolupar sense complicacions, va ser molt fluid i es van poder tractar tots els temes previstos. Aquest grup tenia la particularitat de ser el més uniforme pel que fa al tipus de diversitat funcional, ja que totes les persones viuen al Vallès Occidental i quatre de les participants havien tingut un ictus.

El quart grup va durar 75 minuts. Va transcórrer amb tranquil·litat, les participants feien intervencions més llargues que en la resta de grups. Va ser el grup on les participants van interactuar menys entre elles i potser és el que ha costat més a interpretar-ne els consensos. Una de les participants gairebé no va intervenir, ja que es trobava malament. A més, en aquest grup no es va poder parlar de tots els temes previstos perquè va haver de finalitzar de cop perquè una participant va haver de marxar de forma no prevista.

El balanç global dels grups de discussió és molt positiu. Tot i els imprevistos en algunes de les sessions, s'han pogut assolir els objectius plantejats. En general, els punts del guió van anar sorgint sense la necessitat de preguntar explícitament i s'han obtingut quatre discursos que

¹⁸ *Cripping up* consisteix en una pràctica on persones normatives des del punt de vista capacitista representen personatges de persones amb diversitat funcional (Benham, 2018). Veure l'apartat de l'investigació *cripping up*.

tenen molts punts en comú, els quals ens haurien de servir per respondre les preguntes d'investigació.

Consideracions ètiques i metodològiques

Les participants van ser informades del propòsit de l'estudi i que les sessions serien enregistrades. Abans d'accedir a la sala on es produiria la sessió van signar un document de consentiment informat on es feia constar els seus drets i el compromís de confidencialitat. També es va informar a les participants que, a part de l'investigador, les persones que farien les transcripcions també tindrien accés a l'enregistrament.

En les sessions es va tenir una especial cura a prevenir i mitigar les relacions de poder. Es van prendre mesures per facilitar un ambient de confiança i seguretat com: una roda de presentacions informal o informar totes les opinions són igual de vàlides. Els emplaçaments seleccionats eren llocs confortables i acollidors. A l'inici de les sessions es va insistir diversos cops en què les assistents havien vingut a expressar opinions personals i que totes eren igual de vàlides, també que era important que totes participessin i es respectessin els torns de paraula. Es van complir aquests objectius perquè les sessions van transcórrer en un ambient cordial, amè i distès, i així ho corroboren les mostres de complicitat entre les assistents i els habituals esclafits de riure de tot el grup.

Anàlisi del discurs

A l'hora de fer l'anàlisi del discurs dels grups de discussió ho podem fer des dels tres plans metodològics proposats per Mucheli (Álvarez Rojo, 1989): el pla lògic semàntic, els plans lògic, estètic i formal i els plans semàntic i estructural. En el nostre cas, l'anàlisi es fa en el pla lògico-semàntic, ja que ens interessem pel contingut manifest i el significat immediatament accessible del discurs, és a dir, en allò que es diu.

Quan ens proposem analitzar les dades obtingudes mitjançant una tècnica qualitativa d'investigació, com és el cas dels grups de discussió, ens trobem amb l'inconvenient que no podem comptar amb procediments definits per guiar-nos:

Els mètodes utilitzats són de tal varietat i singularitat que a vegades resulten genuïns del mateix investigador que els emprà, qui ha arribat a configurar-los a partir d'una experiència acumulada de treball amb aquesta mena de dades i d'acord amb el seu propi estil com a investigador. La multiplicitat i privacitat dels mètodes aplicats a l'anàlisi qualitativa de dades ha donat peu al fet que s'afirmi que l'únic punt d'acord entre els

investigadors és la idea que l'anàlisi és el procés d'extreure sentit de les dades. (García i altres, 1994:187) [Traducció pròpia].

En aquesta investigació utilitzarem un enfocament procedimental i no intuïtiu o intersubjectiu (García i altres, 1994). Tot i la inexistència d'un mètode únic i estandarditzat per analitzar les dades qualitatives, sí que tenim a la nostra disposició “operacions i passos concrets, consells, recomanacions i advertiments per al maneig, la disposició o la presentació de les dades, i per a l'extracció final de conclusions” (p. 187) [Traducció pròpia]. La idea subjacent és que un altre investigador que segueixi el mateix procés haurà d'obtenir uns resultats similars.

En l'anàlisi distingirem, seguint la doctrina de Miles i Huberman (García i altres, 1994), entre les activitats dirigides a la reducció de dades, les que se centren en la disposició de les dades o extracció i, finalment, les que ens serveixen per verificar les conclusions.

Primerament, farem una anàlisi prèvia que consisteix en unes visualitzacions del material gravat i unes primeres lectures de les transcripcions amb l'objectiu de familiaritzar-nos amb el discurs i aconseguir una visió de conjunt. Per fer la transcripció he comptat amb l'ajuda del Taller d'Accessibilitat Audiovisual de la Fundació Els Tres Turons que han fet la transcripció del primer grup de discussió a partir d'un enregistrament d'àudio i les altres tres a partir d'un enregistrament de vídeo. El motiu principal que justifica la participació desinteressada per part de professionals de la transcripció és la dificultat que em suposa l'hemiplegia a l'hora d'escriure i transcriure, però, per altra banda, ens ofereix un mecanisme de seguretat a l'hora d'evitar un possible biaix de l'investigador. El mètode seguit per aquesta fundació és que una persona en fa la transcripció i una altra persona en fa la revisió del text. En cap dels processos fan ús d'eines d'intel·ligència artificial.

Per altra banda, quan es rebia la transcripció d'un grup de discussió es feia una comprovació de la seva correcció. El procés seguit era la tria a l'atzar de dos fragments de deu minuts i es feia una lectura mentre escoltava l'àudio. La transcripció de tres dels quatre grups era correcta, en el sentit que com a molt s'ometien reiteracions o es feien canvis sintàctics que no n'alteraven el sentit, però en la transcripció del primer grup hi havia dos tipus d'errades: canvis en el sentit d'algunes intervencions i, sobretot, errors en l'atribució d'algunes frases. Vaig decidir que durant la fase de reducció de dades corregiria la transcripció utilitzant l'enregistrament.

Després vam procedir amb la reducció de les dades, segmentant-les i categoritzant-les. Per a aquesta tasca vam emprar el programari d'anàlisi qualitativa de dades Atlas.ti. Com que el treball té una vocació propedèutica i el guió del grup era poc estructurat “el procés de

codificació podria ser de tipus obert i inductiu, segons el qual, el sistema de categories no està preestablert sinó que sorgeix a conseqüència del mateix procés de codificació” (García i altres, 1994:193) [Traducció pròpia]. Les lectures prèvies ja havien fet sorgir un seguit de temes que feien aflorar unes categories inicials. Unes categories basades en el coneixement del marc teòric i el guió obert dels grups de discussió. Una vegada més hem seguit el mètode descrit en el text de García, Rodríguez i Gil (1994):

Examinant el contingut dels discursos, podem anar determinant a quines categories pertany cada unitat temàtica. D'aquesta manera, emergeix un conjunt de categories que és constantment modificat, redefinit, readaptat en funció dels nous passatges que van sent objecte de categorització. És un procés pel qual els nous fragments estudiats serveixen per a confirmar les categories existents o com a font per a la creació d'altres noves, en un procés d'assimilació de fragments i acomodació del sistema per a acollir als nous elements de significat (García i altres, 1994:193) [Traducció pròpia]

A l'hora de procedir a l'anàlisi dels diferents grups de discussió vaig seguir-ne l'ordre de recepció. Primer vaig codificar la primera mitja hora del primer grup de discussió, després vaig procedir amb el grup 3 i seguidament amb el grup 2. Llavors vaig rebre la transcripció completa del primer grup i vaig repescar-ne la codificació des de l'inici amb les noves categories que havien anat sorgint fins aquell moment. En iniciar la categorització del quart grup em vaig adonar que ja s'havien anat assentant unes categories i uns criteris de classificació des de l'anterior grup, així que en acabat vaig optar per repassar els grups 2 i 3 amb els nous criteris i categories.

Les repetides escoltes van ajudar a familiaritzar-me amb el contingut i l'autoria de les frases. És així com vam detectar algunes imprecisions durant les lectures prèvies o ja en la fase d'etiquetatge i categorització. En aquests casos es tornava a les gravacions originals per captar-ne el sentit i es corregien les transcripcions. Es va seguir el mateix procediment per analitzar la possible influència sobre el sentit dels elements no verbals o els condicionants ambientals, ja sigui perquè estaven reflectits en la transcripció o perquè estaven recollits en les notes de la sessió.

En tot aquest procés de codificació anaven sorgint noves categories, ja sigui perquè les categories anteriorment proposades resultaven ser massa àmplies o perquè apareixen nous temes que anteriorment no s'havien tingut en compte, i això m'obligava a repescar els textos anteriorment etiquetats per corregir-los i anar comparant els discursos generats dinàmicament. El programari Atlas.ti va facilitar molt la tasca d'etiquetatge dinàmic i, gràcies a ell, vaig ser

capaç d'assignar múltiples etiquetes a un mateix fragment quan les converses s'entrecruaven o quan una participant parlava d'un tema fent referència a un altre que cauria en una categoria diferent. També va permetre anar agrupant etiquetes sota etiquetes més àmplies quan els diferents discursos anaven prenent un sentit més global. Tot i això, he de dir que ja en la fase de redacció vaig haver de fer correccions a aquestes agrupacions de categories. N'és un exemple la necessitat de crear la categoria *característiques*, la qual depèn de la supracategoria *representacions de la diversitat funcional* amb etiquetes que abans estaven assignades a altres categories dependents d'aquesta supracategoria. Aquestes categories i etiquetes es recullen a l'esquema 1.

Durant el procés d'etiquetatge vaig crear cinc *memoràndums*, un per a cada grup de discussió i un per al procés d'anàlisi en la seva globalitat. En els *memoràndums* dels grups de discussió desenvolupava el resum, relacionava els temes que anaven sorgint, feia constar els consensos i dissensos i detallava l'argumentació de cada unitat de sentit. El *memoràndum* del procés d'anàlisi recull comentaris sobre les decisions preses sobre el procés de categorització i posa en relació les aportacions dels diversos grups de discussió sobre alguns temes tractats.

Un cop realitzat el procés de reducció de dades vaig procedir a aplicar les tècniques de disposició de dades per poder extreure'n conclusions: "Es tracta d'ordenar la informació recollida i presentar-la en alguna forma més accessible" (García i altres, 1994:194) [Traducció pròpia]. De fet, durant el procés d'etiquetatge ja vaig començar el procés de disposició de dades, sobretot mitjançant l'elaboració dels *memoràndums*.

Finalment, tots els processos previs van anar encaminats a l'obtenció de conclusions i, de fet, durant els processos de reducció i disposició de dades ja s'hi van començar a esbossar (García i altres, 1994).

Per tal d'extreure conclusions vaig, aprofitar les característiques del programari d'anàlisi qualitatiu. Vaig crear grups de codis classificant les participants segons les característiques demogràfiques, sociològiques i en relació amb la seva diversitat funcional que vaig considerar rellevants. En total vaig crear set parelles de grups excloents entre si: un de persones de fins a trenta-quatre anys i el de persones que superen aquesta edat; un de persones de gènere femení i un de masculí; un de persones que tenen estudis secundaris i un de persones que tenen estudis superiors; un de persones actives laboralment i un de persones pensionistes; un de persones que s'han educat i socialitzat amb una diversitat funcional i un altre de persones que han adquirit aquesta diversitat funcional al llarg de la vida; un de persones amb diversitat funcional externament evident i l'altre que no.

El primer que vaig fer amb aquests grups va ser comparar el nombre d'intervencions de les participants de cada una d'aquestes categories i després comparar l'extensió d'aquestes intervencions. Aquestes són les dues úniques dades quantitatives que s'han tingut en compte a l'estudi. Un dels propòsits d'aquestes comparacions era el de comprovar l'adequació de la mostra.

Finalment, vaig comparar la incidència de les principals etiquetes de la investigació confrontant les parelles de grups excloents. Amb això volia descobrir possibles relacions entre aquestes categories i una representació diferenciada. Com que feia una anàlisi qualitativa, vaig optar per descartar qualsevol interpretació de les dades en clau quantitativa. Aquesta eina la vaig utilitzar per desvelar possibles relacions entre variables, mai amb caràcter probatori. Buscava posicionaments unànimes sobre un tema polèmic o silencis reveladors. Vaig descartar sotmetre a escrutini cap categoria que tingués menys de 20 cites associades.

Anàlisi i interpretació

Primeres intervencions

Tots els grups de discussió¹⁹ s'inicien amb una pregunta molt oberta i ambigua: "Com veieu la imatge que ofereixen els mitjans de comunicació de la diversitat funcional?". Les persones prenen immediatament la paraula i comencen a introduir alguns dels temes de la investigació que resultaran més centrals. Crec que és interessant repassar quines han estat aquestes primeres intervencions i quins temes han sorgit perquè, tot i que la conducció dels grups és molt oberta i s'ha dut a terme a partir d'un guió semiestructurat, podem afirmar que aquestes primeres intervencions són les més espontànies²⁰. Un altre factor que fa atractives les primeres intervencions és que en aquestes el grup encara no s'ha format una identitat pròpia ni hi ha un camp semàntic compartit, per tant, estem davant la seva creació.

En tres dels grups de discussió, un dels primers temes que ha sorgit són les qüestions relacionades amb el lèxic i la terminologia que s'ha d'emprar quan es fa referència a la diversitat funcional. Aquest fet demostra la intencionalitat de delimitar uns mínims irrenunciables en el camp semàntic, però també respon a una preocupació genuïna perquè, a pesar dels avenços assolits en els darrers anys en relació a l'adopció d'un vocabulari no ofensiu, encara queda molt camí per recórrer. Les participants manifesten que a tots els mitjans de comunicació s'hi poden observar exemples de tractament infravalorant. En aquestes primeres intervencions també queda clar que existeix un consens absolut sobre quin lèxic és el més problemàtic (expressions com minusvàlid, invàlid, subnormal, discapacitat o deficient). En concret, moltes de les participants no tenen la certesa sobre quin lèxic ha de substituir aquestes paraules. En la següent transcripció d'una conversa del grup 2 les participants dialoguen sobre aquesta qüestió:

@Persona 13: Escolto la ràdio no, 'perquè uns discapacitats...', uns discapacitats? No! Nosaltres som persones que tenim una discapacitat. Llavors, el correcte és: 'un grup de persones que tenen una discapacitat', 'un grup de persones que tenen diversitat funcional'. Todo lo que se salga de ahí, es terrible. Llavors escoltes al Búnquer que s'hi

¹⁹ Les transcripcions dels grups de discussió són literals per tal de respectar l'exactitud de les dades, permetre una interpretació directa i no perdre el context. Per aquest motiu s'ha respectat el llenguatge oral de les participants i s'han conservat els vulgarismes, les reiteracions, l'ús de les llengües castellana i anglesa i altres formes incorrectes en un context acadèmic. Les cites de les intervencions de les participants dins el text van entre cometes i quan són extenses s'ometen les cometes perquè van apart del text amb una sagnia a l'esquerra.

²⁰ Hem de recordar que en els grups de discussió no podem considerar que el discurs sigui espontani perquè aquests parteixen d'una situació creada artificialment i estan sotmesos a una conducció (Alonso, 1999).

foten: que si tal, que si subnormals, que si tal, que si no sé què. Vale, és un programa d'humor, yo me río un montón...

@Persona 14: Però perdó, mobilitat reduïda estaria correcte?

@Persona 13: Això és com se li diu, la terminologia. Però a la Constitució espanyola ens tracten de disminuïts, eh! Llavors, clar.

@Persona 15: Disminuïts psíquics, etc.

@Persona 13: O deficientes. Hi han terminologies que s'han de canviar des de, des de fa...

@Persona 14: D'arrel.

@Persona 13... molts anys, d'arrel. Llavors, partint de què si totes les notícies, molaria, que parlessin de 'persones amb discapacitat', 'persones amb necessitats especials', 'persones meravelloses', que al final...

@Persona 12: Perquè sembla que el fet que a tu et marqui o que se't reconegui, sigui aquest. Saps?

@Persona 15: Sí, una etiqueta. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 54 – 62)

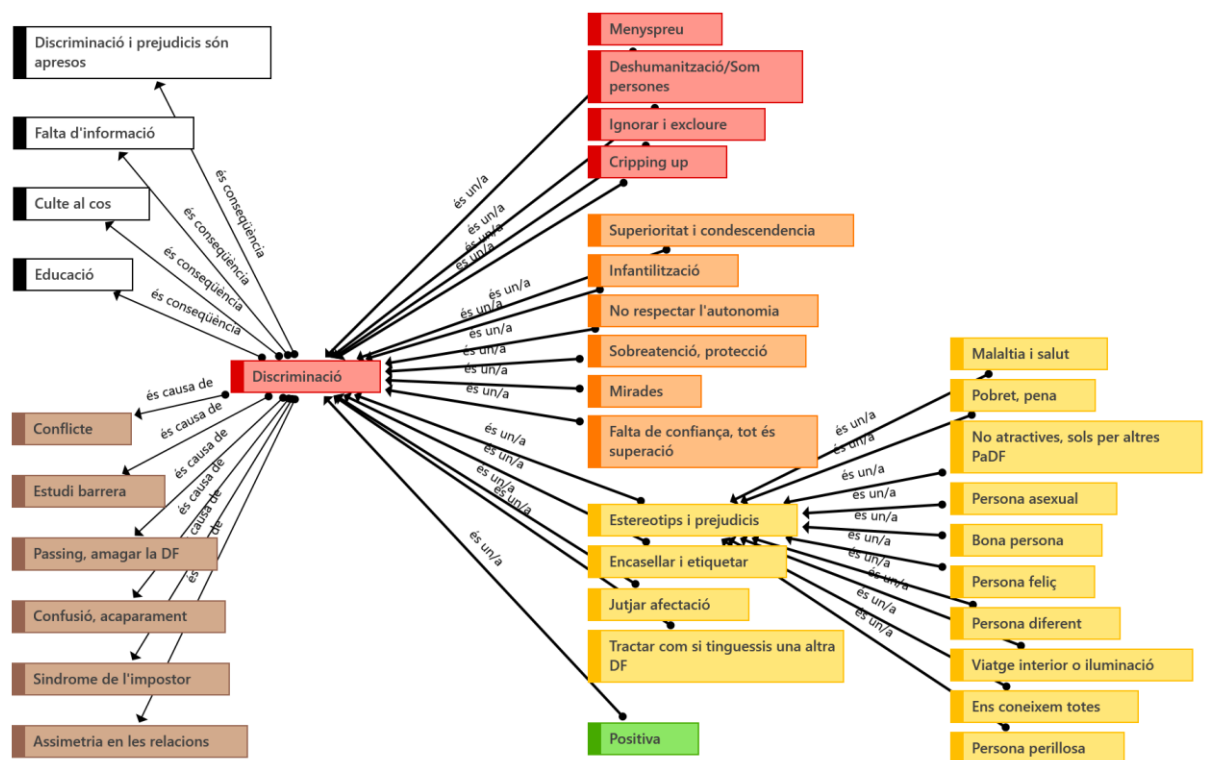
Els dubtes sobre quina és la terminologia i vocabulari que ha de substituir aquestes expressions ofensives i denigrants són comprensibles per tres motius. En primer lloc, la invisibilització de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació i l'esfera pública. Posat que la invisibilització comporta que aquestes qüestions no es tractin en l'àmbit on el llenguatge és més formal i susceptible de generar debats. En segon lloc, perquè, com ja hem vist en l'apartat teòric anomenat *la diversitat funcional i el capacitisme*, no existeix un consens en el si del moviment pels drets civils de la diversitat funcional sobre quina és la terminologia correcta (Martínez-Rivera, 2014; Nario-Redmond, 2019). De fet, hi ha posicions molt divergents dins el moviment pels drets de les persones amb diversitat funcional. Hi ha sectors que aposten per l'adopció de la denominació *diversitat funcional*, que té connotacions positives i que equipara totes les persones (Builes i Vasco, 2008; DGPL, 2021; Martínez-Rivera, 2014). En l'altre extrem, trobem els col·lectius que denuncien que les denominacions *person-first language*²¹ són una forma de parlar eufemística i opten per la reapropiació de la paraula discapacitat i en les seves expressions més extremes de tot el vocabulari pejoratiu com, per exemple, *crip*²² (Nario-Redmond, 2019). En últim lloc, s'ha de tenir present que l'organització com a *minoria activa*²³ de les persones amb diversitat funcional és relativament recent i això fa que hi hagi moltes qüestions irresoltes, com és el cas de la terminologia. El model social, en situar la

²¹ Aquest tipus de denominacions que posen l'èmfasi en la persona, la situa al davant de la paraula descriptiva i destaquen que estem parlant de persones com, per exemple, *persona amb discapacitat* o *persona amb diversitat funcional* (Nario-Redmond, 2019). Veure els darrers paràgrafs de l'apartat *la diversitat funcional i el capacitisme*.

²² Tolit.

²³ Veure l'apartat *la influència social*.

problemàtica de la discapacitat fora de la persona i assenyalar-ne la naturalesa social, possibilita que les persones amb diversitat funcional es puguin organitzar com a minoria: “En compartir les seves preocupacions col·lectives, les persones amb discapacitat van començar a identificar un conjunt coherent d'interessos i experiències d'opressió” (Nario-Redmond, 2019:96) [Traducció pròpia]. Com ja hem vist en el marc teòric, el model mèdic continua sent dominant avui en dia²⁴ (Nario-Redmond, 2019) i, alhora, existeixen molts condicionants socials que dificulten la constitució com a minoria per part de les persones amb diversitat funcional²⁵. Més endavant tractarem amb més aprofundiment la qüestió de la diversitat funcional com a minoria.

Esquema 1 - Formes de discriminació, estereotips, causes i conseqüències. Elaboració pròpia.

Una altra qüestió que ha sortit des del començament del debat són algunes de les formes de discriminació que pateix el col·lectiu. A l'esquema 1 hi podem trobar un recull dels tipus de discriminació i estereotips que han anat apareixent en les sessions. En les primeres intervencions han sortit moltes d'aquestes formes de discriminació. Aquí només recollirem aquelles expressions que han sorgit en més d'un grup durant les primeres intervencions:

²⁴ Veure l'apartat *la construcció ideològica i els models de la diversitat funcional*.

²⁵ Veure l'apartat *la influència social*.

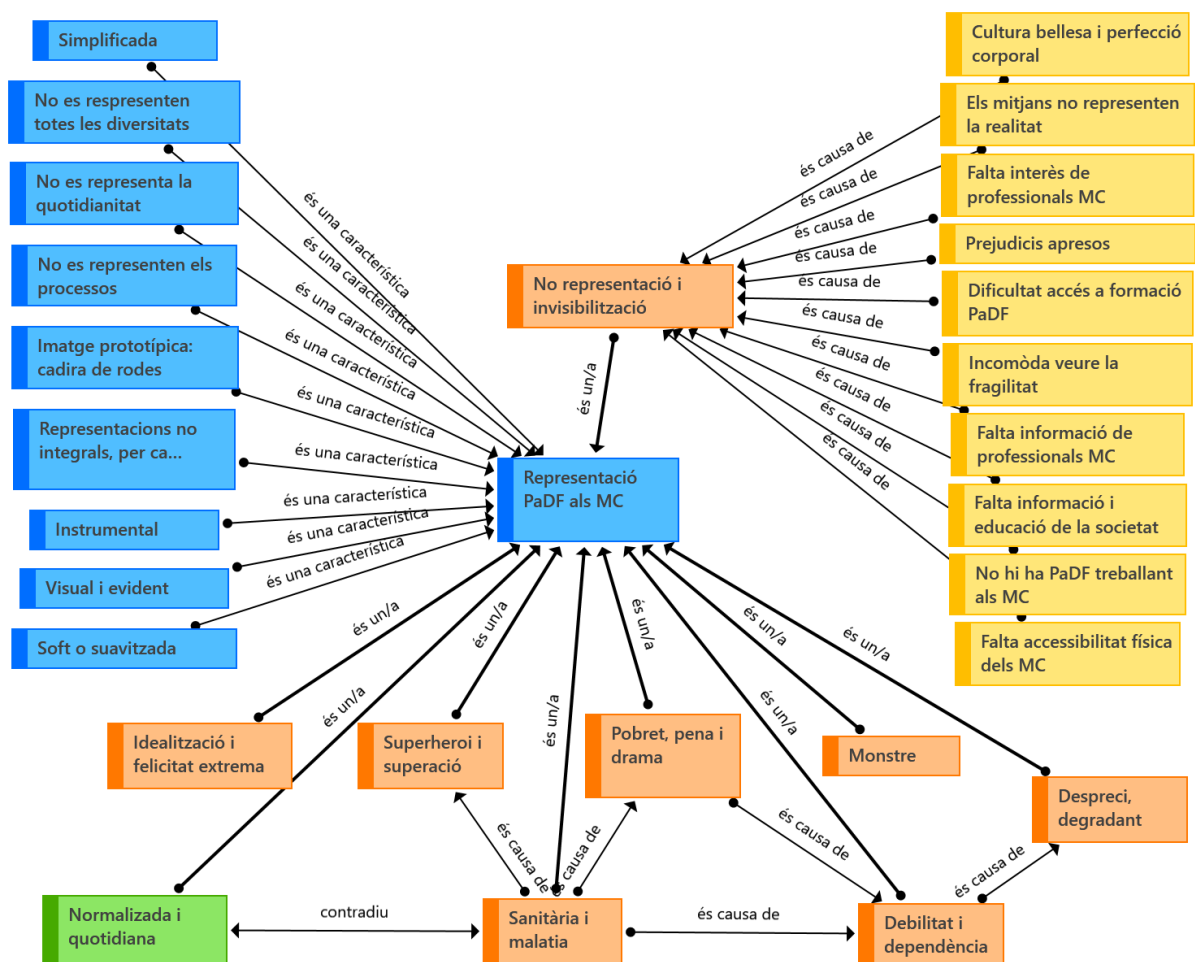
menyspreu, encasellar i etiquetar, falta de confiança, infantilització i superioritat i condescendència i, relacionades amb aquestes formes de discriminació, han emergit algunes formes de representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació: la invisibilització, la simplificació, la representació del pobret o la pena i la del superheroi o la superació. Em sembla definitori l'associació de certes formes de representació amb les formes de discriminació percebudes per part de les participants.

Per parlar de la imatge de la diversitat funcional, tots els grups han emprat exemples que perceben com a negatius. En aquestes primeres intervencions són majoritàriament de la televisió. Dos dels grups, en les primeres intervencions, han posat com a exemple de representació de la superació l'atleta Àlex Roca, que feia poc havia participat en la Marató de Barcelona.

D'aquesta manera, veiem que en aquestes primeres intervencions ja han aparegut moltes de les qüestions que havíem apuntat en els apartats objectius de la investigació, hipòtesis i preguntes d'investigació. Tot seguit anirem tractant les qüestions més rellevants per a la investigació.

La representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació

Una volta finalitzat el repàs dels arguments coincidents en les primeres intervencions dels grups de discussió, encarrilarem l'estudi donant resposta al tema central de la nostra investigació: la percepció per part de les persones amb diversitat funcional de la representació que es fa des dels mitjans de la diversitat funcional.

Esquema 2— Les representacions de la diversitat funcional. Formes de representació i característiques. Elaboració pròpia.

Tots els grups van coincidir en assenyalar que la representació de la diversitat funcional és quantitativament escassa en els mitjans. Per exemple, en el grup 1 parlen de quota de pantalla i afirmen que és inferior a la que correspondria al col·lectiu en funció del percentatge de població:

@Persona 1: L'IDESCAT marca, que les persones amb algun tipus de discapacitat més o menys estan entre un 8 i un 10% a Catalunya. Unes 600.000, més o menys, i som 7 milions i picó de persones. No sortim un 10% de quota de pantalla, això és veritat, i costa, i costa molt de trobar... Però no sé si la tele seria el mirall, perquè tampoc hi ha gaires dones majors de quaranta anys que siguin presentadores i que... No hi ha gaires persones d'altres races que no siguin blanques. Vull dir... Costa molt de trencar un estereotip que hi hagi a la tele. Per quota de pantalla, no. Fa molt de temps que no veig un presentador. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 39)

Per bé que la Persona 1 assenyala que la manca de representació no és exclusiva del col·lectiu de la diversitat funcional, en tres dels grups²⁶ en algun moment de la conversa fan una comparació amb la quota de pantalla de les minories de persones racialitzades i el col·lectiu LGTBI, i en destaquen els avenços assolits per aquests dos grups. Aquestes millores són atribuïdes, sobretot, a una major quota de pantalla. Aquesta comparació i les assumpcions latents són indicatòries de la importància que les participants atribueixen a la representació per part dels mitjans de comunicació per transformar la societat i, per altra banda, ens indiquen la rellevància atorgada a l'existència d'una minoria activa.

@Persona 3: Darrerament, també, el tema de la diversitat sexual, la quota de percentatge de pantalles, jo no la conec, però, vaja, si ho mirés si m'estic convençut, opino que és molt superior...

@Persona 2: Molt, molt, moltíssim.

@Persona 3: ... Al que s'està projectant al que realment hi ha a la societat, que n'hi ha, però, però...

@Persona 2: I ho hem normalitzat, clar.

@Persona 3: Sí, sí, sí, a base de... a base de posar-ho, posar-ho, posar-ho per sobre del que seria un mirall real a la societat. Opino, eh? Penso, però no porto cap mena de números ni cap mena de... (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 49 – 53)

La idea central d'aquest fragment la podem resumir en què la presència en els mitjans de comunicació comporta una visibilitat, i allò que es veu amb assiduïtat es normalitza. Els quatre grups entrevistats coincideixen en assenyalar la relació entre el que afirmen que és la normalització per part de la societat i la presència de persones amb diversitat funcional als mitjans de comunicació. En alguna ocasió es fa servir el concepte *familiarització* com a sinònim de *normalització*. Seguidament, reproduïm un altre fragment corresponent al grup 1 on es defineix aquest concepte:

@Persona 2: Sí, sí, jo crec que això... Jo, per exemple, doncs amb tot me passa, no? Lo que veus amb quantitat, ho normalitzes. Llavors, clar, quan ho veus, com tothom, no? Clar, jo vaig a un gimnàs, per exemple, vaig amb cadira de rodes, però jo no la veig i ells tampoc. Perquè m'han normalitzat. O sigui, clar, llavors és això. A mi m'agrada veure-ho molt... per normalitzar, però no solament les minusvalies, tot. Perquè són coses que, educacionalment, potser no les tenim insertades, no? (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 46)

Aquest concepte de normalització el podem relacionar amb la integració de la novetat de les representacions socials de la psicologia social. Hem vist en l'apartat corresponent del marc

²⁶ Els grups de discussió 1, 2 i 3.

teòric que els processos d'objectivació i ancoratge expliquen com es transforma un coneixement en representació social i com aquesta es transforma en coneixement (Jodelet, 1994). L'objectivació és el procés mitjançant el qual el que és abstracte esdevé concret. Alhora està integrat per tres processos: la descontextualització, mitjançant la qual se selecciona només allò que coincideix amb el nostre sistema de valors; després, es crea una imatge amb el que és essencial del significat; i finalment, es naturalitza i passa a ser una realitat del nostre sentit comú. L'ancoratge, per la seva part, consisteix en la incorporació del que ens és estrany a categories que ens són familiars. Aquests processos expliquen la interdependència entre l'activitat psicològica i les seves condicions socials d'exercici, i aclareixen una funció bàsica de la representació social: la integració de la novetat (Jodelet, 1994).

La manca de representació, present d'una manera o altra en tots els grups, és atribuïda al fet que la cultura mediàtica només mostra una part de tota la societat i està molt influenciada per la bellesa i la perfecció del cos. Aquest ideal del cos perfecte de les societats occidentals (David i Derthick, 2013) també s'explica per la cultura medicalitzada que ha donat lloc al model mèdic o sanitari. Aquest model denigra totes les variacions corporals i de capacitats i, al mateix temps, invisibilitza tot el que no sigui normatiu.

Totes les participants comparteixen la idea que aquesta invisibilització no és quelcom que afecti exclusivament les persones amb diversitat funcional, sinó que afecta tots els grups minoritzats. En els grups es recorda que la representació en els mitjans no és un reflex de la societat. En concret, la immensa majoria de les persones que apareixen als mitjans, siguin personatges de ficció, presentadores o influenciadores, compleixen els cànons de bellesa, racialització i capacitats de la nostra societat: són persones guapes, la majoria de pell blanca i no tenen cap diversitat funcional. A més, els quatre grups coincideixen en assenyalar que els mitjans de comunicació no representen la realitat. Endemés, les participants del grup 3 diuen explícitament que els mitjans ens venen una realitat que respon a uns interessos que es relacionen amb la mercantilització.

Un altre argument esgrimit pel grup 3 és la incomprensió de la societat de tot allò relacionat amb la diversitat funcional. Aquest és un argument que es retroalimenta. La invisibilització comporta la incomprensió i aquesta, alhora, genera una resposta d'evitació amb la qual es retroalimenta la incomprensió. Els mitjans de comunicació haurien de servir per preparar-nos per a les diverses situacions i reptes de la vida i la societat. El grup 3 comenta el documental *Jo també vull sexe!* de la Televisió de Catalunya i la reacció que va desencadenar en la gent. No era un documental molt explícit, però diuen que moltes persones van haver de canviar de canal perquè no ho podien suportar.

@Persona 12: Però és que és normal que a la gent el sorprengui. Si tu no tractes un tema com és la discapacitat funcional-intel·lectual. No la tractes des de ben petit, si et posen un vídeo, veus un vídeo quan tens quaranta anys, t'afecta. I la gent amb discapacitat et diu: 'Tampoc n'hi ha per tant!'. No, per tu no n'hi ha per a tant, però per mi que no he tractat aquest tema en els anys que tinc, per a mi sí que ho és, saps? (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 182)

Aquesta falta d'informació sobre la diversitat funcional i la incomprensió que duu aparellada també està present en les professionals dels mitjans. La manca de formació específica i el fet que als mitjans hi treballen persones que tenen els mateixos prejudicis que la resta de la societat són motius esgrimits sovint. Encara més, els grups 2, 3 i 4 acusen les professionals i els mitjans de falta d'interès a representar la realitat. En aquest fragment del grup 2 les participants estan parlant de com fer entendre a les professionals dels mitjans la seva responsabilitat per mostrar la realitat i acaben concluint que no ho volen saber perquè no els interessa mostrar la realitat:

@Persona 10: Ho haurien de saber.

@Persona 6: És normalitzar.

@Persona 10: Totalment, exacte. Però per això primer abans han de saber els mitjans de comunicació que existeix tot això.

@Persona 5: Que no estiguem apartats. És que estem apartats.

@Persona 10: I llavors comunicar-ho. Però no ho sabran.

@Persona 6: No ho saben.

@Persona 9: Jo crec que sí. Si tu vols transmetre notícies i de debò l'objectiu, se suposa, és representar la realitat de la societat et pots informar. El que passa és que no fan cap esforç perquè volen ser interessants pel públic majoritari.

@Persona 5: Exacte.

@Persona 9: La informació és complicada perquè n'hi ha poca, però hi és, el que passa és que no volen fer la voluntat perquè no és l'objectiu (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 372 – 380)

La indiferència de les professionals la vinculen, en part, a la falta de professionals amb diversitat funcional als mitjans. Tots els grups confereixen una gran rellevància a la presència de persones amb diversitat funcional en els mitjans de comunicació, i no només per augmentar la visibilitat del col·lectiu a través de la representació directa en pantalla. Es dona molta importància perquè hi hagi persones amb diversitat funcional que participin de tots els processos dels mitjans de comunicació. La seva presència ajudaria a mitigar la indiferència i la incomprensió de les professionals. Aquesta percepció per part de les participants coincideix, i per tant pot ser explicada, amb els estudis presentats per Nario-Redmond (2019) en els quals exposa que la presència de persones amb diversitat funcional que treballen als mitjans de

comunicació podria contribuir a mitigar els prejudicis de les professionals dels mitjans en promoure el contacte entre grups.

Persona 13: És que si tens un treballador amb diversitat a la teva plantilla, treballador/a, per nassos ja t'estàs sensibilitzant en diferents àmbits: en l'accessibilitat, en la manera de tractar, en les notícies que ens afecten. Llavors és que ens han d'incloure dintre. I a la universitat també trobo que és essencial, vamos. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 570)

En aquest paràgraf ha aparegut una de les qüestions presents en tots els grups de discussió: la falta d'accessibilitat física de la major part dels mitjans de comunicació. És una evidència que la falta d'accessibilitat física impossibilita la presència i demostra indiferència.

Una altra qüestió a tractar, com ja s'apunta en l'anterior transcripció, és la dificultat per accedir a la formació per part de les persones amb diversitat funcional. Aquestes barreres educatives estan presents en tots els grups de discussió. Watermeyer i Görgens (2013) atribueixen aquestes barreres als estereotips que determinen les expectatives de la persona amb diversitat funcional, però també les de la societat, els centres d'educació i les educadores, i així s'acaba confirmant l'estereotip i el prejudici. Als grups 1 i 3 comenten que la falta d'un assistent personal impossibilita a les persones amb diversitats funcionals severes cursar estudis universitaris. Al grup 1, aclareixen que l'existència d'aquestes barreres tampoc ho explica tot perquè hi ha persones que en finalitzar els estudis, davant la impossibilitat de trobar feina, cursen diverses carreres (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 527). Després, en els grups 2 i 3 apareix una barrera especialment significativa per explicar la manca de persones amb diversitat funcional als mitjans: els requisits d'accés als centres educatius d'interpretació, com l'Institut del Teatre, fan impossible la presència de persones amb diversitat funcional. Aquest extrem coincideix amb la denúncia feta per Kate O'Reilly (Komporály, 2007) que els prejudicis en els requisits d'admissió comporten que les actrius del col·lectiu pateixin una manca de formació formal actoral.

@Persona 13: Que, per una banda, la gent que treballem en el món de les arts escèniques, i estem reivindicant que ens tractin professionalment com el què ens mereixem i ens ho 'currem', tot i que l'Institut del Teatre no em deixa fer la formació, però... Clar, no entres per nota de tall, si no 'eres capaz de hacer no sé cuantas poses'. Llavors és com curiós: tu et vas formant i flipo en aquest sentit. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 637)

En els grups 2 i 3 ha eixit un argument especialment interessant: la visió de la diversitat funcional genera incomoditat a les espectadores. Els trets comuns d'aquests arguments serien que els mitjans eviten parlar de la diversitat funcional per no destorbar ni inquietar l'audiència.

El grup 3 afirma que la diversitat funcional és una condició que tard o d'hora acaba afectant totes les persones que viuen prou anys per arribar a la vellesa. La gent no ho vol saber i no en vol ser conscient: “La discapacitat és més una qüestió de quan, no de si ocorrerà. Aquells que sobreviuen fins als setanta-cinc anys poden esperar viure amb discapacitat durant almenys deu anys” (Nario-Redmond, 2019:341) [Traducció pròpia], i les persones preferim viure d'esquena a aquesta realitat. En la mateixa línia, el grup 2 explica la poca presència de persones amb diversitat funcional als mitjans perquè la visió de la diversitat funcional és un mirall on les persones no es volen veure reflectides. La metàfora per explicar la manca de representació no podria ser més pertinent: la manera d'evitar veure's a un mateix reflectit en un mirall és no mirar-lo.

@Persona 10: O sigui, hi ha molta gent amb discapacitat. Per què no surten?

@Persona 5: Es veu com algo negatiu. Crec que s'hauria de buscar la manera...

@Persona 6: Perquè no interessa.

@Persona 10: Perquè no interessa, però per això dic: com pot ser? Interessa a tota la gent com nosaltres.

@Persona 6: Mira, jo sempre dic que els discapacitats som els miralls amb què la gent no es vol veure reflexat. Quan som molt evidents la gent es sent molt incòmode.

@Persona 9: Totalment. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 406)

Aquesta percepció sobre una de les causes que fan que la diversitat funcional no estigui present als mitjans de comunicació encaixa amb la predicció feta per Michelle R. Nario-Redmond (2019): la resposta més habitual, segons la teoria de la gestió del terror²⁷, serà l'evitació, perquè la diversitat funcional recorda als humans la vulnerabilitat i la fragilitat del nostre cos i ment. Tal com ens recorda el mateix autor, “a diferència de molts grups estigmatitzats, la discapacitat és una categoria a la qual qualsevol persona pot unir-se” (p. 341). En el nostre antropocentrisme ens volem distanciar dels animals, amb el convenciment que dominem el planeta i hem domesticat la natura i és per això que percebem la diversitat funcional com una amenaça, perquè ens recorda que la vida no és predictable i que les nostres assumpcions podrien no ser certes.

A continuació estudiarem com és aquesta representació quan sí que es produeix. Començarem parlant de quines són les característiques percebudes de les representacions. Una característica que destaquen tots els grups és el fet que no es representen totes les diversitats funcionals. Entre aquestes diversitats funcionals ignorades en destaquen les que hem classificat com a *diversitats funcionals no visibles*. Són diversitats funcionals que no són externament

²⁷ En anglès és la Terror Management Theory (TMT).

evidents i sovint estan relacionades amb unes afectacions i simptomatologies no gaire conegudes. Aquestes equivaldrien al que Goffman (2006), quan parla de persones estigmatitzades, classifica com a *persona desacreditable*, en contraposició a les *persones desacreditades*. Alguns exemples de diversitat funcional que no es veuen a simple vista podrien ser una diversitat funcional orgànica, un diagnòstic en salut mental o un traumatisme cranial, per posar exemples reals de les participants.

Una altra característica és que aquesta representació és molt visual i espectacularitzada. En el grup 3 surt a la conversa que en la cerca d'una diversitat impostada i la simulació d'una falsa inclusió es convoquen càstings que busquen unes determinades diversitats funcionals molt identificables visualment i que no s'allunyin dels cànons que implícitament deixen fora la diversitat funcional. En aquest sentit, tots els grups han destacat l'existència d'unes imatges prototípiques que invisibilitzen les altres.

@Persona 5: Estan ocults. I no hi ha interès perquè és algo que no es percep visualment. Això fa que inclús les persones que tens al voltant els hi costa molt entendre. Per tant, ho vius tu mateix i tot i que està per escrit, unes paraules diagnòstiques o com siguin, paraules de medicina, la realitat personal la viu cadascú i se n'adona de les seves afectacions i que necessiten alguna ajuda en certes coses. És el cervell. El cervell és una cosa que diuen els científics que és infinit. No hi ha estudis suficients, imagina't. Si pateixes coses com vols que... Si a més la gent no rep informació.

@Persona 10: No es comunica.

@Persona 6: Per mi hi ha nivells de discapacitat. Quan tu li preguntes i dius discapacitat la imatge ja és d'una persona amb una cadira manual que es pot moure més o menys bé. I si tu li dius discapacitat intel·lectual la gent ja pensa amb la gent amb síndrome de Down. Ja tenen unes imatges fixes i la resta no existeix. Aquest és el problema. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 109 – 116)

Hem de tenir present que la cadira de rodes d'autopropulsió manual és la imatge prototípica de la diversitat funcional. És un objecte que s'ha convertit en símbol de tot el col·lectiu i és el logotip que identifica a totes les persones a les quals hem assignat dins la categoria de *discapacitades*. Això comporta un seguit de problemes a les persones que no la utilitzen. La identificació de diversitat funcional amb cadira de rodes fa que la major part d'adaptacions i, fins i tot, l'empatia de la gent, es dirigeixi cap a les persones que la fan servir. Per això, moltes de les participants expressen que la imatge prototípica de la cadira de rodes manual els comporta molts prejudicis. Això és especialment cert entre les *persones*

*desacreditables*²⁸, que en els grups 1 i 2 expressen dificultats d'identificació amb el col·lectiu, arribant a l'extrem de generar una *síndrome de la impostora*²⁹ com expressa la persona 9³⁰. A continuació reproduiré un fragment del grup 1:

@Persona 3: Penso que si tens aquesta vivència personal pots empatitzar més fàcilment amb el col·lectiu. Jo, a nivell de col·lectiu, fins que no em donen el carnet jo no me'n dono compte. Jo ara veig els mitjans... La imatge que dèiem al principi de la cadira de rodes i dic bueno...

@Persona 1: Però tu no et sents identificat amb la cadira de rodes?

@Persona 3: Clar. Penses un discapacitat amb una cadira de rodes, és clar, però a mi, em costa entrar-hi, em costa, però és també un treball personal que vas veient. I dius: 'Bueno, jo no tinc això, però tinc això altre...'. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 103-105)

Consegüentment, als mitjans els agrada molt la cadira de rodes perquè és visual i fàcilment identificable. Al grup 1 diuen que les representacions que estan més presents són visuals i evidents (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 21-29). Es pot explicar l'existència d'una imatge prototípica com la cadira de rodes emprant una vegada més el procés d'objectivació d'una representació social, perquè si aquesta consisteix a fer concret el que és abstracte (Jodelet, 1994), concretem aquesta imatge en la de cadira de rodes moltes situacions d'impossibilitat o dificultat per caminar, i sense massa esforç podem entendre com aquesta reducció es pot fer extensiva fins a arribar a concretar totes les diversitats funcionals en aquella que és més fàcilment objectivable. L'ancoratge, per la seva banda, ens permet comprendre com els elements de la representació no només expressen relacions socials, sinó que les creen (Jodelet, 1994): "El sistema d'interpretació té una funció de mediació entre l'individu i el seu medi, així com entre els membres d'un mateix grup" (p. 488) [Traducció pròpia]. Una imatge prototípica com una cadira de rodes pot encarnar els elements essencials d'una representació social perquè crea una associació visual que reforça la seva comprensió i assimilació. Atès que l'ancoratge, com ja hem vist, és el procés pel qual una representació social es vincula amb un element concret, aquesta associació contribuirà a reforçar la representació. Una representació sempre troba alguna cosa que ja havia estat pensada sobre la qual inscriure's (Jodelet, 1994).

²⁸ *Persona desacreditable*, en paraules de Goffman (2006), correspon a una persona amb un tret estigmatitzant, en el nostre cas una diversitat funcional, que no és externament evident i sovint està relacionada amb una afectació o simptomatologia no gaire coneguda.

²⁹ *Síndrome de l'impostor* és un fenomen psicològic pel qual una persona dubta sistemàticament de la seva aptitud per fer una tasca per la qual està preparada i sofreix una por atàvica a ser descoberta com a frau.

³⁰ La persona 9 ho expressa en la línia 136 del Grup de discussió 2. Es dona la circumstància que la persona 3 va expressar aquesta mateixa idea durant la conversa prèvia a l'inici del primer grup.

En tots els grups expressen que una de les característiques de tota representació mediàtica de la diversitat funcional és la seva simplificació. També en destaquen unes altres característiques que considero que, o bé són fruit d'aquesta simplificació, o bé hi estan estretament relacionades. Aquestes representacions són visuals i evidents. No s'hi representa la quotidianitat, no són normalitzades, no s'hi representen els processos ni els termes mitjans i són representacions *soft* o suavitzades. Per exemple, ja hem vist que el grup 1 definia les representacions com a visuals i evidents. Tots els grups coincideixen que als mitjans de comunicació rarament es representa la quotidianitat de la vida de les persones amb diversitat funcional. Ho relacionen amb el fet que la diversitat funcional no està integrada dins de les representacions habituals. És el que en diuen una *representació no normalitzada*. Aquesta no-normalització també l'associen amb la manca de persones tertulianes amb diversitat funcional a la televisió per parlar de qualsevol tema, no només de diversitat funcional, que és una idea que va aparèixer en tots els grups de discussió.

@Persona 20: Pel que fa a mitjans de comunicació, clar no sé si entra en el mateix paquet, no? En aquest sentit a Estats Units jo penso que són més sensibles, a part de què tenen un llenguatge que no discrimina tant com el nostre, no? Però per exemple, quan fan pel·lícules o culebrotos o coses així, tenen més integrat o integrada a la persona amb discapacitat. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 54)

En el segon grup ha sorgit la idea que la representació sempre és *soft* o suavitzada. Una idea que el primer grup expressa amb unes altres paraules i ho generalitza a una característica intrínseca dels mitjans i la societat actual, però el grup 2 ho referencia a aquella idea que ja ha sorgit de no inquietar les espectadores edulcorant allò que, segons la teoria de la gestió del terror³¹ ens recorda la nostra vulnerabilitat (Nario-Redmond, 2019). A tall d'exemple, les participants estan comentant una entrevista que li van fer a una persona amb diversitat funcional al programa *La Marató* de TV3:

@Persona 15: I crec que la representació que hi va haver va ser súper soft, com tu dius. El que t'han de preguntar perquè diguis el que ells volen que diguis i no representa el que realment tu estàs vivint. I a mi, això, em sembla una cosa negativa. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 389)

El mateix grup va destacar una altra característica simplificadora: als mitjans rarament es representa ni el procés ni el terme mitjà. Aquestes representacions mediàtiques mai mostren els processos de rehabilitació i sempre són representacions de les situacions extremes: la persona

³¹ En anglès és la Terror Management Theory (TMT).

que ha tingut una recuperació miraculosa o la persona que acaba de tenir un accident. Aquesta qüestió està relacionada amb les dues representacions hegemòniques: la del pobret o la pena i la de la superació o superheroi.

@Persona 14: Perquè el què hem dit... Que principalment surten dues representacions de discapacitats a la premsa: el que li cau la bava, i per on tots hi hem passat. Surten molts a qui els hi cau la bava. I el superheroi que fa 20.000 maratons en vint dies. I els termes mitjos no s'expliquen, no es contemplen... (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 100)

Aquestes representacions són diametralment oposades. En el grup 3 consideren que ambdós constitueixen una simplificació que no permet una representació normalitzada de la diversitat funcional per part de la societat. La persona 14 afirma que entre els dos extrems "no hi ha un terme mitjà" i "no expliquen el procés i els termes mitjans que hi han" (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 90). El procés pot ser tant la rehabilitació com la quotidianitat de les persones. En tots els grups va sorgir la necessitat de retratar la quotidianitat i defugir aquestes dues representacions extremes i hegemòniques.

Una altra característica apuntada per alguns grups és la instrumentalització de la representació de la diversitat funcional. És a dir, que la representació de la diversitat funcional, en molts casos, s'utilitza per a un fi aliè a les persones del grup. Es representa la persona amb diversitat funcional, però el missatge és dirigit a un altre grup. Un exemple molt clar en seria la representació del superheroi o *supercrip*. Aquesta característica no la tractarem en aquest apartat perquè la veurem en detall en la seva aplicació en relació amb la representació del pobret i del superheroi.

En el grup 4 es comenta que, tot i que últimament hi ha hagut millores notables des de la perspectiva quantitativa, pel que fa a la representació, sovint aquesta és per a una campanya concreta i vinculada a una certa diversitat funcional de forma exclusiva, i rarament es parla de forma integral.

@Persona 17: Sí que és cert que ara amb el temps sí que s'ha anat incorporant més, des de diferents angles, als anuncis també i es nota que s'està tenint en compte. A vegades, penso que es tendeix molt a fer campanyes molt concretes i no de forma integral de la persona amb discapacitat, ja sigui publicitat, ja sigui fent programes o en sèries. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 52)

Aquesta tendència en focalitzar l'atenció de forma parcial sobre una diversitat funcional concreta pot ser interpretada com una negació de l'existència del capacitisme. De forma similar, Nario-Redmond (2019) fa constar les reticències dels científics socials a considerar la

diversitat funcional com “un grup minoritari unit per experiències comunes de discriminació, rols limitats i un estatus marginat” (p. 129). Nario-Redmond (2019) afirma que aquests científics, de forma errònia, neguen l’existència d’unes formes de discriminació compartides per totes les persones amb diversitat funcional, i s’inclinen per a estudiar el prejudici cap a les diverses formes de diversitat funcional i les seves possibles solucions concretes. Si es representa o s’estudia una diversitat funcional concreta, l’atenció se centra en la seva particularitat i de forma molt diagnòstica. En conseqüència, s’adopta una mirada molt més pròxima al model mèdic que al social. Un factor que juga un important paper en aquesta representació no integral és la predominança de les organitzacions de caràcter assistencial d’una determinada diversitat funcional, ja que actuen de *minoría com a víctima*.

Tot seguit parlarem del contingut de les representacions de la diversitat funcional als mitjans de comunicació. Com ja ha sortit dues vegades en aquesta investigació, les formes hegemòniques són la del pobret o la pena i la de la superació o el superheroi.

Representació del pobret o la pena

En ser preguntats per la imatge de la diversitat funcional als mitjans, la primera resposta unànime és *el pobret o la pena*. Les participants són del tot conscients de l’associació entre diversitat funcional i malaltia. Aquesta relació, que és el nucli dur del paradigma sanitari, la relacionen amb aquesta representació.

@Persona 2: Això és terrible, has d’estar dient que ets normal tot el dia? És que no em veieu? A vegades tinc ganes de dir: ‘No us adoneu que els no-normals sou vosaltres?’

@Persona 4: Sí, una mica aquesta la idea d’associar la discapacitat amb la malaltia...

@Persona 2: Entre lo bona que soc.

@Persona 4:...malalt estaràs tu, cabró!

@Persona 2: És que jo no estic malalta!

@Persona 4: Clar, clar.

@Persona 2: És a dir sí que hi ha gent que està malalta, és que jo no tinc cap problema. Però vaja, que és igual... El meu pare: ‘Mi hija tiene un problema’, ‘¿qué problema tengo yo?’. Això li dic, papa, el problema el tens tu, jo no el tinc! Si jo no tinc un problema amb la cadira, que ni la veig, com el pots tenir tu que estàs al meu costat? És que no ho entenc... I això, és una feina... (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 415 – 425)

La malaltia mitjançant l’empatia ens duu a la compassió i la pena, però aquesta pena està en l’origen de molts estereotips i formes de discriminació que pateixen les persones amb diversitat funcional. Hem de tenir en compte que quan comencem a parlar de representacions concretes la frontera entre la representació i les formes de discriminació i els estereotips es

desdibuixen. En moltes ocasions veurem que les representacions són coincidents amb els estereotips. En altres ocasions, les participants els atribueixen una relació de causalitat.

Les participants relacionen moltes de les formes concretes de discriminació amb la representació i l'estereotip del pobret. En el següent exemple, la persona 16 expressa com aquesta pena ràpidament esdevé en una molesta infantilització:

@Persona 16: Jo sobre això volia fer un petit apunt en el tema perquè jo he nascut amb això. També hi ha molta gent que té tendència a dir 'ai pobret!', 'ai pobret que no pot fer això' i tinc la sensació a vegades que ens tracten, per tenir una diversitat funcional, com a nens petits. També he tingut l'experiència per anar a esplais i m'enrecordo que hi havia un dels petits que m'anava dient 'ai carinyo, ai, vine mira que ara ens posaran aquí i ara tal'. Em sentia tractada com una nena de tres anys. I em quedo com 'soc cega però no tonta'. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 33)

En aquest paràgraf, a part de la infantilització que ja hem assenyalat, ens deixa intuir que no es respecta l'autonomia de la persona amb diversitat funcional. La representació del pobret també l'associa a un estereotip de debilitat i desempoderament.

@Persona 1: Jo crec que sempre sortim amb un missatge... no em surten les paraules correctes... de pena o com de pacients, una imatge sanitària que no pas, una imatge positiva i empoderada' (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 20)

Aquest estereotip de les persones amb diversitat funcional és el que permet a les persones sense discapacitat funcional veure's a si mateixes com a útils i fortes (Nario-Redmond, 2019). Les persones construïm la nostra identitat mitjançant la distinció respecte a un altre grup, al qual no pertanyem, al que li atribuïm uns estereotips grupals que tenen associats uns trets que són contraris a la identitat que ens volem atribuir. En definitiva, perquè un grup es pugui considerar competent, independent i fort necessita construir un *altre* útil.

Una representació de la pena és la del drama associat a una desgràcia. En aquestes històries una persona té un accident i tota la trama gira entorn d'aquest personatge. Els grups 1, 2 i 4 parlen d'aquest tipus de representacions. En el grup 4 denuncien que sovint aquesta representació duu implícita una deshumanització. Es crea una relació entre diversitat funcional i mort, i es dona per fet que si s'adquireix una diversitat funcional severa viure no té cap sentit.

@Persona 20: Probablement el que diu en Persona 19, l'associes molt més amb pel·lícules de drama. Són persones que tenen un accident, i la pel·lícula gira entorn a aquesta persona com a protagonista, i prou.

@Persona 17: Com la pel·lícula 'Antes de ti' A on el protagonista té un accident, i es vol morir, busca poder demanar l'eutanàsia, però la família contracten a una noia per tal que torni a voler lluitar per viure. Penso, que si tens un accident busques altres formes

de viure. Puc entendre que si et vols matar, tens el dret a fer i decidir. Però en aquesta pel·lícula des d'un bon inici ja associen les dues idees. Accident més discapacitat igual a mort. I cal dir que hi ha moltes persones que neixen així, i fan tota la seva vida. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 162-164)

A pesar de la seva cruesa, aquesta associació de diversitat funcional i mort és molt habitual i la major part de les persones amb diversitat funcional l'han sentit a dir: «'Prefereixo estar mort que discapacitat' és un comentari que continua ressonant en el discurs popular» (Nario-Redmond, 2019:3) [Traducció pròpia]. L'explicació que n'ofereix l'autor és que la diversitat funcional s'associa amb una càrrega que lleva oportunitats a la resta, en la línia dels plantejaments de la nova eugenèsia. Quan es caracteritza la vida de les persones amb diversitat funcional com a “plena de sofriment, com una càrrega tràgica per a la família, llavors l'eliminació d'aliments i tubs de respiració per a mantenir la vida pot ser justificada com un assassinat per misericòrdia” (Nario-Redmond, 2019:80-81) [Traducció pròpia]. Relacionat amb la deshumanització, tots els grups consideren que la terminologia degradant en forma part. Les participants del grup 2 i 4 denuncien que les persones amb diversitat funcional de vegades són tractades com a objectes:

@Persona 16: Diuen: 'Ai, la posem aquí!' 'A on la col·loquem?' 'A on la posem?'. Aquest és un tractament que ens fa sentir incòmodes. El tracta, positiu, en canvi, seria quan s'expressen dient: 'Et posem aquí'. No sé si se m'entén? (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 114)

Com ja hem vist en l'anterior apartat, una de les característiques de la representació de la diversitat als mitjans és l'ús instrumental que se'n fa. Per *ús instrumental* ens referim a la representació que es fa de la persona amb diversitat funcional, però ella no és la destinatària del missatge i els seus objectius li són aliens. Alguns grups denuncien aquest ús instrumental que se'n fa en la representació del pobret.

El primer grup diu que la representació del pobret s'utilitza per augmentar el dramatisme de les notícies amb finalitats sensacionalistes, reforçant així els estereotips de debilitat i dependència. Per exemple, la persona 4 comenta que: "O sortim perquè... Jo què sé, han desnonat una persona, però no era una persona, era un discapacitat, i llavors és com una mena de drama molt més gran" (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 54). Els grups 2 i 3, per la seva banda, denuncien la utilització de la pena amb finalitats comercials que es fa des de les marques i mitjans de comunicació. Les organitzacions, marques i persones mediàtiques fan ús de la pena per vincular la seva imatge amb valors solidaris. Ho fan a partir de bones accions o

demostracions d'empatia. Aquestes accions, de fet, estan reforçant l'estereotip i que les persones amb diversitat funcional només són un mitjà:

@Persona 7: Doncs a mi m' enfaden, ho dic així perquè és tornar al que estàvem parlant abans sobre si és senzillament netejar, donar bona publicitat o una cosa similar. L'anunci de vins, crec que el del senyor Carrión. Uns vins que parla: 'el senyor Carrión treballa amb persones amb discapacitat i en fa inclusió i a la nostra fàbrica hi ha persones amb diversitat funcional' i surten exemples parlant. Això ho considero positiu alhora que també negatiu perquè és el que et deia abans: és mostrar aquesta imatge només per rentar-se la cara i per donar bona publicitat de la marca. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 191)

Un cas relacionat és la representació del pobret amb finalitats comercials és l'apel·lació a l'almoïna i la caritat. En el primer grup revelen que aquesta és una pràctica que es fa des d'algunes organitzacions del mateix col·lectiu i que, a més a més, és molt negativa i estigmatitzadora. En el següent exemple, la Persona 1 està definint la publicitat de l'ONCE com el més negatiu de la representació de la diversitat funcional i la coincidència de la resta de participants:

@Persona 1: L'ONCE és: tu juga que, així, ens ajudes.

@Persona 3: És veritat, és veritat.

@Persona 1: A l'ONCE quan tu veus als cuponaires, que es venen per Internet, en les gasolineres, i els cuponaires que queden, pocs, ben pocs. (...) Per mi aquesta és la imatge de limosna, d'anar a comprar a un cupón para ayudar al cojito. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 149-151)

Malgrat això, en el mateix grup també s'afirma que s'utilitza la representació del pobret mitjançant la compassió i la caritat perquè és la millor estratègia per recaptar fons, però és molt preocupant que des de les organitzacions més poderoses de la diversitat funcional també es reforci aquesta representació social, atès que és l'origen de la discriminació que pateix el col·lectiu.

Representació del superheroi i la superació

Aquest tipus de representacions està molt present en tots els grups i, juntament amb la del pobret, ha sortit en molts dels punts tractats durant les converses. Tot seguit procedim a repassar els temes més rellevants.

En tres dels quatre grups, a vegades en més d'un punt de la discussió, van exemplificar aquesta representació a través de l'Àlex Roca. L'Àlex és atleta i, a més, és una persona amb paràlisi cerebral. Unes setmanes abans dels grups de discussió va tenir una important presència

mediàtica arran d'haver participat en la Marató de Barcelona. La representació de la superació molesta les participants. En el grup 1 evidencien el tipus de relació que estableixen les participants entre les representacions concretes i algunes formes de discriminació. Les persones sense diversitat es creen unes expectatives a partir de l'exemple de l'Àlex Roca: si una persona amb aquest diagnòstic pot fer una marató, totes les persones amb el mateix diagnòstic haurien de poder fer-la i aquestes expectatives acabaran esdevenint exigències. Dit d'una altra manera, si ell pot fer una marató, les altres persones amb diversitat funcional haurien d'estar fent com a mínim algun esport. Aquest grup destaca que al darrere d'aquesta representació hi podem trobar tres formes de discriminació. En primer lloc, a partir de molt poca informació s'encasella les persones amb diversitat funcional en unes categories basades en un diagnòstic o en les aparences. Després, sobre la base d'aquesta categorització, es jutja l'afectació sense tenir en compte altres possibles condicionants ni havent escoltat la persona. I, finalment, des de la superioritat, s'exigeix que una altra persona actuï per satisfer les nostres expectatives.

@Persona 1: Com això... superació, és també... és la pròpia societat que compara, perquè quan surt l'Àlex Roca que feia la marató de Barcelona amb paràlisi cerebral. I que llavors tu ho comparis amb un company/companya amb paràlisi cerebral que tinguis i diguis: Ostres, veus... I tu, no camines ni 100 metres...

@Totes 1: (RIUEN)

@Persona 1: Però perquè som la pròpia societat... perquè quan surt el Kilian Jornet jo no em veig a la meua mare dient: 'El Kilian Jornet ha pujat El Mont Blanc i tu estàs aquí amb la panxa fotent-te una cervesa, tio'. Jo no veig la meua mare dient-me això. A vegades és la mateixa societat que diu a la persona amb discapacitat...

@Persona 3: Perquè et veuen per sota, si aquest que està per sota fa això, tu, que des de la meua percepció, estàs per sobre, què collons fas aquí al sofà?

@Persona 1: ... I que tens discapacitat, què cardes?

@Persona 3: Amb en Kilian Jornet no m'hi comparo perquè el veig allà i per tant és comparar-te...

@Persona 1: No veuen a l'Àlex Roca com a un esportista d'elit. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 378 – 385)

El mite de la superació passa a ser una llosa per a les persones amb diversitat funcional. Primer, pel que ja hem explicat, la societat tendeix a *normalitzar*³², naturalitzar allò que veu molt sovint, esdevenint una representació social mitjançant els processos d'objectivació i ancoratge (Jodelet, 1994). En ser la superació una de les representacions més habituals, aquesta esdevé una representació social. Estem tan habituades a les grans gestes de persones amb

³² En l'apartat *la representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació* ho hem tractat basant-nos en la teoria de les representacions socials de Jodelet (1994) que podeu trobar en aquest treball en l'apartat del mateix nom del marc teòric i conceptual.

diversitat funcional que aquestes passen a ser una cosa esperable i ens formem unes expectatives (Goffman, 2006) i aquestes expectatives esdevenen una espècie de demandes³³. Existeix una narrativa de persones que han passat per un procés traumàtic i expliquen que mitjançant l'esforç i la constància han tingut una curació miraculosa. Aquestes narratives posen pressió sobre les persones amb diversitat funcional perquè la societat s'ha creat unes expectatives: mitjançant l'esforç pots curar-te, la gent que no es cura és perquè no vol esforçar-se prou. El grup 2 ho expressa així:

@Persona 6: El problema és que a més la gent es pensa que per tenir la mateixa discapacitat podem fer el mateix. I no és així.

@Persona 10: Cada persona és diferent.

@Persona 6: Depèn de la persona.

@Persona 9: I del seu entorn.

@Persona 10: Tot

@Persona 9: De les ajudes. Aquell noi a saber quanta ajuda ha tingut o no.

@Persona 5: És veritat, no sabem la realitat.

@Persona 9: No tenim ni idea. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 199 – 206)

En aquest exemple, el grup 2 explica una representació concreta, extreta d'Instagram, d'una situació que reflecteix una falsa quotidianitat. Una persona amb cadira de rodes, que sense ajuda de ningú ni adaptacions, fa heroicament activitats del dia a dia com, per exemple, pujar escales arrossegant-se. La repetició d'aquests exemples fa que la societat tendeixi a normalitzar-los i es creïn expectatives perquè pensin que totes les persones amb diversitat funcional són iguals i, que amb un mateix diagnòstic, totes poden fer el mateix. S'obliden, però, dels recursos i oportunitats de cadascun i el perill més gran és la tendència a relativitzar la necessitat de garantir, fins i tot, l'accessibilitat física.

L'exposició a aquest tipus de representacions també té un efecte sobre les persones amb diversitat funcional (Watermeyer i Görgens, 2013), ja que aquestes estan sotmeses a una pressió que les empeny a realitzar reptes i superar-se a elles mateixes per demostrar que no són menys capaces que una persona sense diversitat funcional. En definir-se pel que no són, s'estan complicant la tasca de conèixer-se a si mateixes, és a dir la seva identitat. En aquest sentit, l'opressió interioritzada (David i Derthick, 2013) també hi juga un paper important. Les persones amb diversitat funcional, com a membres d'un grup oprimat, han interioritzat els estereotips i expectatives de l'opressor: han interioritzat la debilitat i el desempoderament i són

³³ En l'apartat *la percepció, l'atribució, la categorització i l'origen dels estigmes* del marc teòric

conscients que la societat només els ofereix dues alternatives: ser el pobret o l'heroi (Nario-Redmond, 2019).

En el grup 1 destaquen que rere la representació de superació no hi hagi un veritable interès per part dels mitjans de mostrar la realitat, o sigui, traduir l'existència de la diversitat funcional en forma de quota de pantalla. Aquesta representació del superheroi té l'objectiu de servir d'inspiració i adoctrinar. Un cop més, estaríem parlant de l'ús instrumental de la representació de la diversitat funcional.

@Persona 3: I recollir el que tu has dit abans... d'aquesta idea de superació que utilitzen en la imatge de discapacitat, de vegades, per... que sembla que li estiguin dient a aquella persona normal, normal, em refereixo, sense cap discapacitat, que està al sofà i ha d'anar al gimnàs... i li estan dient quina excusa tens per no anar-hi tu al gimnàs, mira aquesta nena sense un braç, com estàs, o sense una cama com està fent ballet o el que sigui, no? I sembla que ho utilitzen més per això, que no pas per dir, mira, si hi ha un 8% o un 10% de persones amb la diversitat o amb una discapacitat... Posem-ho en pantalla. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 47 – 48)

Aquesta instrumentalització correspon al que Grue (2016) anomena *porno inspiracional*. La seva funció és reforçar les ideologies dominants: l'individualisme, l'ètica protestant del treball i la meritocràcia (Nario-Redmond, 2019). En aquesta representació de la superació les persones amb diversitat funcional serveixen d'inspiració per haver-se sobrepassat a elles mateixes a pesar de les limitacions físiques o mentals que la societat els assigna. L'atribució d'aquestes mancances i limitacions es fa a partir de la influència del model mèdic de la diversitat funcional. En aquest tipus de representacions de la superació rarament s'hi mostren les barreres socials i la discriminació que han hagut de superar. A més, aquestes representacions del superheroi no es poden entendre a banda de la representació del pobret i la manca de confiança en les capacitats de les persones amb diversitat funcional. O sigui, existeix una relació entre la representació del pobret i la del *super-crip*: la societat ha classificat un grup de gent que considera incapaç i per les quals s'ha de sentir pena. No obstant això, si una persona incapaç pot fer una gesta, l'efecte inspirador per a les persones capaces d'aquesta acció tan improbable es multiplica.

Fins ara hem parlat d'una de les dues formes que pren la representació de la superació o *super-crip*, una persona amb diversitat funcional que aconsegueix una gran gesta o repte. L'altra representació ens mostra una persona amb diversitat funcional que fa una activitat quotidiana presentada com una gran proesa. Aquesta altra forma de la representació de la superació també està present en tots els grups, inclús l'anomenen de la mateixa manera, tal com preveu la teoria del *super-crip*.

@Persona 13: És quan parlem del pobrecito o del superheroï. És la mirada que tens de la persona amb diversitat. De sobte, que si has fet una carrera, oi? Ha fet una carrera!

@Persona 15: La carrera la puede hacer todo el mundo.

@Persona 13: He estudiat, he fet la meua vida normal, però tu com que penses que el meu cos no normatiu no ho pot fer, i és la teua mirada la que està malament. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 541 – 543)

En aquest fragment denuncien que aquesta representació duu implícita la manca de confiança en les capacitats i l'assumpció que les persones amb diversitat funcional són dèbils i incapaces. Com que no es pot esperar pràcticament res d'una persona amb diversitat funcional, tot el que facin pot ser considerat un assoliment i una proesa. En el grup 4 també vinculen aquesta representació, a més de la falta de confiança, amb la infantilització.

La responsabilitat dels mitjans de comunicació

Les participants expressen de forma manifesta la responsabilitat que tenen els mitjans de comunicació en la difusió i el manteniment de l'opressió capacitista. Els diferents grups de discussió s'han mostrat molt rotunds i unànimes en aquest aspecte. En ser preguntats sobre quina responsabilitat atribueixen als mitjans de comunicació en la difusió i manteniment de l'opressió, les formes de discriminació i els estereotips que havien descrit en tota la discussió prèvia, responien rotundament: tota. En l'exemple que reproduïm en el següent paràgraf, el qual pertany al grup 3 de discussió, posa l'accent en la manca de representació que tenen les persones amb diversitat funcional en els mitjans de comunicació.

@Persona 14: Mira, has dit, quina responsabilitat tenen? Doncs jo els hi fotia tota la responsabilitat perquè no surten personatges representatius.

@Persona 15: No inclouen.

@Persona 14: No inclouen personatges representatius de tota la societat actual, perquè com hem dit, ens trobem a faltar en tertúlies, en gran part de pel·lícules o sèries.

@Persona 13: O a les notícies mateixes.

@Persona 14: O les notícies. Jo ara aquí pensant, crec que a Anglaterra, la BBC té una presentadora a les notícies que crec que va amb cadira de rodes. I aquí això falta.

Perquè l'accessibilitat, com ja he dit, falta un munt i s'hauria de treballar per aquí. Quan vegem treballar l'accessibilitat a la tele voldrà dir...

@Persona 15: Què estaran preparats per rebre a algú! (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 563 – 572)

Tot i això, d'aquesta atribució de la responsabilitat resulten més il·lustratives les expressions latents, és a dir, no conscients. En tot moment assumeixen aquesta responsabilitat i

la relació existent entre les representacions de la diversitat funcional als mitjans de comunicació i les formes de discriminació concretes que experimenten en la mateixa pell.

Continuant amb el que deia, a les participants se'ls pregunta per la representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació. Molt sovint acaben explicant anècdotes i situacions personals que no tenen cap relació amb els mitjans de comunicació ni les representacions, malgrat que una vegada i una altra se'ls recorda l'objectiu de la trobada. Aquest fet, lluny de ser casual, és fruit de l'assumpció inconscient que el representat i el viscut guarden una estreta relació i així ho arriben a manifestar en algunes d'aquestes ocasions. En aquesta situació, la Persona 16, quan parla d'una representació mediàtica negativa, l'atribueix al desconeixement que té la societat sobre la diversitat funcional. Això la porta a reviure situacions concretes de discriminació i que les atribueix al desconeixement.

@Persona 16: La sèrie aquesta 'Com si fos ahir' que ara l'heu anomenat, jo també la veig molt i ha sortit una mica de tot: els nois amb cadira, una noia cega també, o sigui... La veig molt aquesta sèrie. Per a mi és com un desconeixement perquè és un tema que vam parlar... Perquè per exemple, a secundària quan fèiem educació física al meu l'institut, els companys es posaven a jugar a pilota i jo em quedava allà, en un racó, asseguda sola en un banc, com volen dir 'pues mira, mientras juegan, tú te quedas allí'. I clar jo pensava: a veure doncs si jugo dec tenir amb una pilota amb picarols perquè soni i poder-la orientar. 'Ah, no, porque como esta pelota no tiene cascabeles tú no puedes jugar, pues te quedas aquí en el banco, no se qué...' I és clar, és com un desconeixement. I per exemple, a l'hora d'agafar-me del braç, sempre m'acabava agafant del braç de la professora que teníem, en comptes d'anar amb la resta dels companys quan fèiem sortides o fèiem excursions, sobretot a l'ESO. I em sentia com aïllada. Perdó, és que... sé que potser no té relació amb la pregunta, però és que han sortit molts temes i m'han fet sentir identificada, i em fa una mica de por que no s'hagi relacionat amb els mitjans.... (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 88 – 89)

Hem de prendre en compte que la Persona 16 és una persona amb una diversitat funcional de naixement. Quan va finalitzar l'educació obligatòria es va matricular en un centre d'educació especial. Que exemplifiqui amb dues situacions ocorregudes durant la seva adolescència és coherent perquè, com tractarem en un altre apartat del present treball, les persones no tenim prejudicis en néixer, sinó que són apresos de la societat. És lògic que els episodis de discriminació més significatius els hagi patit després de l'escola i abans d'ingressar en un centre d'educació especial.

Els grups 1 i 3 afirmen que els prejudicis són apresos. La Persona 2 explica que una companya de classe del seu fill era una persona que anava amb cadira de rodes: "Aquella noia, nena, la veia superintegrada a l'escola, els nens no la... No la veien com se la mira amb la visió

dels grans amb la pena, entre els nens aquesta visió no existeix” (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 296). De forma similar la Persona 11 enceta el mateix debat que esdevé una idea consensuada:

@Persona 11: Jo puc dir que tinc una experiència positiva.... Un nen de deu anys, i cosins de la mateixa edat, i amb parla amb un tracte, com una persona, que sorprèn com em tracte. Dius: Mira un nen sí que em tracta normal.

@Persona 12: És que els nens... Mira jo vaig començar després d'anar amb la cadira de rodes, a anar amb un bastó. Els nens, per exemple, els meus nebots, per ells és normal. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 406 – 407)

Aquest posicionament coincideix amb l'enfocament del model social de la diversitat funcional que afirma que els orígens del capacitisme els hem de cercar en la societat (Nario-Redmond, 2019). És a través de la socialització que adquirim els prejudicis i en aquesta socialització els mitjans de comunicació hi juguen un paper molt important. A més a més, les representacions mediàtiques de la diversitat funcional en un alt grau són coincidents amb les representacions socials que assumim de la diversitat funcional.

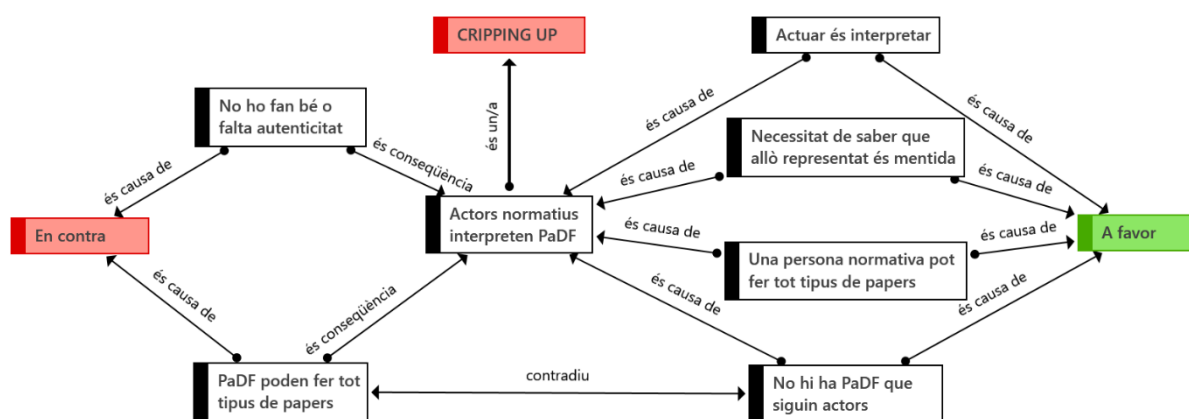
Crippling up

El *cripping up* és un concepte que podríem traduir com *disfressar-se de tollida*. Aquesta pràctica consisteix a representar persones amb diversitat funcional per part de persones sense una diversitat funcional (Benham, 2018). El propòsit del *cripping up* sol ser desafiar les normes socials, qüestionar el capacitisme i explorar les experiències de vida de les persones amb discapacitat. Pot ser una manera de generar consciència, provocar reflexió i iniciar discussions sobre la discapacitat i la seva intersecció amb diversos problemes socials, culturals i polítics. No obstant això, és rellevant tenir en compte que aquesta pràctica pot resultar controvertida, ja que planteja qüestions d'autenticitat, apropiació i representació. En aquest apartat veurem que els grups de discussió confirmen aquesta previsió de polèmica.

Aquesta és una qüestió que no estava prevista en el guió dels grups de discussió. Ha aparegut en la discussió del grup 1 i em sembla molt interessant pel seu efecte catalitzador de la conversa. És un tema polèmic que desperta moltes preguntes i toca la fibra de les participants, la qual cosa permet extreure opinions més personals, menys apreses i condicionades pels supòsits que les participants tenen sobre el que volem que diguin i el que han de dir. Aleshores, vaig decidir incloure'l en el guió. En tot cas, m'hi hauria vist obligat perquè en el grup 2 va sortir només iniciar la sessió.

Com he esmentat, aquesta qüestió va aparèixer de forma espontània en els diferents grups. Tard o d'hora eixia la qüestió de la versemblança de les interpretacions en la ficció. Totes coincidien que la versemblança és el mínim exigible i que no hi havia cap excusa per no informar-se i documentar-se a l'hora d'interpretar un paper. Totes les participants de tots els grups estaven d'acord en què la major part de les vegades les interpretacions de personatges de persones amb diversitat funcional fets per persones sense diversitat funcional són de pèssima qualitat. Benham (2018) es pronuncia en el mateix sentit i apunta que si les actuacions sobre la diversitat funcional no s'ajusten a una realitat que les persones amb diversitat funcional coneixen molt bé, provoca que aquestes no s'hi puguin sentir representades.

Per altra banda, tret del grup 4 que hi està rotundament en contra, en les altres sessions no hi ha una opinió unànime sobre la conveniència o no del *cripping up*. Després d'analitzar les diverses intervencions on es parla d'aquest tema, he elaborat un esquema amb els principals arguments esgrimits per les participants per decantar-se per una opció o l'altra.

Esquema 3 - El cripping up. Arguments a favor i en contra. Elaboració pròpia.

En el primer grup l'opinió és més aviat favorable i els arguments més repetits són la falta de persones amb diversitat funcional que siguin intèrprets professionals. La dramaturga Kate O'Reilly (Komporály, 2007) exposa que la discriminació cap a les persones amb diversitat funcional els comporta una minva d'oportunitats d'estudiar i progressar professionalment. O'Reilly destaca que els requisits d'admissió de les escoles d'interpretació són capacitistes i, per tant, les deixen fora. També esmenta les poques oportunitats d'actuar que se'ls ofereix, les quals són farciment per complir les quotes de diversitat. L'altre argument esgrimit en el grup 1 és que actuar és per definició interpretar un paper o un rol, és a dir, és posar-se a la pell d'una altra persona. En el grup 2 les persones que n'eren més favorables usaven els mateixos dos arguments, mentre que les persones contràries donaven molta importància al fet que les

persones amb diversitat funcional podrien interpretar qualsevol mena de papers i denunciaven el capacitisme inconscient que els relega a aquells papers que explícitament estan definits per les seves capacitats diferents.

@Persona 6: La meua pregunta seria aquesta: per què no nosaltres podem fer d'un personatge que no està definit per la seva discapacitat? Jo puc ser Paco. Paco té una tenda del que sigui, però en el paper no està definit que aquell personatge va en cadira de rodes. Seria el mateix. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 99)

Igualment, Kate O'Reilly (Korporály, 2007) coincideix en la necessitat de superar la relegació de les persones amb diversitat funcional a papers i obres específicament dissenyades per a la representació d'aquest col·lectiu. Endemés, estableix un paral·lelisme amb la inclusió que s'està produint en el teatre amb intèrprets racialitzades en actuacions d'obres clàssiques. Hem de tenir present que en el grup 2 hi havia dues participants del món del teatre. Això, va fer aflorar moltes qüestions relacionades amb la producció.

Algunes de les participants expressen que és més apropiat que les persones amb diversitat funcional continui i representin les seves pròpies experiències. Aquesta predilecció no sempre va associada amb una posició contrària al *cripping up*, com és el cas de diverses participants dels grups 1 i 2. En aquests dos grups també es va comentar que una persona sense diversitat funcional pot interpretar el paper d'una persona sense diversitat funcional, mentre que a la inversa no es pot donar aquesta situació. La Persona 8 ho expressa així: "Potser agafen una altra persona perquè pensen: 'Ella pot fer els dos papers i no m'importa que la gent no vegi fins a quin punt s'arriba'" (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 103). Diverses participants responsabilitzen el *cripping up* de la manca d'oportunitats d'actuar de les persones amb diversitat funcional. En el grup 4 ho expressen així:

@Persona 17: No sé si heu vist a Netflix 'Sex Education'? On surt un noi que sí que és realment discapacitat i aquest fet és important. Perquè hi hagi una representació s'han d'obrir portes als actors i actrius que tenen una discapacitat. No sé fins a quin punt estan les portes obertes. No necessites interpretar a algú que ja existeix a la societat. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 82)

En relació amb aquesta qüestió, el grup 2 expressa diverses vegades que les necessitats especials de les persones amb diversitat funcional comporten una despesa extra als mitjans. Aquestes necessitats poden ser garantir l'accessibilitat dels platós, el suport personal, adaptar els plans de rodatge, etc. Hi ha unanimitat en què són uns mínims que s'han d'exigir que s'acompleixin i que només són excuses perquè també s'assumeixen despeses en capricis i luxes de les estrelles. La Persona 6, que és actriu, comparteix una experiència personal recent:

@Persona 6: Necessitava un pis adaptat a les meves necessitats. Només vaig demanar un lavabo adaptat i una vitroceràmica. Per ells va ser un munt. Em va costar molt fer entendre que això per mi era bàsic. Per ells era un privilegi. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 70)

Val a dir que si a la manca d'oportunitats, de formació i de papers que no siguin de farciment per complir amb una quota de diversitat hi afegim que les intèrprets amb diversitat funcional han de competir amb persones sense diversitat funcional se'ls redueixen molt les oportunitats de treballar. Si, addicionalment, tenim en compte que les persones sense diversitat funcional poden interpretar el mateix paper amb l'al·licient que als mitjans els resulta més econòmic, el repte és molt complex. Aquest és el moll de l'os de les posicions més crítiques amb el *cripping up* (com la de l'anterior fragment).

En el transcurs del grup 3 de discussió va aparèixer una qüestió relacionada amb el *cripping up* que va generar debat i un ampli consens. La Persona 13 va formular la idea que la societat necessita saber que el representat és mentida:

@Persona 13: Jo personalment el què penso és, ho heu dit molt bé. Hi ha una manca d'informació. Vull dir és com que el producte necessita una persona amb discapacitat, pel que sigui. Normalment té 'Lagrimon' fuera i ja està. Però és com que la societat necessita saber que aquella persona és mentida, ho està ficcionant, jo tinc aquesta teoria. A la pròpia societat no li interessa saber que... a 'Polseres vermelles' cap d'ells era amputat. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 261)

Aquesta idea l'expressa en el sentit que l'audiència prefereix que les intèrprets no siguin persones amb diversitat funcional. Ho explica d'acord amb els prejudicis i assumpcions de la societat sobre el patiment i la desgràcia en relació amb les persones amb diversitat funcional. Per altra banda, les persones no volem prendre consciència de la nostra fragilitat i vulnerabilitat³⁴ (Nario-Redmond, 2019) i la certesa que les persones que apareixen a la pantalla són persones sense diversitat ens ofereix seguretat. Ens permet posar una distància perquè només és una pel·lícula.

Més endavant, en ser interpel·lada sobre la mateixa qüestió, la persona 13 afirma: "Sí, penso que la societat viu més tranquil·la sabent que l'actor que fa de persona amb lesió medul·lar... ¡Después se levanta y se va! (*riu*)" (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 292). Les participants coincideixen en el fet que actualment no hi ha cap impediment que expliqui la

³⁴ Nario-Redmond (2019) exposa que un dels orígens remots del capacitisme és l'evitació de les persones amb diversitat funcional perquè la seva existència ens recorda la nostra vulnerabilitat i la mort. Aquesta idea forma part de la teoria de la gestió del terror, en anglès la *Terror Management Theory* (TMT).

necessitat de no comptar amb la participació de persones amb diversitat funcional i que l'única explicació és el desinterès a causa que els mitjans no prioritzen mostrar la realitat. Com ho expressa la Persona 15: “Els mitjans de comunicació els hi interessa més que et quedis la història que ells volen, que no, la història real” (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 295). Tot el debat previ els duu a concloure que aquest desinterès de mostrar la societat i la vida en la seva complexitat té unes conseqüències nefastes per a les persones amb diversitat funcional, però també per a la resta perquè ignorar aquestes situacions prevé les persones sense diversitat funcional de la més remota oportunitat d'anticipar la contingència de la vida.

@Persona 14: Sí la societat viu més tranquil·la, però després...

@Persona 15: Qui ho paguem som nosaltres!

@Persona 12: Sí, però perquè nosaltres...

@Persona 14: Clar! Sí! I bueno, nosaltres i ells, per què viu més tranquil·la perquè viu amb els ulls tapats, vale? Però després quan passen els casos com...

@Persona 15: Flipen!

@Persona 14: Vale?

@Persona 15: Abres un melón y dices: ‘ Y por donde empiezo?’

@Totes3: Clar, sí!

@Persona 14: Quan es troben amb la situació aquí, no saben ni per on agafar-la.

@Persona 11: Ja, ja! A mi per exemple!. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 292)

Com que la societat prefereix el *cripping up*, els mitjans de comunicació tenen un al·licient més per no contractar persones amb diversitat funcional. El resultat acabarà sent de pèssima qualitat per dos motius complementaris: per una banda, els mitjans estan més interessats a vendre'ns una realitat que en representar la societat i, per l'altra, les professionals dels mitjans tenen el mal costum de no informar-se sobre la diversitat funcional. Les persones amb diversitat funcional en paguem les conseqüències en forma de minva d'oportunitats, incomprensió i interiorització d'uns prejudicis, però alhora, les individualitats que conformen la societat es veuen privades d'una de les funcions de la ficció: ajudar-nos a preparar els reptes que ens planteja la vida. Els mitjans de comunicació, quan renunciïn a representar la realitat per vendre'ns-en una, estan negant a la gent l'oportunitat de normalitzar³⁵ certes situacions en què una persona de l'entorn adquireix una diversitat funcional.

³⁵ Fem servir aquesta paraula en el sentit que li atorguen les participants dels grups de discussió de l'investigació titulada *la representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació*.

La diversitat funcional com a minoria

Al llarg de la nostra investigació sovint hem fet referència a les minories. A nosaltres ens interessen les minories en la definició del model genètico-interaccionista de la influència social com agents dels processos d'innovació (Moscovici, 1996). Amb aquests processos d'innovació la minoria de les persones amb diversitat funcional plantegen un conflicte a la majoria social per tal de substituir la norma del capacitisme i les seves representacions socials per una nova norma.

Les minories exerceixen aquesta influència de dues maneres, les quals resultaran en dues tipologies diferenciades d'aquesta minoria: la *minoria activa* i la *minoria com a víctima* (Moscovici i Pérez, 2007). La minoria activa adopta una actitud i uns comportaments transgressors que provoquen un conflicte sostingut en el si de la majoria. Aquesta majoria, per recuperar l'equilibri que li és negat amb el conflicte, sovint acaba assumint el plantejament de la minoria, si més no de forma parcial. Aquesta influència dependrà sobre manera de l'estil de comportament que adopti la minoria (Moscovici, 1996). D'aquesta manera, els estils de comportament que manifestin que el grup està fortament compromès i que la finalitat perseguida es té en gran estima, fins al punt d'assumir voluntàriament sacrificis personals, tindran una incidència notable. Un altre tipus de minoria és aquella que es presenta a si mateixes com a víctima que apel·la a la culpabilitat social (Moscovici i Pérez, 2007). Aquesta posa l'èmfasi en les causes externes pels seus desavantatges i demana el respecte dels seus drets i l'exigència d'una compensació per allò que li ha succeït. Les minories actives generen un conflicte entre elles i la majoria i, en canvi, les minories com a víctimes generen un conflicte dins la majoria. A les primeres els podem atorgar un caràcter més polític i a les segones, ètic.

En el grup 3 parlen explícitament sobre la necessitat de participació en la política institucional. Consideren que les decisions que afecten les persones amb diversitat funcional les han de realitzar les persones del col·lectiu. La Persona 13 afirma: "Tot això que estem parlant, precisament és perquè les lleis no les ha fet ningú amb discapacitat" (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 221). Hi ha unanimitat en el grup sobre aquesta qüestió, sobretot en els grups 1 i 3 i, en menor mesura, al 4, en el qual sorgeixen diverses qüestions relacionades amb l'organització política. Per exemple, en el grup 3 es produeixen diverses confrontacions entre els dos models de la influència social:

@Persona 15: Arrel de la meva situació el meu entorn és molt més sensible.

@Totes3: Sí. sí!

@Persona 15: Però es en plan, ¿lo tengo que hacer yo o lo tienen que hacer los medios de comunicación? Ya que yo no tendría porque hacerlo, no?

@Persona 13: Bé, però si estem reclamant que ens truquin a la porta, hem d'estar disposats a ajudar. Penso, eh!. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 476 – 480)

Algunes participants més actives en grups militants prenen un comportament més actiu i de vegades arriben a manifestar-se crítiques, i denuncien la responsabilitat de les persones amb diversitat funcional en el manteniment del capacitisme. L'apel·lació més explícita la fa la Persona 1: “Cal començar pel propi col·lectiu, ens cal fer autocrítica en moltes coses” (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 564). La seva principal reclamació és que les persones del col·lectiu facin coses. La Persona 1 forma part d'una *minoría activa*, ja que participa molt activament en una associació que defensa els drets civils de les persones amb diversitat funcional. Anàlogament, la Persona 17 diu que cal incentivar la presa de paraula:

@ Persona 17: Demanem més presència però perquè hi hagi més presència també hi ha d'haver gent interessada. Per això s'ha de donar una oportunitat i també incentivar a altres persones amb diversitat o amb discapacitat que vulguin, perquè hi ha moltes persones amb discapacitat, que no volen això. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 259)

La necessitat de la presa de la paraula per part de persones amb diversitat funcional és important, ja que es necessiten persones amb diversitat funcional que actuïn com a guies d'opinió per garantir la penetració de certs missatges dels mitjans de comunicació i la interpretació d'alguns altres (Rouquette, 1994). Sabem que els mitjans tenen una influència cabdal en la reproducció i transformació de les representacions socials (Farr, 1994) i que la influència directa dels seus missatges és molt limitada segons la teoria del *flux de comunicació de dos passos* de Lazarsfeld (Rouquette, 1994). La influència d'aquests missatges es produeix a través de les guies d'opinió, que no només difonen el missatge, sinó que el selecciona i transforma. Aquesta transformació, al seu temps, comporta una assimilació per part de la guia d'opinió i l'assimilació per part de les receptores i és mitjançant l'acció d'aquestes guies que es produeix l'acció de la influència per transformar les representacions socials sobre les persones amb diversitat funcional.

Per regla general, les persones amb diversitat funcional són un col·lectiu propens actuar com a minoria com a víctima. Conscients dels estereotips negatius que la seva condició porta associats, i davant la seguretat que la pertinença a aquest col·lectiu a ulls de la resta acabarà definint-les completament, se senten empeses a definir-se com a persones *in-discapacidades* (Watermeyer i Görgens, 2013). Definir-se pel que no són els dificulta saber qui són realment, i això és un impediment a l'hora de constituir-se com a minoria activa. Per altra banda, es nega

l'existència d'una minoria de persones amb diversitat funcional mentre es reconeix l'existència de diversitats funcionals classificades segons el diagnòstic mèdic i d'acord amb el model mèdic (Nario-Redmond, 2019). Des d'aquesta visió es fomenten les associacions assistencialistes específiques per a cada diversitat funcional, malaltia i diagnòstic, així com les campanyes i la difusió estan enfocades a explicar a la societat les seves particularitats i demanar-ne la solidaritat i la caritat.

Tot i que la diversitat funcional com a minoria es relaciona més amb una minoria com a víctima no sempre s'expressa així. Algunes mesures d'accessibilitat que avui en dia donem per descomptades, com l'accessibilitat del transport públic, es van assolir mitjançant accions de desobediència (Nario-Redmond, 2019). Les activistes d'ADAPT³⁶ es van encadenar a busos i amb el temps el transport accessible va ser reconegut com un dret civil: "El moviment pels drets de la discapacitat va afirmar el lideratge de les persones amb discapacitats per a representar les seves preocupacions comunes" (p. 316). Així, una mateixa minoria pot actuar amb estratègies diferents.

Anteriorment hem citat dos fragments on les Persona 1³⁷ i la Persona 17³⁸ criticaven l'actuació de la minoria com a víctima. Ara citarem un exemple de la Persona 4 en la qual actua com a víctima:

Persona 4: Jo ara penso, jo he anat a buscar diners per l'equip de bàsquet fa molts anys, i hi anava sense la cama, a buscar els diners. I en crosses, perquè el senyor que em veiés, allà, dies: 'Pobrecito, vamos a darle dinero al grupo'.

@Persona 1: Jo ho entenc, a mi, també em fa molta ràbia aquestes campanyes que et presenten com algú que necessita ajuda, però entenc que és allò que ven.

@Persona 4: I l'ONCE no deixa de ser una empresa que fa negoci i el negoci. Cal fer pena? Doncs fem pena. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 157 – 159)

La Persona 4 milita activament pels drets de les persones amb diversitat funcional i en tot moment queda clar que forma part d'una minoria activa, però reconeix que en aquestes situacions, per assolir el propòsit de recaptar diners, fa servir l'estratègia de victimitzar-se. Això ens servirà per clarificar un aspecte de les minories:

³⁶ ADAPT són les sigles d'*American Disabled for Attendant Programs Today* i és una organització militants dels Estats Units de drets civils de les persones amb diversitat funcional.

³⁷ "@Persona 1: La ONCE és: tu juga que, així, ens ajudes" (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 149).

³⁸ "@Persona 17: A vegades, penso que es tendeix molt a fer campanyes molt concretes i no de forma integral de la persona amb discapacitat, ja sigui publicitat, ja sigui fent programes o en sèries" (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 52).

Una observació final sobre la diferència entre les minories com a individus actius i les minories com a víctimes. Sigui com sigui la teoria utilitzada per a explicar les seves característiques específiques, és certament desconcertant que aquestes dues minories en realitat representin la mateixa minoria. (Moscovici i Pérez, 2007:744) [Traducció pròpia]

Quan parlem de tipus de minories no hem d'interpretar que aquestes són monolítiques i que actuen sempre com un o altre tipus de minoria. Alguns individus tenen la tendència d'actuar més sovint com a minoria activa i d'altres, com a minoria com a víctima. És més, els individus o grups que tenen la tendència d'actuar com a minoria activa de vegades poden apel·lar contra la culpabilitat social per ser més eficients a l'hora d'obtenir els resultats desitjats, i el mateix succeeix quan ens referim a l'altre tipus de minoria.

Per finalitzar, diverses participants afirmen que hi ha coses que estan canviant. A través de les xarxes socials les persones i els col·lectius militants han trobat una manera de fer sentir la seva veu i, a poc a poc, es van obrint pas als mitjans tradicionals.

@Persona 17: On sí que penso, si podem comptar com a mitjans de comunicació les xarxes, allà sí que et pots trobar amb persones, evidentment has d'anar buscant-les, si ets consumidor i et vas nodrint, jo tinc a persones que fan activisme, ensenyen la seva vida, ensenyen coses i també anar aconseguint integrar-se en programes. I allà sí que potser pots veure més representació. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 52)

Les participants més joves aporten una visió optimista i un full de ruta per a la transformació. Nario-Redmon (2019) exposa que els ingredients necessaris per poder dur a terme una acció col·lectiva efectiva són percebre la injustícia i un destí de grup compartit, tenir una identificació amb el grup, creure en el canvi ser eficaces col·lectivament i desenvolupar tàctiques d'acció col·lectiva. A continuació, dedicarem un apartat a parlar de possibles accions per superar el capacitisme.

Què fer? Accions i propostes

Un objectiu subjacent d'aquest treball és apuntar les vies de superació del capacitisme pensades en clau mediàtica. L'última part del guió estava dedicada a aquest apartat i era l'última pregunta que es feia als grups de discussió, però en les sessions és una cosa que està sempre present, a estones més directament, d'altres més subtilment. Podríem dir que sempre té una presència latent. Les participants són molt conscients que si parlem de la representació de la diversitat funcional és per arreglar les coses. Moltes han renunciat a compromisos previs,

empeses per una voluntat de transformació per canviar les coses, i també per un sentit del deure.

Aquest apartat és un recull d'idees i suggeriments que han anat apareixent durant les sessions. La major part han sorgit a més d'un grup i unes altres són unànimes. En aquest apartat eixiran moltes qüestions tractades en els anteriors apartats de la present investigació. Per això, no repetirem les argumentacions ja donades.

Totes les participants coincideixen en, que tots els mitjans de comunicació han de representar més la diversitat funcional principalment per, en paraules de les participants, normalitzar-la. Una major difusió mediàtica comporta una assimilació per part del públic (Rouquette, 1994) i la possibilitat de transformar les representacions socials sobre la diversitat funcional.

Pel que fa a la forma, exposen que la representació ha de ser normalitzada, sobretot en contraposició de les representacions del pobret i el superheroï. Entenen que una representació normalitzada ha de representar la realitat quotidiana i ha d'incloure totes les diversitats funcionals, inclús aquelles que no són visibles. Parlen de realitat quotidiana en dos sentits: mostrar persones amb diversitat funcional fent accions del dia a dia i que aquestes no només siguin representades com a persones amb diversitat funcional.

Persona 17: I tractar el personatge amb diversitat igual que la resta, gravant tot el seu dia a dia, que només els que ho patim sabem com és. És això, no t'ho ensenyen, no apareix tractat igual que la resta de personatges. Hauria de ser: viu així, fa això, se'n va a treballar, a l'escola. Tot això no ens ho ensenyen. Només ens mostren que està a la cadira i prou.

@Persona 20: Però no ensenyen quan aquesta persona ha d'anar a comprar-se un pis, no? No mostren el dia a dia.

@Persona 17: Exacte, no el tracten com a qualsevol personatge. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 169 – 173)

Una altra condició que han de complir les representacions normalitzades és mostrar els processos i els termes mitjans. Les representacions que es fan de la diversitat funcional són molt extremes o mostren una persona en l'estat en què està immediatament després de patir un accident, o ja ens la mostren quan està recuperada i és totalment autònoma. Rarament es fan visibles els processos de curació o rehabilitació. La Persona 15 ho expressa molt gràficament: "O et posen aquella persona que va amb cadira de rodes, que se li cau la 'babilla'... a l'extrem... del noi aquest de la maratón" (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 78 – 82).

Les participants dels grups 2 i 4 destaquen que cal representar totes les diversitats funcionals. Ho contraposen amb el que passa ara mateix, ja que se'n representen només

algunes, les prototípiques i fàcilment identificables, com la cadira de rodes. S'ha de fer especial èmfasi en les diversitats funcionals no visibles, aquelles que no són externament evidents. La Persona 10 denuncia: “Nosaltres som invisibles. Els qui tenim aquestes...És en cadira de rodes i ja està” (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 109). Aquesta invisibilitat els comporta més incomprensió social, fins i tot de la gent més propera. A més, cal deixar de fer una representació de la diversitat funcional lligada a campanyes específiques d'un sol tipus i adoptar una representació més integral. La Persona 17 ho expressa així: “Penso que es tendeix molt a fer campanyes molt concretes i no de forma integral de la persona amb discapacitat” (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 52).

Per tal d'aconseguir que els mitjans de comunicació facin una representació no estereotipada, comenten que és bàsic informar la societat. Aquest argument és una mica contradictori perquè els mitjans de comunicació són un dels principals mitjans d'informació. Algunes persones repeteixen constantment que s'ha d'educar i informar la gent. Algunes d'aquestes participants creuen que l'escola és un element clau.

Relacionat amb aquest aspecte, algunes persones destaquen que els mitjans estan formats per persones que tenen els mateixos prejudicis que la resta de la societat. Per això, proposen que s'ha d'informar i formar les professionals dels mitjans de comunicació. Algunes recorden que les periodistes, en l'exercici del seu ofici ja estan obligades a documentar-se i que moltes vegades no ho fan per desinterès. Les periodistes tenen a la seva disposició la *Guia de comunicació inclusiva* (Ajuntament de Barcelona, 2019) i la *Guia de llenguatge inclusiu en el tractament de persones amb discapacitat* (DGPL, 2021), les quals ofereixen uns criteris bàsics de l'ús del llenguatge a l'hora de comunicar informacions sobre les persones amb diversitat funcional. A més, l'Associació Obertament i el Grup Barnils han posat en marxa l'Observatori de Mitjans i Salut Mental³⁹, el qual analitza les notícies que parlen de salut mental a Catalunya per detectar missatges estigmatitzants en els mitjans. Aquestes són algunes de les eines desplegades per sensibilitzar les periodistes, però pel que comenten les participants, possiblement no estan aconseguint assolir el seu objectiu:

@Persona 5: Com fer-li arribar als que es dediquen això la importància, que és responsabilitat seva, per dir-ho així, no sé com dir-ho, fer arribar aquesta informació i no d'una manera negativa: la situació és així. No sé, per mi ho haurien de transmetre.
@Persona 10: Ho haurien de saber. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 109)

³⁹ Pàgina web de l' Observatori de Mitjans i Salut Mental: <https://www.media.cat/salut-mental/>

En aquest sentit, una altra volta ens tornem a trobar amb aquest desinterès o falta de voluntat vers el ser deure de complir amb el servei públic que els ha estat assignat: “Persona 1: Sobretot les televisions públiques, que no han d’anar per audiència sinó que tenen una funció molt clara, per tant, s’hauria de començar apostant per aquí” (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 498).

En el cas de Catalunya, les funcions de servei públic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA) estan recollides en el Contracte programa que en garanteix el finançament d’aquest òrgan. A més, el Consell de l’Audiovisual de Catalunya (CAC), l’òrgan regulador, elabora un informe anual sobre el compliment del servei públic (CAC, 2021). En l’informe del 2020 s’adopta la perspectiva del model mèdic i se situa la diversitat funcional en “l’àmbit de la sanitat” (p. 52). Es destaca com un fet positiu que dins la programació regular de la Televisió de Catalunya la presència de la diversitat funcional, es produeix sobretot en l’àmbit esportiu, amb un programa que dona veu a persones amb diversitat funcional “a qui l’esport els ha servit com a mètode de superació” (p. 125) i un altre dedicat a “fomentar l’activitat física entre les persones amb diversitat funcional” (p. 125). És evident que aquesta programació, que el regulador no problematitza, coincideix amb el que critiquen les participants. A banda, existeix la Mesa per la Diversitat en l’Audiovisual, una entitat promoguda pel CAC per promocionar una millor representació de la multiculturalitat i de la diversitat en els mitjans audiovisuals de Catalunya, però sembla que quelcom està fallant: “Els haurien de formar en aquest tema. Aquest tema està sempre aïllat i la gent que treballa en serveis públics hauria de rebre cursos, diga-li com diguis, però prou informació. I compartir-ho” (Persona 5, Grup de discussió 2, Àpendix 3, 407).

Així mateix, les participants consideren imprescindible que les persones amb diversitat funcional participin de tots els processos de comunicació de masses: “Des de guionistes, qui faci els guions, qui estigui de cara al públic... jo penso que en totes les àrees ha d’haver” (Persona 13, Grup de discussió 3, Àpendix 4, 629). Com ja hem comentat en un altre apartat d’aquest treball, la presència de treballadores amb diversitat funcional és imprescindible per reduir els prejudicis de les professionals dels mitjans i per afavorir-ne el contacte entre grups (Nario-Redmond, 2019). A més, a part de ser la millor manera de canviar els estereotips de la gent que treballa en els mitjans, és la millor manera de demostrar que aquest compromís és de veritat i no una estratagema instrumental de falsa inclusió. Les participants denuncien constantment aquesta instrumentalització i una inclusió que no és tal perquè la major part de vegades relega les persones amb diversitat funcional a fer tasques intrascendents o a fer el titella, com és el cas d’aquest fragment:

@Persona 18: Hi ha una excepció que és un programa que es diu ‘Per què volen els avions?’. Està presentat per l'Eloi Collell, que és el primer presentador amb Síndrome de Down. ... Una altra cosa és si realment està integrat a l'equip del programa perquè, clar, en una entrevista que li van fer, la cap de redacció li va preguntar si participava en les reunions de guionistes per preparar els programes i va dir l'Eloi Collell que li donaven ja tot fet. No tenia ni veu ni vot. (Grup de discussió 4, Apèndix 5, 255)

A part, les persones amb diversitat funcional han de tenir veu sobre els continguts dels mitjans de comunicació i els *frames* o marcs. Molt relacionat amb aquest aspecte, les participants del grup 3 proposen la creació de la figura del conseller de la diversitat funcional, la qual hauria d'estar present en tots els mitjans de comunicació. Hi fan referència en diverses ocasions i l'anomenen de diverses formes: assessor de la diversitat, assessor educatiu de la discapacitat, gestor sobre la diversitat i conseller de la discapacitat:

@Persona 15: Del pal que hi hagués un assessor educatiu de la discapacitat en un cas com dels mitjans de comunicació. És molt bona idea.

@Persona 12: Sí, sí.

@Persona 13: Un assessor de diversitat. De totes les àrees hauria d'existir. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 616 - 618)

Aquesta figura també hauria d'assessorar sobre com eliminar les barreres capacitistes que exclouen o dificulten la presència de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació. En el grup 2 no li posen nom a aquesta figura, però sí que reclamen que hi hagi una responsable que garanteixi que les persones amb diversitat funcional puguin participar en un rodatge:

@Persona 6: Que tu tinguis la seguretat de que si tu dius: ‘necessito que hi hagi una rampa’ no hagas d'arribar i dir: ‘no hi ha una rampa, com ho faig?’... Potser no són temes que haguem de fer nosaltres, sinó que si hi ha una responsable d'això haurien d'assegurar-se que tot estigués accessible perquè si no jo ja no puc fer el que anava a fer. Potser això és important. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 72)

En aquest fragment es feia referència a un rodatge d'exterior, però l'accessibilitat dels mitjans de comunicació és un tema que ha sortit en tots els grups.

El *cripping up*, que una persona sense diversitat funcional interpreti el paper d'una persona amb diversitat funcional, és un tema polèmic dins els grups de discussió, tal i com ja hem vist en l'apartat corresponent de la investigació. El grup 4 és l'únic en el qual hi ha un consens en contra, i la pràctica del *cripping up* es veu com una barrera per a les persones amb diversitat funcional: “Perquè hi hagi una representació s'han d'obrir portes als actors i actrius

que tenen una discapacitat” (Persona 17, Grup de discussió 4, Apèndix 5, 82). Tot i això, en altres grups hi havia veus que apuntaven en la mateixa línia.

Una demanda de tots els grups és que hi hagi persones amb diversitat funcional a les tertúlies i debats dels mitjans per parlar de qualsevol tema. Comenten que les poques vegades que es convida una persona amb diversitat funcional és per tractar la diversitat funcional. Reclamen que s’acabi amb aquest encasellament que posa en evidència el prejudici capacitista en què un únic tret de la persona la defineixi tota i en totes les circumstàncies.

@Persona 12: També, a més, a les tertúlies, o programes de televisió, no hi vagin gent amb discapacitat, a parlar sobre, aquesta, discapacitat. A mi el que m’agradaria és que hi anés gent amb discapacitat, però a parlar de qualsevol altre tema. (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 633)

Moltes participants també comenten que hi podria haver una persona amb diversitat funcional presentant els informatius i el mateix en la ficció, persones amb diversitat funcional incloses en totes les pel·lícules i sèries: que alguns personatges de les obres de ficció populars siguin persones amb diversitat funcional i interpretin personatges que no corresponguin a la representació del pobret ni del superheroï:

@Persona 1: Jo en ficció, ja no demano ni papers principals, si no que la mare del protagonista, el pare, veí, germà, el quiosquer, o el flequer, o el que fos, fos una persona amb discapacitat. I això, anant normalitzant-ho en cada sèrie o pel·lícula. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 472)

Una vegada més, que aquesta representació mostri les persones amb diversitat funcional en la seva quotidianitat fent accions del dia a dia. Personatges que tenen les mateixes inquietuds i desafiaments que la resta: “¡Porque voy igual de perdida en la vida que todo el mundo!” (Persona 15, Grup de discussió 3, Apèndix 4, 150).

Fer servir les històries personals i biogràfiques es veu com una bona manera d’informar i ajudar a mitigar la incomprensió de la societat. Algunes participants pensen que per aconseguir que els mitjans siguin més sensibles amb la diversitat funcional és que “l’única manera de que es canviés això és que una persona, un bon director, no sé com dir-ho, un professional important de mitjans de comunicació que li passés una cosa així” (Persona 10, Grup de discussió 2, Apèndix 3, 386). Les participants estan convençudes que tenen les portes dels mitjans de comunicació tradicionals tancades. En canvi, veuen en Instagram i Tik Tok una via de difusió molt interessant on expressar-se, sobretot en difonen les seves històries de vida i el seu dia a dia:

@Persona 8: Jo crec que és exposar-te tu mateix. Fer vídeos tu mateix. Explicar les coses tu i fer-ho de vegades amb gent molt jove perquè diguin: ‘mira el que li ha passat’ i que s’assabentin bé. (Grup de discussió 2, Apèndix 3, 167)

En tots els grups surt aquesta via de difusió com una de les més interessants. De totes les propostes de superació de les actuals representacions socials és l’única que depèn i està totalment a l’abast de les persones amb diversitat funcional. La bona notícia és que això ja està succeint com comenten diverses de les participants més joves. “Hi han molts comptes, cada cop més, de persones que tenen problemes de mobilitat i que els mostren” (Persona 15, Grup de discussió 3, Apèndix 4, 401). La Persona 17 diu que aquests comptes d’activistes a poc a poc van aconseguit fer-se el seu lloc en els mitjans tradicionals, però les històries biogràfiques no només estan reservades per les xarxes socials:

@Persona 15: Per això, per exemple, crec que els llibres d’experiències però novel·lats, que és el que jo estic fent, és molt interessant per portar a escoles, per sensibilitzar de debò a la societat, a totes les edats més partíceps i no només partíceps...

@Persona 13: Jo penso que també passa perquè quan som petites, quan nosaltres som petites no tenim ‘pre-judicis’, (RIU). (Grup de discussió 3, Apèndix 4, 468 – 469)

Per últim, les participants diuen que s’ha de garantir l’accés de les persones amb diversitat funcional a l’educació, ja que estan entre les que hi tenen menys accés⁴⁰ (Observatori del Treball i Model Productiu, 2023). Com ja hem vist, hi ha un seguit de factors socials que tenen a veure amb la discriminació que ho expliquen: els prejudicis duen a les educadores, la família i la societat a tenir poques expectatives; l’opressió interioritzada fa que la pròpia persona amb diversitat funcional tampoc tingui moltes expectatives; la manca d’accessibilitat de molts equipaments i institucions; una tendència a segregar les persones amb diversitat funcional en centres d’educació especial i que les acabaran dirigint a ser institucionalitzades; uns requisits d’accés de certes institucions marcadament capacitistes; i la falta de suport per poder estudiar (Komporály, 2007; Nario-Redmond, 2019). En els grups de discussió els dos últims factors han aparegut en més d’un grup.

És per això que resulta imprescindible eliminar les barreres socials i físiques ja que impedeixen l’accés a l’educació de les persones amb diversitat funcional. En els grups 2 i 3 s’ha denunciat que els requisits d’admissió de l’Institut del Teatre són inassolibles per a les persones amb diversitat funcional: “L’Institut del Teatre no em deixa fer la formació però...Clar, no entres per nota de tall, si no no eres capaz de hacer no sé cuantas poses”

⁴⁰ El percentatge de persones amb diversitat funcional amb estudis superiors és la meitat que el del conjunt de la població de Catalunya (Observatori del Treball i Model Productiu, 2023).

(Persona 13, Grup de discussió 3, Apèndix 4, 127). És una evidència que aquesta anomalia dificulta que hi hagi més representació de les persones amb diversitat funcional als mitjans de comunicació.

També es veu imprescindible implementar la figura de l'assistent personal a les universitats per garantir l'accés als estudis de les persones amb diversitats funcionals físiques severes:

@Persona 1: La UDG ara, a MIFAS, ens ha contractat un assistent personal, perquè tenen un noi que està estudiant una enginyeria, i té una discapacitat d'atròfia muscular, i necessita que algú li obri l'ordinador, que algú l'acompanyi al bany, que algú li obri la porta, i si fuma, que no ho sé, doncs que li posi el cigarro a la boca, que si fan una cervesa li obri la cervesa... I la universitat ho fa com a fet extraordinari.

@Persona 2: No entra, com exemple, en el Pla de Govern, aquesta figura.

@Persona 4: Hi ha una llei que està aparcada des de fa molt temps, i que no arranca...

@Persona 2: Que fort, no?

@Persona 4: Que és la llei de l'assistent personal, però no hi ha manera que aquesta llei tiri endavant, en fi. (Grup de discussió 1, Apèndix 2, 529 – 534)

Existeixen moltes altres barreres que dificulten l'educació de les persones amb diversitat funcional, però aquestes dues són les que han sortit de forma molt clara en les sessions.

Aquest és el recull d'exigències i accions que, segons les participants, farien possible que les representacions socials del capacitisme milloressin. Hem de tenir que les persones del col·lectiu només poden dur a terme per elles mateixes aquestes accions: fer ús de les xarxes socials per difondre les històries de vida i el seu dia a dia. Les altres les podríem classificar com a actes de violència institucional i discriminació il·legal. S'ha de pressionar les institucions perquè hi posin remei. Alguns exemples serien la no-inclusió de persones amb diversitat funcional que treballen als mitjans, els requisits d'accés de l'Institut del Teatre, la inexistència de la figura de l'assistent personal a les universitats o el conseller de la diversitat funcional als mitjans de comunicació. Un tercer grup estaria format per suggeriments de com s'hauria de representar la diversitat funcional de manera no estereotipada.

Conclusions

En aquest apartat ens proposem extreure les conclusions de tota la investigació. Per fer-ho primer repassarem les preguntes d'investigació una per una. Intentarem contrastar les hipòtesis que ens havíem formulat amb els resultats obtinguts de la investigació i, en els casos que no sigui possible, formular respostes o hipòtesis per explicar-ne les discrepàncies. No hem d'oblidar que la ciència també avança quan es refuta una hipòtesi suficientment fonamentada.

Tot seguit, procedirem a comparar les diferències en les representacions socials segons les categories sociològiques i segons el tipus de diversitat funcional en els principals temes de la investigació. Seguidament, reflexionarem sobre la pertinença de tots els elements de la recerca per assolir els objectius d'investigació que ens havíem marcat: el marc teòric, el grup de discussió com a paquet tècnic i la mostra escollida. Amb aquests resultats intentarem proposar-hi millores. Finalment, apuntarem línies d'investigació per seguir indagant sobre aquest tema. Això és especialment rellevant en aquest treball perquè la seva finalitat és propedèutica.

Començarem donant resposta a la primera pregunta d'investigació. Els resultats de l'estudi indiquen que les persones amb diversitat funcional tenen plena consciència de l'existència d'unes representacions mediàtiques, les quals sustenten una ideologia, el capacitisme, que promou la discriminació i l'estigmatització del col·lectiu. Perceben que existeixen unes representacions socials que són les responsables de la discriminació i els estereotips sobre la minoria de les persones amb diversitat funcional. La justificació d'aquesta hipòtesi se sustenta en les respostes obtingudes al llarg de tota la investigació.

La segona pregunta d'investigació és si consideren que la diversitat funcional rep una cobertura suficient per part dels mitjans. Totes les participants han destacat que la presència mediàtica de la diversitat funcional és molt inferior a la que hauria de tenir el col·lectiu en funció del seu pes demogràfic. Les participants atorguen una gran importància a l'exposició en els mitjans perquè l'augment de la visibilitat del col·lectiu permetria la *normalització* de la diversitat funcional. La *normalització* és un terme vulgar que fan servir les participants per referir-se al procés d'objectivació d'una representació social de la psicologia social en la seva funció d'integració de novetat (Jodelet, 1994). Hem de tenir present que és mitjançant la comunicació de masses que es creen i transformen les representacions socials (Farr, 1994) i, per aquest motiu, la presència en els mitjans de comunicació és imprescindible per transformar les representacions socials capacitistes. Nario-Redmon (2019) concedeix molta importància al contacte mediat en la reducció dels prejudicis capacitistes.

En els grups de discussió opinen que darrerament altres minories, com les persones racialitzades o les persones del col·lectiu LGTBI que històricament també han estat invisibilitzades en els mitjans de comunicació, han millorat molt la seva quota de pantalla i les representacions estereotipades que se'n fa d'elles. Les participants consideren que aquest increment és la raó que explica la millora en les representacions socials i la disminució de la discriminació vers aquests grups. Aquesta comparació amb altres grups que gaudeixen d'un reconeixement com a minories oprimides evidencia l'anhel de les persones amb diversitat funcional d'obtenir aquest reconeixement i exercir una influència social per assegurar els seus drets civils i millorar les seves condicions de vida.

Quan ens proposem indagar sobre els motius d'aquesta invisibilització en els grups de discussió, que és la tercera pregunta d'investigació, n'han aparegut molts, però quan els analitzem amb més deteniment, s'evidencia que tots estan relacionats entre si i poden ser explicats des de la discriminació capacitista i l'exclusió del que no és normatiu en la societat. Aquestes són les hipòtesis que havíem formulat. A continuació les veurem amb més detall.

La principal causa de la falta de representació de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació és que aquests no representen la societat en la seva complexitat, sinó que només en mostren una part. La cultura mediàtica *mainstream* i la societat occidental estan molt influenciades per l'ideal del cos perfecte (David i Derthick, 2013). Aquest és un altre motiu que ha aparegut en els grups de discussió. El culte al cos i a la bellesa canònica estan associats amb una cultura medicalitzada, i també es corresponen amb els eixos d'opressió i privilegi de la societat. El que es mostra als mitjans quasi sempre coincideix amb l'ideal d'una persona jove, atlètica, atractiva, amb poder, de classe alta, heterosexual, CIS, de pell blanca i, per descomptat, que s'ajusta a la norma capacitista.

La incomoditat que genera la contemplació de les persones amb diversitat funcional és una altra raó per a la invisibilització. Segons la teoria de la gestió del terror⁴¹, la diversitat funcional provoca una reacció d'evitació en les altres persones perquè ens recorda la nostra vulnerabilitat i la fragilitat del cos i la ment (Nario-Redmond, 2019). Com que els mitjans no estan interessats a mostrar la realitat, sinó a augmentar les taxes d'audiència, no mostren allò que podria causar inquietud a l'espectador. Aquesta teoria és l'única de les aparegudes al llarg de la recerca que atribueix al capacitisme un origen remot existencial i no social.

Un altre conjunt de motius està relacionat amb la naturalesa social dels prejudicis: aquests s'aprenen. La manca d'informació i educació de les persones sobre la diversitat

⁴¹ En anglès *Terror Management Theory* (TMT).

funcional provoca la incomprensió i la falta d'empatia. Aquesta incomprensió és la causa d'una evitació no només del contacte directe, sinó també del mediat. Els mitjans prioritzen aquells continguts susceptibles d'atraure una audiència més massiva i, en conseqüència eviten parlar sobre la diversitat funcional. Ens trobem davant d'un procés cíclic que es retroalimenta: la no-representació als mitjans produeix una incomprensió de l'audiència i, a la vegada, aquesta incomprensió motiva la invisibilització per part dels mitjans. Així mateix, les professionals dels mitjans de comunicació són persones que tenen els mateixos prejudicis que la resta de la societat. Tenen manca de formació específica sobre el capacitisme i la mateixa tendència a l'evitació. Per consegüent, les participants són molt crítiques amb les professionals dels mitjans de comunicació, a qui acusen de tenir falta d'interès i indiferència i, d'escriure, consideren que com a professionals de la informació tenen el deure i la responsabilitat de mostrar la diversitat de la societat.

Per últim, els grups de discussió atribueixen a la falta de professionals amb diversitat funcional que treballen en els mitjans de comunicació part de la responsabilitat de la no-representació del col·lectiu. Per una banda, la presència de persones amb diversitat funcional que treballen als mitjans mitigaria els prejudicis i estereotips de la resta de professionals a través del contacte entre grups (Nario-Redmond, 2019), però perquè aquesta presència es pugui donar abans s'haurien de corregir dos impediments relacionats amb l'accessibilitat. El més obvi és que s'hauria de garantir l'accessibilitat física de tots els mitjans de comunicació. A més, s'haurien de prendre mesures per millorar i garantir l'accés a la formació per part de les persones amb diversitat funcional. Hem de tenir present que a Catalunya el percentatge de persones amb diversitat funcional amb estudis superiors és la meitat que el del conjunt de la població (Observatori del Treball i Model Productiu, 2023) i els requisits d'accés dels centres de dramàtúrgia deixen fora les persones amb diversitat funcional (Persona 13, Grup de discussió 3, Apèndix 4, 127).

Tot seguit ens proposem respondre a la pregunta d'investigació sobre l'existència de certes formes concretes de representació de la diversitat funcional. Les participants van argumentar que quan s'arribava a produir aquesta representació era apel·lant a la pena del pobret o amb un missatge de superació. Així, la hipòtesi va ser validada. A més, dels grups de discussió s'extreu la caracterització general de les representacions mediàtiques de la diversitat funcional.

La primera característica d'aquesta representació és la simplificació. En les representacions rarament s'hi mostra la quotidianitat de les persones amb diversitat funcional. En la ficció una persona amb diversitat funcional mai és un personatge més, fins al punt que la

seva condició explica tota la persona. A més, aquestes representacions no contemplen els processos ni els termes mitjans i quasi mai s'hi reflecteixen els processos de rehabilitació o curació. Tampoc se'n mostra cap evolució. Una altra característica és que no es representen totes les diversitats funcionals per igual. De fet, sempre s'hi representen les mateixes. Aquesta característica està relacionada amb què les representacions sempre són visuals i evidents. En realitat, aquesta és una característica general dels mitjans. Es busca que el representat es pugui copsar sense esforç. Per això, als mitjans els agrada molt la cadira de rodes, perquè és un objecte que ha esdevingut el símbol i el logotip de tot el grup. És la imatge prototípica de la diversitat funcional i això comporta la invisibilització de moltes altres diversitats funcionals.

Per acabar, destacarem dues altres característiques de les representacions. Les representacions sobre la diversitat funcional no són integrals, sinó que generalment són d'una diversitat funcional concreta i responen a una lògica de campanya específica. Aquest plantejament parteix d'una interpretació de la diversitat funcional basada en el model mèdic de la diversitat funcional i, en consonància amb aquest model, nega el caràcter de minoria oprimida a les persones amb diversitat funcional.

L'altra característica que defineix les representacions de la diversitat funcional és que aquestes tenen un caràcter instrumental. Aquesta instrumentalització pot prendre dues formes, però sempre es basa en la representació dels estereotips capacitistes. Sovint la diversitat funcional és utilitzada per reforçar el dramatisme d'una situació de manera sensacionalista, per explotar-ne l'estereotip de la pena. Altres vegades es representa la persona amb diversitat funcional com un superheroi que ha assolit una gran gesta. Un repte esdevé gesta en ser protagonitzat per la persona de qui res s'espera. Aquesta representació fa ús de l'estereotip de persona dèbil per reforçar un missatge de superació, el qual està vinculat als valors de la ideologia dominant i, per això, se l'anomena *porno inspiracional*. Aquesta representació de la superació també es pot presentar en una forma diametralment oposada, en la qual es destaca una petita acció quotidiana feta per una persona amb diversitat funcional com un acte heroic. A les participants els preocupa especialment que la sobreabundància de representacions de persones amb diversitat funcional assolint desafiaments impossibles porta a la societat a normalitzar-los i és per això que se'ls acaba exigint ser un model de resiliència. A més a més, aquest tipus de representacions duen a la societat a qüestionar la necessitat de facilitar l'accessibilitat a les persones amb diversitat funcional.

La representació del pobret està relacionada amb la classificació de les persones amb diversitat funcional com a malaltes. Sabem que per compassió sentim pena del malalt, però aquesta pena està en l'origen de quasi totes les formes de representació i discriminació que

pateixen les persones amb diversitat funcional: la infantilització, no respectar l'autonomia, la debilitat, la incapacitat... Al final, és una deshumanització que duu a relacionar diversitat funcional i mort: 'Sento tanta llàstima de tu que crec que mort estaries millor'. Les participants en són plenament conscients d'aquesta implicació. Per tot el que hem pogut veure fins aquí ens adonem de la transcendència atribuïda per part de les participants en la representació que es fa d'elles en els mitjans de comunicació a l'hora de poder canviar les representacions socials.

Amb la quarta pregunta d'investigació ens interroguem sobre quina responsabilitat atribueixen les participants els mitjans de comunicació en la difusió i el manteniment del capacitisme. Una vegada més les participants confirmen la nostra hipòtesi: els mitjans són responsables de la discriminació i els estereotips capacitistes i només si es transformen les representacions mediàtiques de la diversitat funcional es podrà revertir l'opressió capacitista. De fet, les participants són molt categòriques en aquest punt i afirmen que aquests tenen tota la responsabilitat. A la investigació també hem pogut constatar que les participants, de forma no conscient durant la conversa, associen les representacions mediàtiques amb les formes concretes de discriminació que pateixen en el dia a dia i confirmen que inconscientment assumeixen la relació existent entre el fet representat i el fet viscut.

En la cinquena pregunta d'investigació demanem a les participants com creuen que els mitjans de comunicació poden contribuir a erradicar el capacitisme. Ens adonem que aquesta pregunta està molt relacionada amb la quarta pregunta d'investigació. Aquesta és l'última pregunta que les participants han de respondre, però des d'un inici totes les converses ja orbiten al voltant d'aquesta qüestió no formulada encara. Totes són molt conscients que pateixen una situació de discriminació i que aquesta depèn en bona part d'unes representacions mediàtiques capacitistes, així que totes han donat per fet que l'objectiu últim de la investigació ha de ser proposar canvis en la representació mediàtica. Aquesta idea es troba present en les converses de forma manifesta i també mitjançant expressions latents. Crec que aquesta assumpció és la principal demostració que confirmaria la hipòtesi de la pregunta d'investigació principal.

La primera proposta que llencen els grups és que cal incrementar molt la presència de la diversitat funcional en els mitjans de comunicació. El contacte entre grups és la millor manera d'aconseguir que els prejudicis capacitistes decreixin i una forma d'aconseguir-lo és la mediatització (Nario-Redmon, 2019). Les participants consideren imprescindible desenvolupar accions en l'àmbit de l'educació per prevenir que la infància acabi assumint els prejudicis i estereotips capacitistes de la societat, i també la col·laboració dels mitjans de comunicació en aquest àmbit és molt important (Grup 3, Apèndix 4, 408 - 484).

A més, el grup de discussió opinen que aquesta representació ha de ser normalitzada, no simplificada i han de mostrar-se les persones amb diversitat funcional fent accions quotidianes. Per això, és imperatiu revisar críticament les representacions del pobret i del superheroi, sustentades per una visió de les persones amb diversitat funcional com a malaltes i des del model mèdic-sanitari de la diversitat funcional⁴². Tampoc es tracta que hagin de deixar d'informar sobre els assoliments esportius de les persones amb diversitat funcional, però no pot ser que la seva presència de persones amb diversitat funcional als mitjans sempre estigui associada a un missatge inspiracional de superació.

Convé destacar que les participants expressen la necessitat d'adoptar una representació de la diversitat funcional integral. Actualment, consideren que aquesta representació està lligada a campanyes específiques sobre les especificitats d'un grup de persones amb diversitat funcional classificades segons el seu diagnòstic i d'acord amb el model mèdic de la diversitat funcional. Aquest tipus de plantejaments posen el focus en les limitacions i la falta de capacitat d'aquell grup concret, i obvien la discriminació compartida amb el grup de les persones catalogades com a discapacitades. D'aquesta manera, es nega la condició de minoria oprimida a les persones amb diversitat funcional.

S'han d'incloure totes les diversitats funcionals en les representacions mediàtiques i no només aquelles que són més conegudes o fàcilment comprensibles. El fet que la cadira de rodes hagi esdevingut el logotip i la imatge prototípica de la diversitat funcional fa que tota l'atenció, l'empatia de les persones i les solucions d'accessibilitat estiguin focalitzades en les persones que en fan ús. Per tant, les persones amb diversitats funcionals no externament observables se senten especialment invisibilitzades i, en conseqüència, més incompreses. També expressen que aquesta simplificació els provoca dificultats d'identificació amb el grup de persones amb diversitat funcional i se senten jutjades quan fan servir, per exemple, els seients reservats al transport públic, fins arribar a experimentar una espècie de síndrome de la impostora.

Així mateix, entre les accions necessàries per avançar vers la superació de l'actual discriminació ha sorgit la necessitat d'incloure persones amb diversitat que treballin en tots els processos de la comunicació de masses. Dins l'apartat de conclusions ja hem argumentat aquesta demanda i les dues condicions prèvies que s'haurien de complir per poder-la assolir: garantir l'accessibilitat física de tots els mitjans de comunicació i eliminar totes les barreres que impedeixen a les persones amb diversitat funcional accedir a l'educació i la formació. Pel que

⁴² La diversitat funcional s'identifica amb malaltia i es veu com una problemàtica interna de la persona. D'aquesta manera, es nega l'origen social de la discriminació i el caràcter de minoria oprimida a les persones amb diversitat funcional. Veure l'apartat *la construcció ideològica i els models de la diversitat funcional*.

fa a aquestes barreres, se n'han destacat dues de molt importants pel propòsit d'aquest treball: implementar la figura de l'assistent personal a les universitats i revisar el possible capacitisme dels requisits d'admissió dels centres de formació en dramaturgia com l'Institut del Teatre, tal com denuncien algunes participants (Persona 13, Grup de discussió 3, Apèndix 4, 127).

Respecte a aquesta denúncia, hem de tenir present que sovint l'excel·lència s'usa com a excusa per mantenir les situacions de discriminació (Ballarín Domingo, 2015). L'eliminació de les barreres ha de fer possible que, per exemple, les persones amb diversitat funcional puguin presentar un telenotícies, fer de col·laboradores o tertulianes dels programes o aparèixer en totes les ficcions. Algunes de les participants han expressat la necessitat d'acabar amb el *cripping up*⁴³ per garantir les oportunitats de les intèrprets amb diversitat funcional. No obstant, hem de tenir present que no hi havia un consens sobre aquesta qüestió. Algunes participants que s'hi oposen frontalment, i d'altres que ho comprenen i que única condició que imposen és que les intèrprets es documentin bé abans d'actuar.

També es considera necessari que les persones amb diversitat funcional tinguin veu sobre els continguts i els *frames* o marcs en què aquests són tractats. En els grups no s'ha arribat a concretar sobre com s'hauria d'articular aquesta proposta. Per altra banda, alguns grups proposen la creació de la figura del conseller de la diversitat funcional. Aquesta figura hauria d'estar present en tots els mitjans. Algunes de les seves funcions serien eliminar les barreres capacitistes, garantir que les persones amb diversitat funcional puguin treballar en un mitjà de comunicació sense haver-se de preocupar de resoldre les problemàtiques relacionades amb l'accessibilitat i assessorar les professionals del mitjà sobre els continguts relacionats amb la diversitat funcional.

Les hipòtesis de les darreres tres preguntes d'investigació no s'han confirmat. A continuació provaré d'oferir-ne una explicació raonada.

La pregunta 6 pretén descobrir patrons en les representacions socials entre les participants de la investigació segons les seves característiques socials, com l'edat, el gènere, la situació laboral, el nivell d'estudis o el lloc de residència. Aquesta era una pregunta més exploratòria i no tenia hipòtesis concretes.

Tot seguit anem a veure les diferències observades en funció del grup sociològic. Per grup d'edat, les persones de 34 anys o menys han parlat més de l'organització com a minoria i de la representació d'una falsa inclusió per part de les marques i els mitjans. En canvi, han

⁴³ *Cripping up* consisteix en una pràctica on persones normatives des del punt de vista capacitista representen personatges de persones amb diversitat funcional (Benham, 2018). Veure l'apartat de l'investigació *cripping up*.

parlat menys de la necessitat de normalització de la representació de la diversitat funcional i de les representacions mediàtiques del pobret i del superheroï. Per altra banda, observem que les persones de gènere femení s'han referit en menys ocasions a la representació del superheroï i els temes que més han tractat són la representació del pobret, de les accions concretes que permetran superar el capacitisme i la necessitat de la representació de les persones amb diversitat els mitjans de comunicació. Les participants pensionistes han parlat menys de la necessitat que persones amb diversitat funcional treballin en tots els processos dels mitjans de comunicació i de la representació del superheroï. D'altra banda, s'han mostrat més interessades en la representació d'una falsa inclusió per part de les marques i els mitjans i la necessitat de la representació de les persones amb diversitat funcional als mitjans de comunicació i de les accions concretes que permetran superar el capacitisme. Les participants pertanyents a una minoria activa s'han mostrat especialment contràries al *cripping up*⁴⁴ i han parlat molt de la representació del superheroï. No s'observa cap diferència entre els dos grups segons el nivell d'estudis.

La pregunta 7 es proposa desvetllar les diferències en les representacions socials entre les persones que s'han educat i socialitzat amb aquesta diversitat i les persones que l'han adquirida en un moment de la seva vida. La meua hipòtesi és que les persones que han estat socialitzades com a persones amb diversitat funcional tenen menys percepció sobre les representacions socials capacitistes a causa de l'opressió interioritzada i que no poden fer una comparació en primera persona entre el diferent tracte rebut com a persona estigmatitzada i persona no estigmatitzada. Amb les dades obtingudes en aquest estudi no puc concloure la confirmació de la hipòtesi.

Puc fer diverses suposicions de per què no es confirma la hipòtesi de la pregunta 7. La primera és que l'estudi no està ben dimensionat i és molt optimista que es puguin arribar a respondre totes les preguntes d'investigació en el context d'una recerca que abraça tantes preguntes. Quan la dissenyava era conscient que aquesta qüestió no sortiria espontàniament. Per això vaig preparar unes preguntes específiques per a cada un d'aquests dos subgrups de participants. A més, vaig plantejar dos dels grups de discussió on participaven exclusivament membres d'un d'aquests dos subgrups. En el transcurs del primer grup de discussió ja s'ha fet evident que el guió proposat és massa extens i alguns temes com aquest requereixen un abordatge més pausat. En els altres grups el temps encara ha estat més escàs i com a conductor dels grups de discussió sempre he prioritzat respondre les qüestions més estretament

⁴⁴ Crippling up consisteix en una pràctica on persones normatives des del punt de vista capacitista representen personatges de persones amb diversitat funcional (Benham, 2018). Veure l'apartat de l'investigació *cripping up*.

relacionades amb la pregunta principal d'investigació. Així la informació que he pogut extreure del conjunt de preguntes més estretament vinculades amb aquesta pregunta estat molt minsa.

Per altra banda, tot i que la qüestió està sustentada en la teoria de l'opressió interioritzada, les autores David i Derthick (2013) i Watermeyer i Görgens (2013) fan notar que a vegades les persones amb diversitat funcional han estat socialitzades en entorns impermeables a la discriminació i, en certes ocasions, aquesta situació es pot mantenir molts anys. Algunes de les participants han descrit que s'han socialitzat en entorns estancs i no han estat conscients de la discriminació fins a l'adolescència⁴⁵: “Jo he estat molt acostumada, tinc molts germans, a fer coses molt en col·lectiu i intentar que tothom pugui fer el mateix” (Persona 8, Grup de discussió 2, Apèndix 3, 292). Aquest fet ja invalida el principal suport de la meua hipòtesi.

La pregunta 8 es proposa desvetllar les diferències en les representacions socials entre les persones amb diversitat funcional que són externament evidents i les persones amb diversitat funcional que no ho són. La hipòtesi de la pregunta és que les persones que tenen diversitat funcional és externament visibles tindran menys consciència del capacitisme i de les representacions que pacifistes, ja que la discriminació no és immediata. Aquesta pregunta ja planteja un problema en la definició perquè el concepte externament evident es presta a la subjectivitat. A l'hora de dissenyar la mostra només podia confiar en la percepció i la subjectivitat de la persona, i aquesta era una variable aleatòria.

Ara que hem repassat totes les preguntes d'investigació podem confirmar la nostra hipòtesi i donar una resposta a la pregunta principal d'investigació: podem afirmar que les persones amb diversitat funcional que han participat en aquests grups de discussió són molt conscients de l'existència d'unes representacions mediàtiques que sustenten una ideologia discriminatòria: el capacitisme. Així mateix, les participants, de forma manifesta, es reconeixen com a persones pertanyents a una minoria oprimida, asseguren que comparteixen unes experiències d'opressió i empatitzen amb les vivències de les altres participants. Crec que els intents fallits per diferenciar les representacions socials segons les característiques socials de les participants n'és una confirmació.

Tot seguit procediré a valorar l'adequació de tots els elements principals de la investigació per donar-hi resposta a l'objecte d'aquesta. Valorarem el marc teòric i conceptual, el paquet tècnic dels grups de discussió i la mostra escollida.

⁴⁵ La Persona 4 i la Persona 17 s'expressen en el mateix sentit.

Començaré amb el marc teòric i conceptual. L'obra Michelle R. Nario-Redmon (2019) ens ha ofert un punt de partida i un suport durant tots els processos, ja que recull i ordena les principals aportacions dels estudis sobre discapacitat. Per a l'estudi de la diversitat funcional, he adoptat una perspectiva teòrica interpretativa molt influenciada per la línia d'investigació de les representacions socials (Doise, 1994; Farr, 1994; Ibáñez, 1988; Jaspars i Hewstone, 1994; Jodelet, 1994; Moscovici i Hewstone, 1994; Vargas Dengo, 2012), però sense ometre'n l'interaccionisme simbòlic (Goffman, 2006). En primer lloc, les representacions socials ens expliquen com les representacions mediàtiques fomenten i sostenen l'opressió capacitista o com es produeix la integració de la novetat. Així, per exemple, ens permeten comprendre les causes de la invisibilització mediàtica de la diversitat funcional. En segon lloc, l'interaccionisme simbòlic amarra aquest sistema opressiu en la persona i ens explica el seu efecte. Goffman (2006) ens permet comprendre per què les persones amb diversitat funcional es veuen forçades a ser un model de resiliència. En tercer lloc, hem emprat la teoria genètica de la influència social (Moscovici, 1996; Moscovici i Pérez, 2007) per conèixer com es produeix la transformació social i el comportament com a minoria del grup de les persones amb diversitat funcional. En darrer lloc, durant les sessions han sortit temes molt específics que he complementat amb altres fonts. L'exemple més clar en seria el concepte *cripping up*.

En conjunt, puc afirmar que el marc teòric i conceptual m'ha aportat comprensió sobre la matèria estudiada. Pel que fa al mètode qualitatiu i la tècnica de grup de discussió em reafirmo en el que ja he comentat en l'apartat de la justificació metodològica.

Per finalitzar aquest apartat comprovaré l'adequació de la mostra. Primer de tot, considero important saber si la participació en els grups de discussió ha estat més o menys equitativa o si, contràriament, algun grup de participants ha tingut un pes desproporcionat. En aquest cas, he utilitzat dades quantitatives. Primer he distribuït les participants en grups excloents segons variables dicotòmiques de les quals disposava: edat, gènere, nivell d'estudis, situació laboral, si formen part d'una minoria organitzada políticament, si són persones amb diversitat funcional adquirida o congènita i si són persones amb una diversitat funcional externament evident o no. Llavors he comparat el nombre intervencions dels grups en funció del seu pes dins la mostra. En funció del nombre d'intervencions observem que les persones amb estudis universitaris han fet moltes més intervencions que les persones amb estudis secundaris i les persones que treballen han fet moltes més intervencions que les persones pensionistes. A més, les persones amb la diversitat funcional adquirida han fet més

intervencions que aquelles que s'han socialitzat com persones amb una diversitat funcional. La resta de grups dicotòmics han tingut un nombre d'intervencions més o menys proporcional al seu pes específic.

El fet que les persones que formen part d'una minoria organitzada políticament hagin intervingut un nombre de vegades proporcional al seu pes dins la mostra, el 30%, no encaixa amb les meves notes de les sessions, de les quals n'esperava una participació molt superior. Així que he repetit el mateix procediment tenint en compte l'extensió d'aquestes intervencions⁴⁶. A l'esquema de la

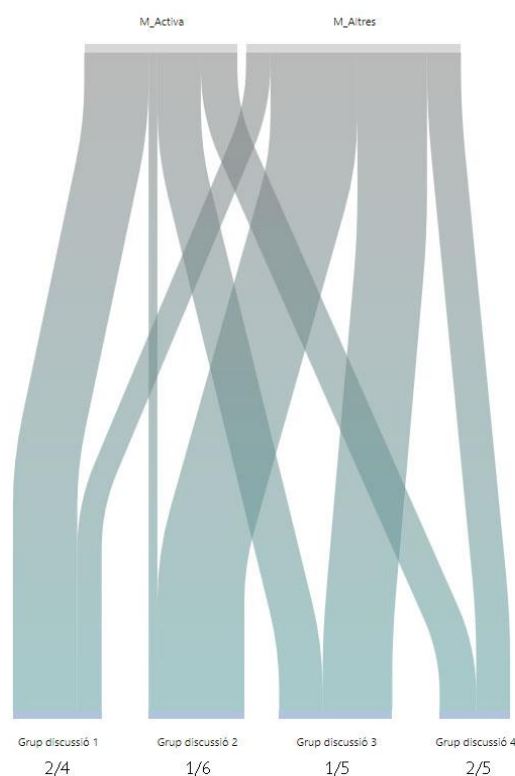
dreta en podeu veure els resultats. En aquest gràfic podem observar el pes de les participants de la minoria activa en els grups de discussió.

Analitzem amb especial deteniment la participació de les persones de la minoria activa perquè aquestes formen part d'un grup informat i estan implicades directament amb el tema estudiat, i són susceptibles d'exercir una influència notable.

Observem que aquestes han tingut una influència quantitativament notable dins el primer grup de discussió i, en canvi, han tingut una participació més o menys

proporcional a la resta de participants en els altres grups. Tot i així, m'inclino per considerar vàlids els resultats globals en vista que els resultats qualitatius d'aquest grup no difereixen dels altres.

Seguidament, he repetit el mateix procediment amb les altres parelles de grups. Es mantenen els resultats obtinguts en la comparativa que havíem realitzat segons el nombre d'intervencions, a excepció de la comparativa entre els grups amb estudis secundaris i universitaris. Quan tenim en compte el nombre de paraules que han utilitzat les participants, la

Esquema 4 - Contribució de la minoria activa en els grups de discussió. Elaboració pròpia.

⁴⁶ Per fer-ho he tingut en compte el nombre de paraules que van pronunciar cadascuna de les participants.

participació de les persones amb estudis secundaris s'igualava amb la participació de les persones amb estudis superiors. Si haguéssim de repetir els grups de discussió amb una altra mostra, dins els criteris d'homogeneïtzació, tindria especialment en compte la variable *situació laboral*.

Una de les troballes més interessants d'aquest treball és la propensió a parlar de l'organització com a minoria activa per part del grup de persones de menor edat i de les possibilitats que els ofereixen la xarxa social Tik Tok per difondre els seus continguts. Com ja he comentat, la major part de propostes de millora depenen en una gran mesura de persones de fora del col·lectiu, però en aquest cas aquesta n'és una excepció. Per això crec, que és important emprendre una recerca d'aquest procés de politització que s'està produint a través de les xarxes en què s'utilitza l'autocomunicació de masses.

Un dels temes que ha quedat per resoldre és l'afectació de la manca de referents en la ficció infantil en la socialització de les persones amb diversitat funcional congènita.

En conclusió, hem constatat la necessitat d'augmentar la presència en els mitjans de les persones amb diversitat funcional i canviar les representacions mediàtiques capacitistes, però també s'ha vist que aquestes representacions són produïdes en un grau considerable pels prejudicis i els estereotips capacitistes, els quals estan presents en els mitjans de comunicació. Així ens trobem al davant d'un procés circular que pot ser molt descoratjador. L'actual bloqueig pot ser superat amb paciència i consistència mitjançant una acció col·lectiva que compagini la comunicació a través de canals propis (Tik Tok, YouTube i Instagram), indispensables per seguir construint una minoria activa, amb reclamar a les institucions que esborrin les barreres (accessibilitat física dels mitjans, falta de l'assistent personal a les universitats, els requisits d'accés de l'Institut del Teatre...) que deixen les persones amb diversitat funcional fora dels mitjans. Així mateix, s'ha d'acompanyar les professionals dels mitjans en el seu procés de presa de consciència del capacitisme (assumpció del model social, abandonament de les representacions del pobret i del superheroi i una reflexió sobre el *cripping up*), per exemple, a treballar dins la Mesa per a la Diversitat de l'Audiovisual. En la meua opinió, aquesta és la via més ràpida per transformar les representacions socials del conjunt de la població: utilitzar les capacitats de reducció del prejudici que ofereix el contacte mediat.

Aquesta investigació ha estat molt enriquidora, tant humanament com acadèmica. He pogut confirmar quasi totes les hipòtesis plantejades, incloent-hi la hipòtesi principal. Durant tot el procés he comptat amb l'ajuda i col·laboració de molta gent que no coneixia i que, quan van saber el meu tema d'investigació, s'avenien a ajudar-me perquè el consideraven imprescindible. Aquestes mostres de suport m'han encoratjat per seguir persistent en un repte

que no ha estat gens fàcil. Ara només espero que el resultat estigui a l'altura de les seves expectatives i contribuir així en la superació del capacitisme.

Bibliografia

- Acosta Ávila, M. T. (2006). La psicología de las minorías activas revisitada: entrevista con Serge Moscovici. *Polis*, 2(1), 141-177.
- Ajuntament de Barcelona. (2019). *Guia de la comunicació inclusiva*. Ajuntament de Barcelona.
- Alonso, L. E. (1998). *La Mirada cualitativa en sociología : una aproximación interpretativa*. Fundamentos.
- Alonso, L. E. (1999). Sujeto y discurso de la entrevista abierta en las prácticas de la sociología cualitativa. A J. Delgado i J. Gutiérrez (Eds.), *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Editorial Síntesis.
- Alonso, R. Alfonso, C. Álvarez, R. Rejas, L. i Yébenes, J. (2006). Intervención social contra el racismo y la xenofobia. Unidad de investigaciones políticas de trabajo social. Recuperat de: <http://Dialnet-IntervencionSocialContraElRacismoYLaXenofobia-2001978.pdf>.
- Álvarez Rojo, V. B. (1989). Los grupos de discusión. *Cuestiones pedagógicas*, 6, 201-207.
- Alzaga, B. R. (1998). Grupos de discusión. De la investigación social a la investigación reflexiva. A J. Galindo (Coord.) *Técnicas de investigación en sociedad, cultura y comunicación* (p. 75-116). Addison Wesley Longman.
- Angarita, M. Y. A. Barrera, A. E. G. I Muñoz, M. L. N. (2021). Representaciones sociales de las personas con diversidad funcional. *Revista Inclusiones*. 169-176.
- Ballarín Domingo, P. (2015). Los códigos de género en la universidad. *Revista Iberoamericana de Educación*, 68, 19-38.
- Benham, J. (2018). Fabulous Fetishization: Kylie Jenner's Interview Cover and Wheelchair Identity Politics. In *Gender Forum*, 68, 4 (Vol. 72).
- Berger, P. i Luckmann, T. (1988). *La Construcció social de la realitat : un tractat de sociologia del coneixement*. Herder.
- Bogdan, R. (1988). *Freak show: Presenting human oddities for amusement and profit*. University of Chicago
- Caballero, J. (1998). La adquisición de conceptos culturales y el aprendizaje de la cultura. *Frecuencia L*, 7, 3-11..
- Builes, N. S. i Vasco, C. E. (2008). Representaciones sociales y discapacidad. *Hologramática*, 1(8), 3-22.

- CAC. (2021). *Informe en relació amb el compliment de les missions específiques del servei públic de competència de la Generalitat de Catalunya. Any 2019*. CAC.
<https://www.cac.cat/actualitat/cac-aprova-linforme-compliment-les-missions-del-servei-public-la-ccma-lany-2019>
- Campbell, F. i Campbell, F. K. (2009). *Contours of ableism : The production of disability and abledness*. Palgrave Macmillan UK.
- Canales, M. i Peinado, A. (1994). Capítulo 11: Grupos de discusión. A J. M. Delgado i J. Gutiérrez (Coord.). *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. (p. 287-316). Síntesis.
- David, E. J. R. i Derthick, A.O. (2013) What is internalized oppression, and so what? A E. J. R. David (Ed.). *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups*. Springer.
- Delgado, J. B. (2005). Medios y discapacidad. La presencia de la discapacidad en los medios de comunicación. *Telos: Cuadernos de comunicación e innovación*. (62), 89-95.
- Delgado, J. M. i Gutiérrez, J. (1994). *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Síntesis.
- Devenney, M. J. (2004). *The social representations of disability: Fears, fantasies and facts*. University of Cambridge.
- DGPL. (2021). *Guia de llenguatge inclusiu en el tractament de persones amb discapacitat*. Direcció General de Política Lingüística. Generalitat de Catalunya.
- Díaz Aledo, L. (2007). La representación de la discapacidad en los medios de comunicación. Cómo lograr una presencia más adecuada. *Comunicación e Ciudadanía*, 1, 289-306.
- Doise, W. (1994). Las relaciones entre grupos. A S. Moscovici (Comp.). *Psicología social I*. (p. 307-328) Anthropos Editorial.
- Farr, R. M. (1994). Las representaciones sociales. A S. Moscovici (Comp.). *Psicología social II*. (p. 495-506) Anthropos Editorial.
- García, E., Rodríguez, G. Y Gil, J. (1994). Análisis de los datos obtenidos en la investigación mediante grupos de discusión. *Enseñanza & Teaching: Revista interuniversitaria de didáctica*, 12, 183-200.
- Goffman, E. (2006). *Estigma. La identidad deteriorada*. Amorrortu.
- Grue, J. (2016). The problem with inspiration porn: A tentative definition and a provisional critique. *Disability & Society*, 31(6), 838-849.

- Hanna, F. J. Talley, W. i Guindon, M. H. (2000). The power of perception: Toward a model of cultural oppression and liberation. *Journal of Counseling and Development*, 78, 430–446. doi:10.1002/j.1556-6676.2000.tb01926.x
- Hayes, M. i Black, R. (2003). Troubling signs: Disability, Hollywood movies and the construction of a discourse of pity. *Disability Studies Quarterly*, 23(2).
- Ibáñez, T. (1988). *Ideologías de la vida cotidiana. Psicología de las representaciones sociales*. Sendai.
- INE. (2022). *Encuesta de discapacidad, autonomía personal y situaciones de dependencia (EDAD)*. Recuperat el 13 de juny 2023 de https://www.ine.es/prensa/edad_2020_p.pdf
- Jaspars, J. i Hewstone, M. (1994). La teoría de la atribución. A S. Moscovici (Comp.) *Psicología social II*. (p. 415-437) Anthropos Editorial.
- Jodelet, D. (1994). La representación social: fenómenos, concepto y teoría. A S. Moscovici (Comp.) *Psicología social II* (p. 469-494) Anthropos Editorial.
- Komporály, J. (2007). Crippling up is the twenty-first's century answer to blacking up: Conversations with Kate O'Reilly on theatre, feminism and disability. *A Gender Forum* (12) 58-67.
- Krueger, R. A. (1991). *El grupo de discusión: guía práctica para la investigación aplicada*. Pirámide.
- Leal, R. M. i Cuartas, L. A. H. (2016). Las representaciones sociales en la discapacidad a partir de la cinematografía infantil. *Revista Facultad de Ciencias de la Salud UDES*, 3(2. S2), 27-28.
- Martínez Rivera, Ó. (2014). Entre la discapacidad y la diversidad funcional: El profesional ante los cambios de paradigmas y no solamente de palabras. *Educación Social: Revista de intervención socioeducativa*.
- Martínez, S. (2020). Agenda 2030: un full de ruta global per al desenvolupament sostenible, en temps de la covid-19. *Eines per a l'esquerra nacional*, (39), 90-101.
- Martínez-Pujalte, A. L. (2016). *Derechos fundamentales y discapacidad*. Ediciones Cinca.
- Moscovici, S. (1975). *Introducción a la psicología social*. Planeta.
- Moscovici, S. (1996). *Psicología de las minorías activas*. Ediciones Morata.
- Moscovici, S. i Pérez, J. A. (2007). A study of minorities as victims. *European Journal of Social Psychology*, 37(4), 725-746.
- Moscovici, S. i Hewstone, M. (1994). De la ciencia al sentido común. A S. Moscovici (Comp.) *Psicología social II* (p. 679-710) Anthropos Editorial.

- Nario-Redmond, M. R. (2019). *Ableism: The causes and consequences of disability prejudice*. John Wiley & Sons.
- Observatori del Treball i Model Productiu. (2023). *Població amb discapacitat i treball: Any 2022*. Departament d'Empresa i Treball. Generalitat de Catalunya.
- OMS. (2001). *Clasificación internacional del funcionamiento, la discapacidad y la salud (CIDDM-2)*. OMS.
- ONU (2006). *Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat i protocol facultatiu*. ONU.
- Ricart Ricart, D. (2019). *Las mujeres y el humor: el papel y la representación de las mujeres en los programas de humor de televisión*.
- Riera, L. R. (2021). Entrevista a Brigitte Vasallo. *Audens: revista estudiantil d'anàlisi interdisciplinària*, (4), 256-272.
- Rouquette, M. L. (1994). La comunicación de masas. A S. Moscovici (Comp.). *Psicología social II*. (p. 627-647) Anthropos Editorial.
- Sue, D. W. (2010). *Microaggressions and marginality: Manifestations, dynamics, and impact*. John Wiley and Sons.
- Vargas Dengo, M. (2012). Epistemological Views from Different Theoretical Perspectives of Disability. *Revista Electrónica Educare*, 16(3), 145-155. <https://doi.org/10.15359/ree.16-3.9>
- Watermeyer, B. i Görgens, T. (2013). Disability and internalized oppression. A E. J. R. David (Ed.), *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups*. (p. 252–281). Springer.

Apèndix 1

Guió dels grups de discussió

Bona tarda. Vull donar-vos les gràcies per haver vingut avui a participar d'aquest estudi. Primer de tot us tornaré a explicar que hem vingut a fer. Tot seguit farem una roda de presentacions i llavors procedirem al debat pròpiament dit.

Jo soc Roger i estic finalitzant el Màster de mitjans, comunicació i cultura de la UAB. Com a persona amb diversitat funcional he decidit aprofitar el TFM per estudiar un tema que m'interessa, la relació dels mitjans de comunicació i la diversitat funcional. M'interessa conèixer com veieu la imatge que ofereixen els mitjans de comunicació de la diversitat funcional. Hi ha molts estudis on una persona acadèmica es dedica a analitzar com ella interpreta que es fa aquesta i d'aquí n'elabora una proposta. Però, massa poques vegades se'ns pregunta i se'ns escolta, i segur que hi tenim moltes coses a dir.

Recordar-vos que encara que s'estigui gravant aquesta sessió, es fa amb finalitats acadèmiques per poder-ne fer una transcripció. En cap cas, es farà difusió d'aquesta i tot el que es digui aquí és anònim i confidencial. Hem signat uns documents que així ho certifiquen.

Jo no intervindrè en la discussió, estic aquí en qualitat d'observador i conductor. Aquí venim a expressar opinions, i totes les opinions són vàlides. Jo parlaré en català perquè m'és més còmode i m'expresso millor. Cadascuna que parli amb la llengua que vulgui, jo us aconsellaria parlar amb la que us sigui més còmode i familiar. Us agrairia que fèssiu l'esforç d'argumentar la vostra opinió per tant que us puguem entendre. Parleu amb respecte cap a les altres, respectant els torns de paraula. Si us trepitgeu no s'entendrà res. Procureu no monopolitzar la paraula perquè hem vingut a escoltar-nos i ser escoltades.

Ara farem una roda de presentacions. Cadascuna de nosaltres dirà el seu nom i a on viu.

- Roda de presentacions.

Abans de començar us vull fer un recordatori: parlem amb respecte, no ens trepitgem els torns de paraula i deixem parlar a les altres. I ara si, sense més d'il·lació...

1. Com veieu la imatge que ofereixen els mitjans de comunicació de la diversitat funcional?
 - a. Us veieu suficient representades en els mitjans de comunicació?
 - i. Pel que fa a la quantitat.
 - ii. Pel que fa a la forma.

1. Que us agrada?
2. Que us molesta?
- b. Us identifiqueu en la representació que ofereixen els mitjans de comunicació de la diversitat funcional?
- c. Em podríeu donar un exemple positiu i un de negatiu de com tracten els mitjans la diversitat funcional.
 - i. Positiu. Roda d'intervencions. Comentaris.
 - ii. Negatiu. Roda a la inversa. Comentaris.
- d. Creieu que els mitjans, actualment, juguen un paper favorable pel que fa a la representació que té la societat de la diversitat funcional? O just a la inversa, creieu que reforcen els estereotips?
- e. Com a persones us sentiu discriminades?
2. Respecte al tipus de mitjans de comunicació.
 - a. Perceps diferències notables, pel que fa a la representació que fan de la diversitat funcional els diversos mitjans de comunicació?
 - i. Premsa escrita, ràdio, televisió, plataformes a demanda, xarxes socials.
 - ii. Per exemple: quina diferència hi ha entre la premsa i la televisió?
3. Audiovisuals: la televisió, el cinema i les plataformes de reproducció en continu.
 - a. Informatiu i formatiu.
 - i. Les notícies.
 1. Hi ha diferències entre els diversos canals de televisió?
 - ii. Reportatges i documentals.
 - iii. Infantil i educatiu.
 - b. Entreteniment.
 - i. Ficció. Nacional i estrangera.
 1. Cinema
 2. Series
 3. Qüestions referents als gèneres de la ficció.
 - a. Terror, romàntic, comèdia, drama, thriller, acció, superherois, desastres, noir, autor, eròtic...
 4. Infantil.
 - ii. Reality shows

iii. Concursos

4. Ara que hem repassat entre totes molts continguts dels mitjans de comunicació, si repetíssim la dinàmica de proposar exemples de tractament positiu i negatiu de la diversitat funcional repetiríeu els mateixos exemples o alguna el voldria canviar?
 - a. Positiu. Roda d'intervencions. Comentaris.
 - b. Negatiu. Roda a la inversa. Comentaris.
5. Si aplica: quines són les formes de discriminació capacitista presents en els mitjans?
(La llista només és un recordatori de temes sortits per al conductor)
 - a. Menyspreu.
 - b. Invisibilització.
 - c. Discriminació.
 - d. Estereotipació.
 - e. Microcapacitismes.
 - f. Infantilització.
 - g. Pena i victimització.
 - h. Aïllament.
 - i. Autosuperació.
 - j. Sobrepositivació.
6. Interiorització.
 - a. Us afecta a escala psicològica la imatge que ofereixen de vosaltres mateixes des dels mitjans de comunicació? I en cas afirmatiu, com?
 - b. Us identifiqueu com a part d'un grup? És a dir, us identifiqueu i empatitzeu amb altres persones amb diversitat funcional?
 - c. Com us veieu vosaltres mateixes respecte a les altres persones amb diversitat funcional?
 - d. Us descobriu a vosaltres mateixes caient en els prejudicis?
 - e. Tracteu molt severament a les altres persones que pateixen una discriminació anàloga?
7. Com a persones amb una diversitat funcional adquirida heu estat socialitzades en la norma. Vull dir, us han educat com a persones "normals", en principi amb els prejudicis d'una persona normal.

- a. Heu experimentat diferències en la manera com us tractaven les persones abans i després?
 - i. La societat us tracta molt diferent?
 - ii. I les persones més properes?
 - iii. Com us sentiu respecte a aquest fet?
 - b. Ha canviat la vostra percepció de com es representa la diversitat funcional als mitjans?
 - i. Com? Podeu exemplificar?
 - ii. Heu adquirit una sensibilitat especial?
 - 1. La vostra mirada s'ha sensibilitzat?
 - 2. Detecteu més situacions de discriminació?
 - c. Com us sentiu respecte a aquest fet?
8. Responsabilitat.
- a. Fins a quin punt els mitjans són responsables de la discriminació.
9. Solucions. Com poden contribuir els mitjans de comunicació a erradicar el capacitisme?
- a. Quins personatges us agradaria que mostres la ficció?

Apèndix 2

Transcripció del Grup de discussió 1.

Podeu descarregar l'arxiu des de l'enllaç:

https://archive.org/details/capacitisme_i_mitjans

Apèndix 3

Transcripció del Grup de discussió 2.

Podeu descarregar l'arxiu des de l'enllaç:

https://archive.org/details/capacitisme_i_mitjans

Apèndix 4

Transcripció del Grup de discussió 3.

Podeu descarregar l'arxiu des de l'enllaç:

https://archive.org/details/capacitisme_i_mitjans

Apèndix 5

Transcripció del Grup de discussió 4.

Podeu descarregar l'arxiu des de l'enllaç:

https://archive.org/details/capacitisme_i_mitjans